

Національна академія прокуратури України
Генеральна прокуратура України
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЦХОВРЕБОВ АЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.35

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВТРУЧАННЯ
В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.О. Цховребов

Науковий керівник –
Куц Віталій Миколайович,
кандидат юридичних наук, професор

Дніпро – 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ.....	25
1.1. Поняття та загальна характеристика кримінальної відповідальності як форми реагування на вчинення злочину	25
1.2. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.....	40
1.3. Соціальна зумовленість встановлення та збереження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу	53
Висновки до розділу 1.....	75
РОЗДІЛ 2. ДІЯННЯ, ЩО МІСТИТЬ СКЛАД ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК ПІДСТАВА НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	80
2.1. Об’єктивні ознаки втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.....	80
2.1.1. Об’єкт та предмет злочину.....	81
2.1.2. Об’єктивна сторона злочину	97
2.2. Суб’єктивні ознаки складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу	112
2.2.1. Суб’єктивна сторона злочину.....	113
2.2.2. Суб’єкт злочину.....	120
Висновки до розділу 2.....	130

РОЗДІЛ 3. ФОРМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД НЕЇ	135
3.1. Засудження за ст. 343 КК України з обмеженнями статусу засудженої особи.....	137
3.1.1. Засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування.....	137
3.1.2. Засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування	144
3.1.3. Засудження з призначенням інших обмежень.....	148
3.2. Засудження за ст. 343 КК України без обмежень статусу засудженої особи.....	153
3.2.1. Засудження без призначення покарання через неможливість вважати особу суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України).....	157
3.2.2. Засудження без призначення покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74 КК України).....	160
3.2.3. Засудження без призначення покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України) та через відсутність можливості його застосування	161
3.3. Звільнення від кримінальної відповідальності та можливість його застосування щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України ...	164
Висновки до розділу 3.....	175
ВИСНОВКИ.....	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	184
ДОДАТКИ.....	200

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Грн. – гривня

КК України - Кримінальний кодекс України

Концепція КЮ - Концепція реформування кримінальної юстиції, схвалена Рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» та затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КСУ – Конституційний Суд України

п. – пункт

ПВР УРСР – Президія Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки

п. п. – підпункт

СБУ – Служба Безпеки України

ст. – стаття

т. д. – так далі

АНОТАЦІЯ

Цховребов А.В. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (081 – Право). – Національна академія прокуратури України; Дніпропетровський університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Дніпро, 2017.

У дисертації з'ясовано кримінально-правову природу, сутність, зміст, підстави і умови настання та форм кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та сформульовано на цій основі обґрунтовані пропозиції з удосконалення чинного законодавства і відповідної правозастосовної практики.

Обґрунтовано, що *родовим* об'єктом групи злочинів, до числа яких відноситься втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, є правомірне, тобто визначене законодавством України здійснення публічної влади. *Видовими* об'єктами, як частинами родового, є правомірне здійснення відповідного *виду* публічної влади, а саме – виконавчої, з забезпечення правопорядку. *Основним безпосереднім* об'єктом цього злочину є правомірне здійснення виконавчої влади з забезпечення правопорядку, що зазнало злочинного впливу в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 343 КК України.

Показано, що в структурі *об'єктивної сторони* цього злочину «втручання в діяльність» та «вплив на працівника» співвідносяться як суспільно небезпечне (злочинне) діяння та спосіб його вчинення.

Доведено, що злочин, передбачений ст. 343 КК України, слід вважати *закінченим* з моменту усвідомлення суб'єктами, на яких здійснюється незаконний вплив, характеру такого впливу.

Висловлено пропозицію сформулювати ускладнений злочин шляхом об'єднання злочинів, передбачених ст. 343 КК України та ст. 345 КК України, в результаті чого ознаки другої з них перетворити на кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) в об'єднаному складі цього злочину, а також обґрунтовано доцільність відповідних санкції за його вчинення.

В дисертації удосконалено теоретичні уявлення щодо сутності та змісту кримінальної відповідальності, а саме: сутність такої відповідальності полягає в тому, що згідно з чинним КК України з об'єктивної сторони вона є засудженням фізичної особи за вчинення нею злочину обвинувальним вироком суду, що набув чинності, з обмеженням статусу засудженого чи без такого обмеження, а з суб'єктивної – в психічному переживанні такого засудження суб'єктом.

Розвинуто теоретичні уявлення щодо соціальної зумовленості криміналізації діяння. Щодо злочину, передбаченого ст. 343 КК України встановлено, що його криміналізація в основному демонструє свою відповідність зазначеним принципам, підставі та умові, хоча деякі вимоги її здійснення не були дотримані, зокрема застосовано різну термінологію в назві та тексті цієї статті, а також надто розпливчасто сформульовано одну з кваліфікуючих ознак у ч. 2 ст. 343 КК України;

Встановлено, що за своєю кримінально-правовою природою кримінальна відповідальність є однією з форм реагування на вчинення злочину, що існує поряд з іншими засобами такого реагування, встановленими КК України (розділи XIV та XIV-І Загальної частини). Сутність такої відповідальності полягає в тому, що згідно з чинним КК України з об'єктивної сторони вона є засудженням фізичної особи за вчинення нею злочину обвинувальним вироком суду, що набув чинності, з обмеженням статусу засудженого чи без такого обмеження, а з суб'єктивної – в психічному переживанні такого засудження.

Зміст кримінальної відповідальності утворюють дві групи її ознак: обов'язкові та факультативні. Обов'язковими мали б бути засудження особи,

тобто негативна оцінка судом її злочинної поведінки, що сама по собі містить певний каральний потенціал, адже ганьбить члена суспільства, принижує його соціальний статус, а також судимість, як правовий стан особи, засудженої за вчинення злочину, що характеризується певними обмеженнями її можливостей. Але за нинішнього стану вітчизняного кримінального законодавства, коли судимість визнається не наслідком засудження, як мало б бути, а наслідком покарання особи (ч. 3 ст. 88 КК України), вона залишається не обов'язковою ознакою кримінальної відповідальності.

Факультативними ознаками кримінальної відповідальності мали б бути лише покарання, та примусові заходи медичного характеру щодо обмежено осудних і виховного характеру щодо неповнолітніх суб'єктів злочину, але за чинного законодавства, як зазначалось, такою необґрунтовано залишається й судимість. Матеріально-правовою підставою настання кримінальної відповідальності є наявність складу злочину у вчиненому суб'єктом суспільно небезпечному діянні, передбаченому Особливою частиною КК України. Умовами її настання є передбачені законом обставини, що не породжують відповідальність, а лише обумовлюють її настання. Законом визначені наступні з них: доведеність вини особи у вчиненні злочину (ч. 2 ст. 2 КК України); відсутність факту застосування кримінальної відповідальності за той самий злочин перед вчиненням останнього (ч. 3 ст. 2 КК України); відсутність підстав для обов'язкового звільнення особи від кримінальної відповідальності. Важливим аспектом пізнання кримінальної відповідальності є часові межі її існування.

Кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Припиняється кримінальна відповідальність з моменту погашення чи зняття судимості. За КК України та відповідно до названого вище рішення Конституційного суду України існує дві форми кримінальної відповідальності: а) засудження із застосуванням обмежень щодо засудженого; б) засудження без застосування таких обмежень.

Перевірка діяння, передбаченого ст. 343 КК України на відповідність принципу соціальної зумовленості його криміналізації демонструє, в основному, наявність такої відповідності, хоча деякі вимоги не були дотримані, зокрема застосовано різну термінологію в назві та тексті цієї статті, а також надто розпливчасто сформульовано одну з кваліфікуючих ознак у ч. 2 ст. 343 КК України. Не виключено, що цей злочин перейде в розряд кримінальних поступків. Тоді питання щодо соціальної зумовленості його криміналізації вирішуватиметься в залежності від вирішення більш загального питання, які засоби кримінально-правового реагування на кримінальні проступки будуть запроваджені: кримінальна відповідальність чи «інші заходи».

Пропонується вважати предметами злочину, передбаченого ст. 343 КК України наступні явища: 1) орган виконавчої влади у сфері забезпечення правопорядку; 2) громадські формування із забезпечення правопорядку; 3) осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг у сфері забезпечення правопорядку.

Злочин, передбачений ст. 343 КК України, слід вважати закінченим з моменту усвідомлення представником влади, на якого здійснюється незаконний вплив, характеру такого впливу. У випадках, коли дію, спрямовану на втручання в діяльність працівника правоохоронного органу вчинено, але такий працівник не усвідомив її змісту, діяння утворює замах на вчинення цього злочину.

З метою усунення сумнівів щодо можливості вчинення цього злочину з необережності, а також для забезпечення більш високої ефективності кримінально-правової норми, закріпленої в ст. 343 КК України, доцільно в її тексті вказати на умисний характер вини при його вчиненні.

Мотив не вказується в законодавчому визначенні цього злочину, але це не означає, що його не існує. Мотивами втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можуть виступати: невдоволення виконанням обов'язків з забезпечення правопорядку; корисливість,

ненависть, неправильно усвідомлене почуття обов'язку тощо. На кваліфікацію злочину вони не впливають, але мають враховуватись при призначенні покарання.

Наявність визначеної в законі мети вчинення діяння, передбаченого ст. 343 КК України, є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у загальному складі цього злочину. Метою такого діяння визначено – «перешкодити виконанню службових обов'язків працівником правоохоронного органу, або добитись прийняття ним незаконного рішення», тобто вона є альтернативною.

Так зване звільнення від кримінальної відповідальності, що насправді є звільненням від притягнення до неї, стосовно чинної редакції ст. 343 КК України може застосовуватись у повному обсязі свого першого виду (загальне звільнення). Пропонована нова редакція статті 343 КК України, у випадку її сприйняття законодавцем, потягне зменшення можливостей застосування такого звільнення, але це цілком природно з огляду на зміну тяжкості кваліфікованих злочинів.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, втручання у здійснення повноважень, забезпечення правопорядку, незаконний вплив, форми відповідальності.

SUMMARY

Tskhovrebov A.V. Criminal liability for interference into law enforcement officer's activities. – The qualifying scientific work on the right of manuscript.

The thesis is for Candidate Degree in Law (Doctor of Philosophy) in the field 12.00.08 - Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law (081 - Law). – The National Academy of Public Prosecutor of Ukraine; The Dnipropetrovs' Statek University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2017.

In the dissertation the author has found out criminal-legal nature, essence, content, grounds and conditions of offense and forms of criminal liability for interference into law enforcement officer's activity and on this basis has made grounded proposals on the improvement of the current legislation and relevant law enforcement practice.

He has substantiated that the generic object of a group of crimes, including interference into law enforcement officer's activity, is lawful, that is, the law-making activity of public authority is determined by the legislation of Ukraine. Specific objects, as part of the generic one, are the lawful exercise of the appropriate type of public authority, namely, the executive one, to enforce law and order. The main direct object of this crime is the legitimate exercise of the executive power to enforce law and order, which was subjected to criminal influence as a result of the commitment of a socially dangerous act stipulated in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine.

The author has exposed that in the structure of the objective side of this crime, "interference into activity" and "influence on the employee" are correlated as a socially dangerous (criminal) act and a way of committing it.

He has proved that the crime stipulated in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine, should be considered complete from the moment of awareness of the subjects, in which the unlawful influence is exercised, the nature of such influence.

The proposal is to formulate a complicated crime by combining crimes stipulated in art. 343 and art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, as a result of which the features of the second of them have been turned into qualifying (especially qualifying) members of the united structure of this crime, as well as substantiation of the expediency of the corresponding sanctions for committing it.

The thesis improves the theoretical understanding of the essence and content of criminal responsibility, namely: the essence of such responsibility lies in the fact that, according to the current Criminal Code of Ukraine, it is a condemnation of an individual for the commitment of an offense by a conviction of a court that has come into force, with restriction of the status of the convicted person or without such

restriction, and from the subjective - in the mental experience of such conviction by the subject.

Theoretical ideas about the social condition of the criminalization of an act have been developed. Regarding the crime stipulated in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine established that its criminalization basically demonstrates its conformity with the above principle, on the basis and condition, although some requirements for its implementation were not met, in particular, different terminology in the title and the text of this article was used, and one of the qualifying attributes was too vaguely formulated in part 2 of art. 343 of the Criminal Code of Ukraine.

It has been established that according to its criminal-legal nature, criminal liability is one of the forms of responding to a crime that exists along with other means of such response, established by the Criminal Code of Ukraine (chapters XIV and XIV-I of the General Part). The essence of such responsibility lies in the fact that, according to the current Criminal Code of Ukraine, on the objective side, it is the conviction of an individual for committing a crime with a conviction of the court which entered into force, with restriction of the status of the convicted person or without such restriction, and from the subjective - in the mental experience of such conviction.

The content of criminal liability has been formed with two groups of its features: mandatory and optional. The mandatory one should be the condemnation of a person, that is, a negative assessment by a court of its criminal behavior, which in itself has some punitive potential, because it defames a member of a society, degrades his/her social status, as well as conviction, as the legal status of a person convicted of a crime, which is characterized by certain limitations of his/her capabilities. But for the current state of national criminal law, when the conviction is not recognized as a consequence of conviction, as it should be, but as a consequence of the punishment of a person (part 3 of article 88 of the Criminal Code of Ukraine), it remains an optional feature of criminal liability.

Optional features of criminal liability should be punishments, and compulsory measures of a medical nature regarding the limited convicts and educational nature of juvenile offenders, but according to the current legislation, as it was noted, such conviction is ungrounded. Material-legal basis for criminal liability is the presence of a *corpus delicti* in a socially dangerous act committed by a person, as stipulated in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The conditions for its onset are circumstances stipulated by law that do not give rise to liability, but only determine its offense. The law defines the following: proven person's guilty in crime commitment (part 2 of article 2 of the Criminal Code of Ukraine); absence of the fact of application of criminal liability for the same crime before committing the latter (part 3 of article 2 of the Criminal Code of Ukraine); lack of grounds for the mandatory release of a person from criminal responsibility. An important aspect of realizing criminal liability is the time limits of its existence.

Criminal liability comes from the moment when the court verdict was came into force. Criminal liability is terminated from the moment of repayment or cancellation of conviction. According to the Criminal Code of Ukraine and in accordance with the aforementioned decision of the Constitutional Court of Ukraine, there are two forms of criminal liability: a) conviction with the use of restrictions on the convicted person; b) conviction without such restrictions.

Verification of the act stipulated in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine, in conformity with the principle of the social precondition of its criminalization, demonstrates, basically, the existence of such conformity, although some requirements were not observed, in particular, different terminology in the title and the text of this article was used, and one of the qualifying attributes in Part 2 was too vaguely formulated. Art. 343 of the Criminal Code of Ukraine. It is possible that this crime will go into the category of misdemeanors. Then the question of the social precondition of its criminalization will be decided depending on the more general question of which

means of criminal legal reaction to misdemeanors will be established: criminal liability or "other measures".

The author has proposed to consider the objects of the crime provided for in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine the following phenomena: 1) an executive body in the field of enforcing law and order; 2) public formations to enforce law and order; 3) persons engaged in professional activities in providing public services in the field of law and order.

The crime stipulated in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine, should be considered completed from the moment of the awareness of the nature of such influence by the representative of the government, which has an unlawful influence. In cases where an act aimed at interfering into law enforcement officer's activities committed, but such an employee did not understand its content, the act forms an attempt to commit the crime.

In order to eliminate doubts about the possibility of committing this crime with negligence, as well as to ensure a higher effectiveness of the criminal law enshrined in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine, it is expedient in its text to indicate the intentional nature of the guilt when committed.

The motive is not indicated in the legal definition of this crime, but this does not mean that it does not exist. The reasons for interfering into the law enforcement officer's activities may include: dissatisfaction with the duty to ensure law and order; mercenary, hate, misunderstood sense of duty, etc. They do not affect the qualification of a crime, but they should be taken into account when imposing a punishment.

Presence of the purpose specified in the law for committing an act stipulated in art. 343 of the Criminal Code of Ukraine, is a mandatory feature of the subjective part in the overall composition of this crime. The purpose of such an act is defined - "to prevent the execution of official duties by a law enforcement officer, or to achieve an illegal decision", that is, it is an alternative.

The so-called exemption from criminal liability, which is in fact an exemption from being brought to it, in relation to the current version of art. 343

of the Criminal Code of Ukraine may be applied in full to its first type (general release). The proposed new wording of Article 343 of the Criminal Code of Ukraine, in case of its adopting by the legislator, will reduce the possibility of applying such a release, but this is quite natural in view of the change in the severity of qualified crimes.

Keywords: criminal responsibility, interference into exercise of powers, enforcing law and order, unlawful influence, forms of responsibility.

Список публікацій за темою дисертації:

1. Цховребов А.О. Проблемні аспекти визначення об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1 (58). С. 350-355.

2. Цховребов А.О. Об'єктивна сторона втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2 (35). С. 55-59.

3. Цховребов А.А. Проблемы уголовной ответственности за вмешательство в деятельность работника правоохранительного органа в Украине. *Legea și viața*. 2016. № 3. С. 80-84.

4. Цховребов А.О. Кримінально-правова характеристика об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 31. Т. 3. С. 75-78.

5. Цховребов А.О., Куц В.М. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 3. С. 88-91.

6. Цховребов А.О. Об'єкт та предмет втручання в діяльність представника правоохоронного органу. *Протидія злочинності: теорія і практика: Матеріали IV міжвузівської науково-практичної конференції*

студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених: 19 жовтня 2012 р. К.-Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. С. 110-114.

7. Цховребов А.О. Щодо кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. С. 81-83.

8. Цховребов А.О. Щодо суб'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Протидія злочинності: теорія і практика*: матеріали V Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 18 жовтня 2013 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2013. С. 318-321.

9. Цховребов А.О. Мотив і мета у складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14 лютого 2014 року. Ч. 1. С. 85-87.

ВСТУП

Актуальність теми. Успішне функціонування України як держави неможливе без створення необхідних умов для результативної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Одним із факторів, що повинні забезпечувати ефективність вищевказаних органів, має слугувати належне кримінально-правове забезпечення захисту від незаконного впливу на їхню професійну та службову діяльність. Тим самим буде реалізовано закладене у ч.1 ст.19 Конституції України положення, що «правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством». Тому цілком обґрунтованим виглядає встановлення у ст.343 КК України відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

Крім вказаної статті, ознаки втручання в діяльність працівника правоохоронного органу відображено і в інших положеннях КК України. Передусім, втручання в таку діяльність фактично відбувається при вчиненні опору представникові влади та іншим особам, передбаченому ст. 342 КК України. Ознаки втручання проглядаються й у погрозі або насильстві щодо працівника правоохоронного органу, що здійснюються з метою перешкоджання такій діяльності (ст. 345 КК України). Зазначені ознаки мають місце у випадках умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу та інших носіїв влади чи суб'єктів, що надають публічні послуги (ст. 347 КК України). Особливо яскраво вони проявляються при вчиненні посягання на життя осіб, вказаних у ст. 348 КК України та деяких інших випадках, відображених у інших статтях розділу XV Особливої частини КК України.

Зазначене вище свідчить про складність явища, до криміналізації якого вдався вітчизняний законодавець та демонструє відсутність усталеного офіційного уявлення щодо сутності і змісту втручання у вказану

діяльність та його співвідношення з впливом на її суб'єкта, а, відповідно, й щодо меж кримінальної відповідальності за його вчинення.

Про необхідність дослідження проблем кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу свідчать і дані статистики. Так, за даними Державної судової адміністрації України, протягом 2012-2016 рр. за вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, засуджено 7 осіб, 1 особу виправдано та щодо 11 осіб справи закрито за різних підстав.

Питанням кримінальної відповідальності за втручання в діяльність правоохоронних органів приділяється увага як в науці кримінального права, так й інших суміжних наук. Окрім науково-практичних коментарів до ст. 343 КК України та відповідних положень у навчально-методичних виданнях, за період дії КК України 2001 року на вказану тему здійснено низку теоретичних публікацій Є. Блажівським, Г. Болдарь, В. Боняк, В. Возьним, І. Давидовичем, І. Заляловою, О. Квашею, І. Копотуном, В. Куцом, Н. Ніколаєнком, В. Хашевим, В. Шаблистим, О. Юніним, Н. Ярмиш, С. Яценком та іншими дослідниками. Основні положення тематики відображено в докторській дисертації В. Осадчого та декількох кандидатських дисертаціях (Є. Блажівський 2010 року, І. Залялова 2007 року, І. Давидович 2007 року, І. Чуб 2014 року). Але, крім вказаних вище, залишається низка невирішених проблемних аспектів зазначеної теми, зокрема щодо соціальної зумовленості криміналізації втручання в діяльність органу забезпечення правопорядку, визначення об'єкта та предмета цього злочину, співвідношення між злочинним діянням та способом його вчинення в структурі його об'єктивної сторони, виду умислу як ознаки суб'єктивної сторони цього злочину, його кваліфікуючих ознак, форм та видів кримінальної відповідальності за його вчинення тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження спрямоване на виконання відповідних положень Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до

законодавства ЄС, затвердженої Законом України від 18 березня 2004 року, Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України № 311/2008 від 8 березня 2008 року та відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затверджених загальними зборами Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року. Дисертація відповідає переліку загальнокафедральних тем наукових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на 2015-2019 рр. (п. 6), затвердженого ректором університету 12 лютого 2015 року.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії прокуратури України 29 квітня 2010 року (протокол № 8).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є з'ясування кримінально-правової природи, сутності, змісту, підстав і умов настання та форм кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та формулювання на цій основі обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного законодавства і відповідної правозастосовної практики.

Для досягнення визначеної мети поставлені наступні *завдання*:

- з'ясувати сутність та зміст кримінальної відповідальності як форми кримінально-правового реагування на вчинення злочину;
- визначити методологію дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та порядок викладу його результатів;
- встановити соціальну зумовленість криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу;
- здійснити кримінально-правову характеристику об'єктивних ознак діяння, що містить склад злочину, передбаченого статтею 343 КК України (об'єкт, предмет та об'єктивна сторона), як підстави кримінальної відповідальності за його вчинення;

– проаналізувати сутність і зміст суб’єктивних ознак діяння, що містить склад злочину, передбаченого статтею 343 КК України як підстави кримінальної відповідальності за його вчинення;

– дослідити передбачені чинним законодавством форми кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, а також звільнення від неї;

– сформулювати пропозиції, спрямовані на удосконалення чинного законодавства в частині кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та практики його застосування.

Об’єктом дослідження є кримінальна відповідальність як засіб правового реагування на вчинення кримінальних правопорушень.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

Методи дослідження. В основу роботи покладено засади сучасної філософії загальнолюдських цінностей та парадигму антропоцентризму. Зазначеним обумовлюється використання у ході його здійснення *діалектико-аксіологічного* та *системно-функціонального* підходів, що передбачають застосування відповідних *методів* пізнання дійсності. Також до арсеналу дослідження включались і деякі *пізнавальні прийоми*, зокрема, абстрагування, ідеалізація та узагальнення.

В рамках *діалектико-аксіологічного* підходу на протязі всього дослідження використовуються загально-теоретичні методи його здійснення: індукції, дедукції, аналізу, синтезу, порівняльно-ціннісний та логіко-догматичний методи.

Системно-функціональний підхід виступив суттєвим доповненням попереднього підходу, що дозволило всебічно розглянути явище кримінальної відповідальності за вказаний злочин та відповідну кримінально-правову норму, визначити наявні проблемні аспекти кримінально-правового регулювання такої відповідальності та

сформулювати пропозиції, спрямовані на його вдосконалення. В межах цього підходу при дослідженні форм кримінальної відповідальності (розділи 1 та 3) використовувався метод класифікації. Герменевтичний метод переважно використовувався при тлумаченні кримінально правових норм, а також доктринальних позицій щодо підстави кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (розділ 2). Використання методу анкетування допомогло визначити ставлення працівників поліції, органів прокуратури, суддів, адвокатів та науковців до досліджуваної проблематики (розділи 2 та 3). Метод моделювання було застосовано при побудові відповідних кримінально-правових конструкцій, зокрема проектів норм про відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (розділи 2 та 3).

Емпіричну базу дослідження становлять: а) результати анкетування фахівців: 92 поліцейських; 164 прокурорів; 78 суддів, 43 адвокатів та 38 науковців-криміналістів; б) результати анкетування представників нефахового середовища: 114 студентів неправничих навчальних закладів та 56 пенсіонерів за віком; в) 14 обвинувальних вироків, постановлених судами України, за якими застосовувалась ст. 343 КК України (суцільна вибірка за 2012-2016 роки); г) статистичні звіти про стан здійснення правосуддя в Україні (2012-2016 роки).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що воно є одним з перших в Україні досліджень комплексу необхідних чинників кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, до якого включено соціальну зумовленість криміналізації цього діяння, склад злочину, передбаченого ст. 343 КК України, як матеріально-правову підставу настання такої відповідальності та форми останньої, що надало можливість обґрунтувати низку висновків, які становлять наукову новизну. Зокрема:

вперше:

– обґрунтовано, що *родовим* об'єктом групи злочинів, до числа яких відноситься втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, є правомірне, тобто визначене законодавством України здійснення публічної влади. *Видовими* об'єктами, як частинами родового, є правомірне здійснення відповідного *виду* публічної влади, а саме – виконавчої, з забезпечення правопорядку. *Основним безпосереднім* об'єктом цього злочину є правомірне здійснення виконавчої влади з забезпечення правопорядку, що зазнало злочинного впливу в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 343 КК України;

– показано, що в структурі *об'єктивної сторони* цього злочину «втручання в діяльність» та «вплив на працівника» співвідносяться як суспільно небезпечне (злочинне) діяння та спосіб його вчинення;

– доведено, що злочин, передбачений ст. 343 КК України, слід вважати *закінченим* з моменту усвідомлення суб'єктами, на яких здійснюється незаконний вплив, характеру такого впливу;

– висловлено пропозицію сформулювати ускладнений злочин шляхом об'єднання злочинів, передбачених ст. 343 КК України та ст. 345 КК України, в результаті чого ознаки другої з них перетворити на кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) в об'єднаному складі цього злочину, а також обґрунтовано доцільність відповідних санкції за його вчинення;

удосконалено:

– теоретичні уявлення щодо сутності та змісту кримінальної відповідальності, а саме: *сутність* такої відповідальності полягає в тому, що згідно з чинним КК України з об'єктивної сторони вона є засудженням фізичної особи за вчинення нею злочину обвинувальним вироком суду, що набув чинності, з обмеженням статусу засудженого чи без такого обмеження, а з суб'єктивної – в психічному переживанні такого засудження суб'єктом;

– наявні в теорії висновки щодо форм кримінальної відповідальності, зокрема, показано, що *перша* її форма (засудження з обмеженнями статусу

засудженої особи) розподіляється на наступні види: а) засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування; б) засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування; в) засудження з призначенням інших обмежень, кожний з яких розподіляється на різновиди за відповідними критеріями, передбаченими КК України; друга форма (засудження без обмежень статусу засудженої особи) розподіляється на наступні види: а) засудження без призначення покарання через неможливість вважати особу суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України); б) засудження без призначення покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74 КК України); в) засудження без призначення покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України); г) засудження без призначення покарання неповнолітнім із застосуванням щодо них примусових заходів виховного характеру ст. 105 КК України);

дістали подальший розвиток:

– теоретичні уявлення щодо соціальної зумовленості криміналізації діяння. Щодо злочину, передбаченого ст. 343 КК України встановлено, що його криміналізація в основному демонструє свою відповідність зазначеним принципу, підставі та умові, хоча деякі вимоги її здійснення не були дотримані, зокрема застосовано різну термінологію в назві та тексті цієї статті, а також надто розпливчасто сформульовано одну з кваліфікуючих ознак у ч. 2 ст. 343 КК України;

– аргументація доцільності запровадження в Україні кримінальних проступків, одним із яких слід визнати й діяння, передбачене ст. 343 КК України, а у випадку створення на його основі ускладненого злочину – кримінальним проступком могло б визнаватись діяння, передбачене ч. 1 цієї статті, а діяння, передбачені іншими її частинами залишались би злочинами.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, узагальнення й висновки можуть бути використані:

- у *правотворчості* – в процесі підготовки пропозицій до

вдосконалення змісту КК України;

- у науково-дослідній сфері – як теоретична основа дослідження проблеми вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти здійснення публічної влади в Україні (акт впровадження Національної академії прокуратури України від 29 серпня 2017 р.);

- у навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Кримінальне право України», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів та довідкової літератури (акт впровадження Національної академії прокуратури України від 28 серпня 2017 р.);

- у правозастосовній діяльності – для удосконалення практики процесуального керівництва та підтримання державного обвинувачення в провадженнях стосовно незаконного впливу на працівників правоохоронних органів.

Особистий внесок здобувача. Дисертацію виконано самостійно. Автором особисто розроблені положення, що складають наукову новизну результатів дисертаційного дослідження. У науковій праці, що опубліковано у співавторстві, власні теоретичні розробки здобувача складають 50% (здійснено кримінально-правову характеристику втручання в діяльність працівника правоохоронного органу).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації, викладені в роботі, оприлюднено в наукових повідомленнях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Протидія злочинності: теорія і практика» (Київ, жовтень 2012 року); «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (Дніпропетровськ, травень 2013 року); «Нове міжнародне та національне законодавство – нові завдання юридичної науки» (м. Київ, 14-15 вересня 2013 року); «Протидія злочинності: теорія і практика» (м. Київ, 18 жовтня 2013 року); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 01 лютого 2014 року).

Публікації. Основні положення і висновки проведеного дослідження сформульовано в дев'яти наукових публікаціях, із них п'ять становлять

статті, опубліковані в наукових фахових виданнях, одна з яких у зарубіжному виданні.

Структура дисертації обумовлена метою, предметом і завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 226 сторінок, з яких: основний текст 168 сторінок, список використаних джерел – 16 сторінок (174 найменування), 12 додатків – 27 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

1.1. Поняття та загальна характеристика кримінальної відповідальності як форми реагування на вчинення злочину

Відповідно до чинного КК України кримінально-правове реагування на вчинення злочину існує у виді кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру. При цьому кримінальна відповідальність відіграє ключову роль, а до недавніх пір вважалась єдиним заходом такого реагування взагалі.

На теоретичному й практичному рівнях фахового праворозуміння переважає ставлення до кримінальної відповідальності як до кримінально-правового наслідку вчинення злочину. При цьому рідко хто з практиків задумується над сутністю та змістом цього явища, а намагання теоретиків з'ясувати сутність та зміст кримінальної відповідальності натикаються на низку перепон, обумовлених неоднаковими світоглядними та фаховими позиціями того чи іншого дослідника. Як результат, в літературі висловлено десятки різних визначень кримінальної відповідальності [11, с. 27; 16, с. 30; 22, с. 65; 32, с.55; 93, с. 95; 110, с. 42; 112, с. 54; 141; 151, с. 134-139; 173] Природньо, що їх аналіз виходить за межі предмета цього дослідження. Нашим завданням є визначення усталених теоретичних позицій щодо сутності та змісту кримінальної відповідальності з метою їх застосування в пізнанні такої відповідальності за конкретне кримінальне правопорушення – втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

В основу визначення сутності та змісту кримінальної відповідальності ми кладемо її офіційне розуміння, висловлене в рішенні Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/9 (справа про депутатську недоторканність). У вказаному рішенні спочатку

зазначається, що кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, особливим елементом у механізмі кримінально-правового реагування держави щодо особи, яка вчинила злочин, а її поняття «...законодавчо не визначено і в теорії кримінального та кримінально-процесуального права трактується по-різному» [127]. Далі в документі фактично йдеться про зміст кримінальної відповідальності: вона визнається оцінкою відповідними державними органами поведінки особи як злочинної. Після цього підтверджується конституційність кримінально-правового визначення матеріальної підстави настання кримінальної відповідальності: такою називається наявність у діяннях особи складу злочину, передбаченого кримінальним законом. Не оминув увагою Конституційний суд і форми кримінальної відповідальності. На його думку, остання за вироком суду може зводитись тільки до засудження особи, яка вчинила злочин, а може набути форми засудження з покаранням чи іншими обмеженнями.

Надзвичайно важливим є висновок Суду про те, що «сам факт порушення кримінальної справи щодо конкретної особи, затримання, взяття під варту, пред'явлення їй обвинувачення не можна визнати як кримінальну відповідальність. Особа не несе кримінальної відповідальності до тих пір, поки її не буде визнано судом винною у вчиненні злочину і вирок суду не набере законної сили» [127].

Вказане судове рішення є своєрідним алгоритмом пізнання сутності та змісту кримінальної відповідальності, як засобу кримінально-правового реагування на вчинення злочину. До структури зазначеного алгоритму включаються наступні складові: *кримінально-правова природа* кримінальної відповідальності, *її сутність, зміст, підстава та умови* настання, *часові межі та форми* існування. Керуючись ним доцільно здійснювати й дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Розглянемо вказані складові спочатку без прив'язки до предмета нашого дослідження з тим, щоб у подальших

розділах роботи розглянути відповідні положення кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 343 КК України.

Розпочнемо з *кримінально-правової природи* кримінальної відповідальності, тобто з пошуку відповіді на запитання: чим саме в кримінальному праві України є кримінальна відповідальність. Як зазначено у вище згаданому рішенні Конституційного суду, кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, особливим елементом у механізмі кримінально-правового реагування держави щодо особи, яка вчинила злочин. Аналіз чинного КК України, а також викладена вище позиція Конституційного суду показують, що кримінально-правове реагування на суб'єктів кримінально-правових відносин існує не лише у виді кримінальної відповідальності. Передбачено й інші заходи кримінально-правового характеру, такі як примусові заходи медичного характеру щодо неосудних; примусові заходи виховного характеру щодо неповнолітніх; спеціальна конфіскація щодо майна фізичних та юридичних осіб; так зване звільнення від кримінальної відповідальності, що насправді є звільненням від притягнення до неї [89, с. 26-27; 88, с. 106-108], тощо.

Але кримінальна відповідальність відіграє ключову роль, а до недавніх пір вважалась єдиним заходом такого реагування взагалі. Чим же обумовлене таке її місце серед заходів кримінально-правового реагування? Висловимо припущення, що зазначене обумовлене місцем злочинів серед усієї маси суспільно небезпечних діянь, що підпадають під дію КК України. Злочини складають основний їх обсяг. З огляду на те, що правовим наслідком вчинення злочину зазвичай виступає саме кримінальна відповідальність, це й пояснює досліджуваний феномен: переважаюча кількість злочинів серед кримінальних правопорушень обумовлює перевагу кримінальної відповідальності серед інших заходів кримінально-правового характеру. За нашими даними щодо кримінальної відповідальності за ст. 343 КК України вона застосовувалась у 100 % випадків кримінально-

правового реагування на вчинення злочину. Ні звільнення від кримінальної відповідальності, ні застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру за фактами втручання в діяльність працівника правоохоронного органу нами не встановлено. І тим не менше, за своєю кримінально-правовою природою кримінальна відповідальність є одним із заходів кримінально-правового характеру, а не охоплює собою усі ці заходи, як вважалось раніше. Чи збережеться така ситуація й надалі – покаже час. Є підстави для прогнозу, що з завершенням процесу визнання в Україні кримінального проступку, розпочатого у 2008 році офіційним проголошенням в Концепції реформування кримінальної юстиції необхідності цієї акції і продовженого шляхом визначення в новому КПК України порядку провадження за фактом його вчинення, некваліфікований злочин, передбачений ст. 343 КК України буде визнано таким проступком. Якщо за вчинення проступку буде запроваджено іншу, ніж за вчинення злочину форму реагування, тобто застосування інших засобів кримінально-правового характеру у виді кримінально-правового стягнення, як пропонується деякими фахівцями [85, с. 194], звісно, що ситуація радикально зміниться. Причому, на наше переконання, вона зміниться на краще, адже замість кримінальної відповідальності у формі покарання з обов'язковою у цьому випадку судимістю, за вказаний проступок, можливо, застосовуватиметься кримінально-правове стягнення без судимості. Це не на словах, а на ділі розмежує злочини й кримінальні проступки, а також засвідчить про гуманізацію кримінального законодавства України.

Щодо *сутності* кримінальної відповідальності слід зазначити, що остання є ні чим іншим, як засудженням особи, яка вчинила злочин, обвинувальним вирокіом суду. Таке розуміння її сутності відображає об'єктивну сторону кримінальної відповідальності, тобто те, що можна реально відчутти, спостерігати в об'єктивній дійсності.

З огляду на те, що об'єктом засудження виступає особа, яка вчинила злочин і має здатність усвідомлювати сенс засудження за його вчинення [78,

с.67], тобто фізична особа, правомірно говорити й про суб'єктивну, невидиму сторону такої відповідальності. В деяких визначеннях кримінальної відповідальності зазначений її аспект висувається на передній край. Так, можна зустріти визначення кримінальної відповідальності як обов'язку примусового терпіння особою визначених обвинувальним вироком суду обмежень у зв'язку з вчиненням злочину [130, с. 59] чи обов'язку особи «відповісти» за вчинене [111, с. 7]. На нашу думку, визначення сутності кримінальної відповідальності виграє від об'єднання у ньому об'єктивної та суб'єктивної сторін цього явища. З урахуванням зазначеного, сутність кримінальної відповідальності полягає в засудженні особи за вчинення нею злочину та психічному переживанні такого засудження особою. Як справедливо зазначається фахівцями, перевагу в кримінально-правових дослідженнях кримінальної відповідальності слід надавати її об'єктивним аспектам, а «суб'єктивний аспект кримінальної відповідальності заслуговує самостійного фундаментального дослідження, що чекає свого часу, мабуть, у межах кримінальної психології» [93, с. 96].

Визначальним аспектом правильного розуміння та ефективного застосування кримінальної відповідальності у якості засобу реагування на вчинення злочину є точне визначення її *змісту*. Змістом явища є його «внутрішнє облаштування», внутрішня особливість [24, с. 467], тобто сукупність ознак цього явища, за якими воно відрізняється від інших явищ. Запропоноване вище розуміння сутності кримінальної відповідальності дає підстави для виокремлення двох груп ознак її змісту: обов'язкових та факультативних. На думку сучасних дослідників феномену кримінальної відповідальності її обов'язкові ознаки полягають в офіційній оцінці судом поведінки особи як злочинної, причому, це не просто констатація злочинного характеру того чи іншого діяння, а осуд особи, яка його вчинила, її засудження обвинувальним вироком суду. Засудження саме по собі містить певний каральний потенціал: незалежно від призначення чи не призначення покарання. Офіційне від імені держави визнання особи

злочинцем, негативна оцінка його вчинку ганьбить члена суспільства, принижує його соціальний статус. Такий осуд, по-перше, спроможний викликати позитивні зрушення в правосвідомості засудженого навіть без застосування до нього покарання, а також справити попереджувальний вплив на осіб, які цінують свій соціальний престиж; по-друге, – задовольнити громадську правосвідомість, обурену фактом вчинення злочину [93, с. 100].

Також слід зауважити, що з матеріально-правової точки зору засудження особи за вчинення злочину слід розуміти не як процес судової діяльності, а як її результат. Процес засудження є кримінально-процесуальною сферою, якою «опікується» інша галузь права, законодавства, правничої теорії тощо, тому він знаходиться поза межами нашого дослідження.

Факультативні ознаки кримінальної відповідальності характеризують визначені обвинувальним вирокіом суду передбачені законом обмеження стосовно суб'єкта злочинного вчинку у зв'язку з його засудженням за вчинення злочину. Вони є факультативними, а не обов'язковими через те, що на відміну від останніх не завжди визначаються судом та покладаються на засудженого, як зазначається у вищенаведеному рішенні Конституційного суду України. Обмеження, про які йдеться, найчастіше проявляються в призначенні покарання. Крім нього вони можуть проявитись у виді примусових заходів медичного характеру щодо обмежено осудних або виховного характеру щодо неповнолітніх суб'єктів злочину.

Щодо примусових заходів медичного і виховного характеру фахівцями робиться важливе застереження: вони можуть згадуватись у контексті розкриття змісту кримінальної відповідальності лише у разі їх застосування (замість покарання або поряд із ним) на підставі обвинувального вироку суду. Коли ж суд застосовує примусовий захід медичного характеру до неосудного (ч. 2 ст. 19 КК України) чи примусовий захід виховного характеру до особи, яка не досягла віку, з якого може

наставати кримінальна відповідальність (ч. 2 ст. 97 КК України), ці заходи не є кримінальною відповідальністю. Вони не пов'язані із вчиненням злочину. Це – реакція на суспільно-небезпечну поведінку осіб, яких не визнано суб'єктами злочину [93, с. 101-102].

Таким чином, за кримінальним законодавством України зміст кримінальної відповідальності складають наступні об'єктивні ознаки: *обов'язкова* – це засудження злочинного діяння та суб'єкта його вчинення; *факультативна* – обмеження прав і свобод засудженого суб'єкта.

При з'ясуванні сутності кримінальної відповідальності важливим аспектом проблеми залишається співвідношення кримінальної відповідальності та судимості. Зазвичай *судимість* не включають до змісту останньої, а вважають правовим негативним наслідком кримінальної відповідальності або завершальним етапом реалізації кримінальної відповідальності [150, с. 644]. Це зумовлюється сучасним станом законодавчого врегулювання судимості. Згідно з ч. 3 ст. 88 КК України наявність чи відсутність судимості ставиться в залежність від того, призначене чи ні покарання суб'єкту злочину.

Навряд чи це правильно. Ми поділяємо з цього приводу інші висновки, скажімо те, що «...судимість є наслідком не всієї кримінальної відповідальності, а її основної обов'язкової складової – засудження. Відтак кримінальної відповідальності без судимості не існує і це слід законодавцю збагнути та відобразити в КК України. Сприйняття цієї тези сприяло б удосконаленню розуміння сутності та змісту і самої кримінальної відповідальності [93, с. 103-104]. Подібна точка зору відстоюється й іншими фахівцями [150, с. 644]. Саме з таких позицій виходить і один з провідних експертів із судимості професор Голіна В.В., розпочинаючи характеристику цього явища у своїй монографії. Ще з давніх часів інститут судимості використовувався як засіб констатації факту засудження за вчинення злочину, зауважує він [30, с. 8]. Нажаль, подальші роздуми вченого не виходять за межі офіційної позиції, відображеної в розділі XIII

Загальної частини КК України, що підтверджується наступним його висновком: «... судимість особи – це її правовий стан, ... що виникає внаслідок засудження... до покарання» [30, с. 22]

Як складова кримінальної відповідальності судимість розглядається, також, у присвяченому їй дисертаційному дослідженні Расюк А.О. На її думку, що заслуговує підтримки, «судимість слід визнавати субінститутом кримінальної відповідальності, самостійною стадією її реалізації, після завершення якої кримінальна відповідальність вважається вичерпаною, а право особи на «добре ім'я» – відновленим [138, с. 8].

Висловлюючи раціональну думку стосовно того, що «сутністю кримінальної відповідальності... є обмеження прав і свобод злочинця» [16, с. 30], яка поки що виглядає побажанням на майбутнє, Баулін Ю.В. також демонструє свою прихильність до висновку, що судимість має визнаватись ознакою кримінальної відповідальності, адже вона обмежує права і свободи засудженої особи. Але сьгоднішній стан кримінального законодавства дозволяє застосувати щодо суб'єкта злочину кримінальну відповідальність і без будь-яких обмежень його можливостей, у тому числі й без судимості. Зокрема, це стосується так званого звільнення від покарання, а насправді – засудження без призначення покарання, про що йдеться у завершальному розділі роботи. За умови законодавчого визнання судимим будь-якого засудженого, незалежно від призначення чи не призначення йому покарання, вище наведений висновок Ю.В. Бауліна був би бездоганим.

Отже, судимість могла б зайняти належне їй місце у змісті кримінальної відповідальності – стати обов'язковою її ознакою. Тому важко погодитись з думкою, що у разі відмови від інституту судимості вона фактично припинить своє існування [16, с. 43]. На наше переконання судимість, як об'єктивний стан певної обмеженості статусу засудженого, що автоматично виникає після засудження особи обвинувальним вирокіом суду, не може припинити свого існування, оскільки сам такий стан є іманентним

кримінальній відповідальності. Інша справа, як на такий стан відреагує законодавець: надасть йому кримінально-правового значення чи ні.

Не менше важливими за попередні складові змісту кримінальної відповідальності є її *підстава та умови* настання. Щодо підстав у теорії кримінального права останнім часом відбулось деяке зближення позицій дослідників цієї проблеми. Зокрема, ніхто з них більше не вважає такими підставами вину чи винність у вчиненні злочину, як це спостерігалось раніше. Сприяла цьому поява в КК України 2001 року визначення матеріально-правової підстави такої відповідальності. Згідно ч. 1 ст. 2 Кодексу підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою передбаченого ним суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Хоча таке визначення зазначеної підстави не бездоганне з точки зору юридичної техніки його закріплення в законі, на що справедливо звертається увага фахівців [115, с. 238], за відсутності іншої законодавчої дефініції такої підстави, ми в подальшому дослідженні нашого предмета будемо спиратись саме на неї. Кримінально-правовою (матеріальна) підставою настання кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу будемо вважати діяння, що містить ознаки складу цього злочину. Складом злочину зазвичай визнається сукупність передбачених у кримінальному законі об'єктивних та суб'єктивних ознак діяння, що утворюють певну систему елементів, необхідних і достатніх для визнання тієї чи іншої поведінки злочином конкретного виду. Звідси, склад злочину називають «юридичним портретом» злочинного діяння, його інформаційною моделлю, що відіграє роль алгоритму під час кваліфікації діяння [86, с. 120; 153, с. 83; 169, с. 240].

При цьому ми не забуваємо про існування й процесуально-правової підстави настання кримінальної відповідальності, а саме – наявність чинного обвинувального вироку стосовно винуватої особи. Лише сукупність зазначених вище матеріально-правової та процесуально-правової підстав здатна запустити механізм реалізації кримінальної відповідальності

за вчинення злочину. Природно що процесуально-правова підстава не є складовою предмета нашого дослідження, тому в роботі не розглядається. Діяння ж, що містить склад втручання в діяльність працівника правоохоронного органу присвячується наступний розділ нашого дослідження.

Крім визначеної вище матеріально-правової підстави настання кримінальної відповідальності, останнім часом теоретики заговорили й про умови її настання. Першим з числа відомих нам авторів цієї ідеї є професор Куц В.М. [93, с.130 -133]. На його думку, що заслуговує підтримки через її раціональність, кримінальна відповідальність навіть за наявності в діянні ознак складу злочину не може настати, якщо при цьому бракує відповідних умов. Останніми він називає передбачені кримінальним законом обставини переважно формального характеру, які не є причиною настання кримінальної відповідальності, але доповнюючи таку причину, обумовлюють, тобто забезпечують її розвиток у результат у виді кримінальної відповідальності.

Першою з них вчений називає доведеність вини особи у вчиненні злочину. Вона передбачається ч. 2 ст. 2 КК України і означає, що кримінальна відповідальність може настати лише тоді, коли доведено винуватість конкретного суб'єкта у вчиненні передбаченого в Особливій частині КК України діяння [93, с. 131]

У зв'язку з першою умовою настання кримінальної відповідальності вченим робиться декілька зауважень, нагадування про які будуть доречними й для змісту нашого дослідження, оскільки спрямовані на вдосконалення кримінально-правового лексикону, а значить і на забезпечення якості термінологічного відображення дійсності. По-перше, в ч. 2 ст. 2 КК України вбачається деяка непослідовність законодавця – спочатку йдеться про винуватість, а потім про вину в одному й тому ж сенсі слова, хоча ці поняття відображають самостійні явища; по-друге, законодавець оперує поняттям «кримінальне покарання» замість терміна «кримінальна

відповідальність», що не витримує критики, адже є відлунням ототожнення кримінальної відповідальності з покаранням. До того ж, вживання терміна «кримінальне» поряд з терміном «покарання» недоречне, тому що некримінальних покарань не існує» [93, с. 131].

Ще однією умовою настання кримінальної відповідальності є відсутність факту її застосування за той самий злочин перед вчиненням останнього, що відображено в ч. 3 ст. 2 КК України. Зазначену умову настання кримінальної відповідальності сформульовано в законі на виконання принципу неприпустимості подвійної відповідальності за одне й те саме діяння (*non bis in idem*). На практиці це означає, що за наявності інформації про те, що за певне кримінальне правопорушення особа вже зазнала кримінальної відповідальності, повторно таку відповідальність застосувати не можливо за жодних обставин. При цьому важливо пам'ятати, що сам факт притягнення особи в минулому до такої відповідальності без її покладення судом шляхом винесення обвинувального вироку, не є перешкодою для застосування кримінальної відповідальності. Отже, притягнення до відповідальності і її застосування не слід ототожнювати, як це часто буває на практиці. Вони є різними стадіями реалізації такої відповідальності.

Також умовою настання кримінальної відповідальності слід визнати відсутність підстав для обов'язкового звільнення від неї. «Це означає, що кримінальна відповідальність може настати лише тоді, коли відсутня передбачена законом необхідність або можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності. За потреби звільнення особи від кримінальної відповідальності за нормами Розділу IX Загальної частини КК України (загальне звільнення) чи за відповідними статтями Особливої його частини (особливе звільнення) кримінальну відповідальність застосовувати неможливо (при обов'язковому звільненні) або недоцільно (при факультативному звільненні)» [93, с. 133].

Важливим, переважно з практичної точки зору, аспектом з'ясування змісту кримінальної відповідальності є *часові межі* її існування. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/9 (справа про депутатську недоторканність) кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду [127]. Зазначене підтверджує раніше зроблений нами висновок, що таку обов'язкову ознаку змісту кримінальної відповідальності як засудження особи за вчинення злочину, як слід розуміти не як процес певної діяльності, а як її результат. Процес засудження може розтягнутись у часі. Практично ним охоплюється весь період покладання кримінальної відповідальності судом, що в кримінально-процесуальному сенсі співпадає з періодом винесення обвинувального вироку та реалізацією засудженим законного права на апеляцію і касацію. Лише після набуття чинності обвинувальним вироком суду кримінальна відповідальність вважається такою, що розпочалась або настала.

На відміну від початку настання кримінальної відповідальності, момент її закінчення в зазначеному рішенні Конституційного суду не визначено. В теорії з цього приводу єдиної думки не існує, адже зазначена обставина залежить від розуміння сутності та змісту кримінальної відповідальності тим чи іншим дослідником. На підставі викладеного вище нашого розуміння цих складових змісту кримінальної відповідальності логічним є висновок, що її закінчення співпадає з моментом погашення чи зняття судимості. Ще більш чітке уявлення щодо моменту припинення кримінальної відповідальності з'явилося б тоді, коли законодавець поставив би факт судимості в залежність не від покарання, як це зроблено сьогодні (ч. 3 ст. 88 КК України), а від факту засудження особи за кримінальне правопорушення.

Завершальним аспектом характеристики кримінальної відповідальності є *форми* її існування. Перш ніж висловити думку по суті, зауважимо, що ми проти ототожнення форм явища та форм його реалізації, що превалює в

сучасній теорії кримінальної відповідальності. Вважаємо, що існують форми існування власне кримінальної відповідальності [169, с. 242-243] і форми реалізації такої відповідальності, що, чомусь, не усвідомлюється розробниками зазначеної проблеми [110]. У матеріально-правовій галузі права, якою є кримінальне право, явища відображаються переважно в їх статичному стані. Динаміку їм надають суміжні галузі права, особливо кримінально-процесуальне. Не відстає від нього й кримінально-виконавче право. Як справедливо наголошується деякими фахівцями, реалізація кримінальної відповідальності здійснюється переважно в межах кримінально-виконавчих відносин органами кримінально-виконавчої системи [93, с. 135-236].

Щодо форм кримінальної відповідальності в літературі, як і з приводу інших проблемних аспектів, висловлено безліч думок, аналіз яких виходить за межі предмета нашого дослідження. Нагадаємо, що в рішенні Конституційного суду України, покладеного нами в основу розуміння кримінальної відповідальності, фактично йдеться про дві її форми: 1) засудження особи з призначенням покарання чи іншими обмеженнями; 2) лише засудження особи, яка вчинила злочин, без призначення їй покарання чи інших обмежень. Мабуть, на підставі саме цього висновку в теорії також зустрічається позиція, щодо існування двох форм кримінальної відповідальності (засудження із застосуванням обмежень статусу засудженого і засудження без застосування обмежень статусу засудженого), які й досліджуються нами в третьому розділі роботи. Далі, деякими авторами робиться слушний висновок, який ми кладемо в основу подальшого дослідження, що кожна з зазначених форм поділяється на низку підформ, або видів, що у свою чергу розподіляються на різновиди.

Ми цілком підтримуємо думку В.М. Куца про те, що перша форма має такі види:

1) засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування (покарання – Розділи X та XI Загальної частини КК України);

2) засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування (звільнення від відбування покарання – Розділ XII Загальної частини; ст. 106 КК України).

3) засудження без призначення покарання обмежено осудних осіб із застосуванням до них примусових заходів медичного характеру (ч. 2 ст. 20 КК України);

4) засудження без призначення покарання неповнолітніх із застосуванням до них примусових заходів виховного характеру (ст. 105 КК України) [93 с. 108].

Друга форма кримінальної відповідальності (засудження без застосування обмежень), на думку В.М. Куца, поділяється на наступні різновиди:

1) звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності (ч. 4 ст. 74 КК України);

2) звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74, ст. 49 КК України);

3) звільнення від покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України);

4) постановлення обвинувального вироку без призначення покарання через відсутність можливості його застосування (п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання») [93 с. 108].

З урахуванням вище названих ознак кримінальної відповідальності в процесі подальшого пізнання предмета нашого дослідження ми будемо керуватись тим, що кримінальна відповідальність в об'єктивному сенсі – це засудження особи за вчинення злочину з обмеженням її прав і можливостей чи без такого, що розпочинається з моменту набуття чинності обвинувальним вироком суду і закінчується в момент погашення чи зняття судимості.

Визначення кримінальної відповідальності та її ознак має не лише пізнавальне, але й прикладне значення: саме за цими ознаками кримінальну відповідальність можна відрізнити не лише від іншої форми кримінально-правового реагування на кримінальне правопорушення, про що йшлося вище, але й від інших видів юридичної відповідальності (адміністративної, дисциплінарної тощо).

1.2. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу

Необхідною передумовою теоретичного дослідження будь-якого предмета, як відомо, є визначення методологічних засад його проведення або, іншими словами, методології його здійснення. Приступаючи до дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу ми керуємось тим, що в процесі його здійснення слід виходити з найбільш загального уявлення про методологію як знання про діяльність і мислення та їх об'єкти, а також про методи пізнання останніх [97, с. 44–48] або загальні теоретичні принципи наукового пізнання, дослідницькі підходи, систему його методів та способів [116, с. 23]

Щодо змісту методології правового дослідження останнім часом набуло популярності його бачення як системної єдності прийомів, методів та засобів наукового мислення, що є комплексом раціональних шляхів, засобів і форм руху мислення від незнання до знання, від явища до сутності, від припущення до істини [52, с. 7]. В цілому це узгоджується з розумінням методології взагалі та методології юридичної науки, зокрема, висловленим на сторінках довідкових та загально-теоретичних видань. Так у Великому тлумачному словнику сучасної української мови методологія визначається як вчення про наукове пізнання й перетворення світу, сукупність методів дослідження, що застосовуються у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [24, с. 664], а в фундаментальному енциклопедичному виданні знаходимо, що методологією юридичної науки є система підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ. Основу методології юридичної науки становлять: філософсько-світоглядні підходи, загальнонаукові й спеціальні методи пізнання [171, с. 618].

З числа загально-теоретичних уявлень щодо методології теоретичного пошуку в галузі юриспруденції нам найбільше імпонує підхід відомого українського теоретика права П.М. Рабіновича, який вважає, що методологію юридичної науки утворює система філософсько-світоглядних підходів (матеріалістичний, ідеалістичний, діалектичний, метафізичний), методів (загальнонаукових, групових та спеціальних) та засобів науково-юридичного дослідження (емпіричні та теоретичні) [136, с. 215].

З вище наведеного важливим для нас є те, що зміст методології дослідження утворює низка явищ, а саме: світоглядні позиції дослідника та обрані ним підходи до його здійснення, тобто фундаментальні загальнотеоретичні концепції на яких ґрунтується дослідження, методи його здійснення, а також відповідні пізнавальні прийоми, якими користується дослідник. Тобто, методологію не можна зводити до одного з названих компонентів, зокрема до методів дослідження, оскільки у такому разі за її межами залишаться інші зазначені компоненти [52, с. 46]. Отже, дослідження кримінальної відповідальності за незаконне втручання в діяльність працівника правоохоронного органу здійснюється нами виходячи саме з такого розуміння методології.

В сучасних умовах плюралізму методологій, коли поряд з матеріалістичним відображенням дійсності починає використовуватись ідеалістичний підхід, заснований на ідеалістичній діалектиці [148, с. 23], наше дослідження проводиться на засадах традиційної для кримінально-правових розвідок прикладного характеру методології. В її основу покладено матеріалістичну діалектику, що передбачає первинність матеріального, його відбиття в свідомісно-вольовій і емоційній сферах та оперування відповідною термінологією. Така методологія ще не вичерпала свого потенціалу і залишається в теорії вітчизняного кримінального права провідною.

Щодо фундаментальних загальнотеоретичних концепцій, на яких ґрунтується наше дослідження, слід зазначити, що воно здійснюється на

сучасній філософії загальнолюдських цінностей, в основі якої лежить парадигма антропоцентризму. Зазначеним обумовлюється використання у ході його здійснення діалектико-аксіологічного, та системно-функціонального підходів. Слід зауважити, що підходом у методології юриспруденції вважається загальна спрямованість дослідження, зумовлена конкретною фундаментальною ідеєю, крізь яку проходить процес осягнення права. Вибір підходу визначає відбір методів дослідження, а також інтерпретацію отриманих результатів крізь призму певної концептуальної ідеї [151, с. 11].

Діалектико-аксіологічний підхід до дослідження проявляється в тому, що воно здійснюється на підставі засад діалектики та аксіології (від грец. *бойб* — цінність) – учення про природу моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини. Серед загально-наукових методів пізнання предмета дослідження в межах цього підходу пріоритет нами надано діалектичному методу. Він застосовувався для дослідження втручання в діяльність працівника правоохоронного органу як реально існуючого явища. Також цей метод використано при вивченні тексту статті 343 КК України. Зазначене втручання та стаття закону, в якій про нього йдеться розглядаються у їх взаємозв'язку з іншими кримінально-правовими явищами. Відомо, що діалектичний метод передбачає хід мислення від конкретного до абстрактного з подальшим поверненням до конкретного. Згідно з цим методом пізнання предмета нашого дослідження, мислення проходить шлях від безпосереднього сприйняття змісту статті 343 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, до з'ясування місця такої відповідальності в механізмі протидії вчиненню цього злочину, уявлення про який спочатку ґрунтується на абстрактних поняттях теорії та практики протидії злочинності. Деякою мірою абстрактними на початку дослідження залишаються й уявлення про сутність та зміст самої кримінальної

відповідальності, підстави її настання та форми прояву. В такому русі від абстрактного до конкретного вирішальна роль належить законам і категоріям діалектики як вузловим пунктам, моментам, сходинкам у процесі пізнання правової дійсності [52, с. 127-137]. Тому дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу здійснюється нами через призму філософських категорій сутність і явище, зміст і форма, загальне й окреме, частка й ціле, структура і елементи та деякі інші.

Використовуючи зазначений метод пізнання, на першому етапі здійснювалось накопичення теоретичного та відповідного емпіричного матеріалу про предмет дослідження, його систематизація й аналіз. Осмислення зібраного матеріалу дозволило синтезувати абстрактні ознаки досліджуваного явища, тобто створити абстракції вищого рівня. Воно здійснювалось поступово, шляхом послідовного аналізу суттєвих ознак, сукупність яких утворює абстрактне поняття про кримінальну відповідальність взагалі та за діяння, передбачені ст. 343 КК України зокрема. Окрему увагу при цьому приділялась соціальній зумовленості встановлення кримінальної відповідальності за вказаний злочин, без чого, на нашу думку, уявлення про предмет дослідження було б неповним.

Далі пізнання проходить шлях від абстрактного уявлення про кримінальну відповідальність до реального її сприйняття як засудження за вчинення злочину, у даному випадку – втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Склад цього злочину, основні ознаки якого відображено в ст. 343 КК України, а деякі – в статтях його Загальної частини, а також форми такої відповідальності у всіх можливих їх проявах, таких як покарання, звільнення від покарання чи від його відбування тощо також проходять зазначений вище шлях їх осмислення від абстракції до реалії. На етапі їх реального осмислення з'являється можливість висловити судження щодо відповідності чи невідповідності законодавчого відображення різних аспектів кримінальної відповідальності за цей злочин її

сутності та змісту. У підсумку одержуємо конкретне уявлення не лише про вказаний злочин та форми відповідальності за його вчинення, але й про місце втручання в діяльність працівника правоохоронного органу серед злочинів проти встановленого порядку здійснення влади, а також підтвердження висловленої на початку дослідження (підрозділ 1.3.) гіпотези щодо місця відповідальності за цей злочин серед засобів кримінально-правового реагування взагалі.

Пізнання предмета дослідження за вказаною послідовністю спрямовується не тільки на з'ясування сутності й змісту втручання в діяльність працівника правоохоронного органу і кримінальної відповідальності за його вчинення. Його націлено й на виявлення недоліків законодавчого регулювання та практичного здійснення такої відповідальності з обґрунтуванням відповідних пропозицій щодо їх усунення.

Аксіологічна складова першого підходу до нашого дослідження проявляється в тому, що найвизначнішою цінністю, реалізувати яку покликане право, є повноцінне існування суспільства і кожної окремої людини. У соціальному та особистому житті фундаментальну роль відіграють такі цінності як свобода, відповідальність, рівність, справедливість. А такі права, як право на життя, свободу, гідність, недоторканність особи, участь у політичному житті – є необхідними умовами влаштування життя людини у цивілізованому суспільстві і тому повинні бути визнані і захищені державою [170, с. 8].

Діалектико-аксіологічний підхід до дослідження дозволив визначити, що сутнісну основу вчинення діяння, передбаченого ст. 343 КК України, складає суперечність між інтересами індивіда та суспільно-державним інтересом у сфері здійснення влади щодо забезпечення правопорядку. Перевагу в цій ситуації слід надавати не індивідуальному інтересу, оскільки він є протиправним, а публічному інтересу, оскільки він є правомірним. У цьому проявляється ще одна важлива цінність сучасного

суспільства – справедливість. Вона є серцевиною права і повинна пронизувати усі інститути кримінального права та слугувати «маяком» у разі законодавчого закріплення його норм [170, с. 8].

Зазначений вище підхід до дослідження кримінальної відповідальності втручання в діяльність працівника правоохоронного органу при всій його важливості є лише елементом складного комплексу методології дослідження. Не менш важливим серед них є системно-функціональний підхід до цього дослідження. Вказаний підхід забезпечує з'ясування сутності та змісту багатьох явищ системного характеру, включених до предмета дослідження. Також він забезпечує розуміння складних динамічних цілісностей, елементи яких (що являють собою підсистеми цілісних систем) перебувають між собою в органічній єдності і взаємодії [10, с. 43-44]. Він дозволяє виявити внутрішній механізм не лише дії окремих компонентів певного явища, але й їх взаємодію. Зокрема, лише системно-функціональне дослідження механізму кримінально-правового реагування на вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України дозволяє виявити дефекти його елементів, ступінь їх узгодженості чи не узгодженості в процесі функціонування і, відповідно, визначити шляхи підвищення ефективності захисту правопорядку від зазначеного посягання. [73, с. 4].

Як зазначають дослідники системи кримінально-правової протидії втручання в діяльність працівників правоохоронних органів, аналіз кримінально-правових норм за критерієм їх приналежності до забезпечення протидії вказаним злочинам надає можливість визначити особливості системного підходу до кримінально-правової протидії окремим різновидам такого втручання та встановити й визначити елементи цієї системи [51, с. 116]. Дійсно, завдяки вказаному підходу вдалось з'ясувати систему кримінально-правових норм щодо відповідальності за втручання в діяльність представників різних гілок державної влади та визначити місце норми, передбаченої ст. 343 КК України в зазначеній системі. Також він

забезпечив можливість пізнання взаємозв'язку і взаємообумовленості як елементів всередині системи, так і з іншими кримінально-правовими поняттями й категоріями. Зокрема, вдалось з'ясувати обсяг та зміст відповідних понять, місце складу злочину, передбаченого статтею 343 КК України, в системі споріднених складів у розділі ХУ Особливої частини КК України, а також підтвердити попередній висновок щодо місця кримінальної відповідальності в системі засобів кримінально-правового реагування на його вчинення.

Вказаний вище підхід до пізнання предмета нашого дослідження обумовив звернення до такої доктринальної категорії як «кримінально-правова характеристика». На думку Борисова В.І., з ініціативи якого цю категорію почали включати до арсеналу засобів пізнання кримінально-правової дійсності, кримінально-правова характеристика являє собою систему спеціалізованої наукової інформації про певний вид злочинів [19, с.11] Його послідовники йдуть далі, стверджуючи, що в «контексті кримінально-правової характеристики можна розглядати як злочин, так і будь-яку іншу категорію кримінального права» [27, с. 155]. Нас, у цьому аспекті, зацікавило те, що названа характеристика також визнається відповідною системою, взявши яку за основу дослідження складу злочину, передбаченого ст. 343 КК України, нам вдалось обґрунтувати низку цікавих висновків, що мають елементи наукової новизни. Зокрема, запропонувати інше бачення об'єкта цього злочину.

Застосування системно-функціонального підходу при дослідженні кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу обумовлене тим, що й саме кримінальне право в широкому сенсі слова є надскладною соціально-правовою системою взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, починаючи з норм кримінального права і закінчуючи такими складовими цієї системи як наука кримінального права, кримінально-правова політика, галузь права, галузь

національного законодавства, навчальна дисципліна, різновид правосвідомості, напрям практики правозастосування тощо [145, с.17-22].

У свою чергу, кримінально-правова норма, відображена в ст. 343 КК України як елементарне системне утворення, що складається з гіпотези, диспозиції та санкції, виступає елементом системи більш високого рівня – кримінально-правового інституту, що є складовою іншої системи – галузі кримінального права, яка знаходить своє відображення у названих вище складових кримінально-правової системи.

Також системно-функціональний підхід використано для формування загальної концепції нашого дослідження, відображенням складної системи якого є план його здійснення (зміст). Зазначена система складається з сукупності менших елементів, розташованих у певній послідовності: виділення окремих розділів відповідно до тематики дослідження та за потреби подрібнення їх на підрозділи. Крім того, цей метод забезпечує сприйняття тексту дослідження як єдиного цілого

Системно-функціональний підхід до дослідження кримінальної відповідальності за вказаний злочин зумовив доцільність звернення до низки інших системних утворень та їх взаємодії між собою та з іншими системами. Зокрема, довелось з'ясувати співвідношення між такими системами як кримінальні правопорушення, злочини та кримінальні проступки; засоби кримінально-правового реагування та кримінальна відповідальність; кримінальна відповідальність та покарання; кримінальна відповідальність і покарання та інші засоби кримінально-правового реагування й кримінально-правові стягнення та низкою інших.

Але ми не забували про те, що системність у відриві від інших методів теорії пізнання страждає обмеженістю, яка не дозволяє проникнути до предмета дослідження з достатньою мірою глибини й ґрунтовності [10, с. 187], тому системно-функціональний підхід використовується поряд з іншими методами дослідження.

Важливе місце в кримінально-правових дослідженнях прикладного

характеру займає логіко-догматичний метод. Саме він сприяє проведенню аналізу положень чинного законодавства з точки зору додержання законів формальної логіки, адже законодавче закріплення правових норм має здійснюватись з використанням понять, що характеризуються формальною визначеністю. Лише такий підхід забезпечує точне співпадіння законодавчих дефініцій з явищами, що ними визначаються. Завдяки цьому методу в межах предмета нашого дослідження було виявлено деякі такі неспівпадіння та сформульовано відповідні рекомендації, спрямовані на їх усунення. Поєднання інших методів, що характеризують системно-функціональний підхід до дослідження, з логіко-догматичним надає змогу зробити нетрадиційні висновки, зокрема, щодо об'єкта й предмета злочину, передбаченого ст. 343 КК України. Традиційний підхід до цього питання, згідно з яким об'єктом є абстрактні «суспільні відносини» і цей злочин є безпредметним, ставиться під сумнів. У свою чергу, це відкриває можливості для деяких нових висновків щодо систематизації відповідних кримінально-правових норм та й взагалі щодо вдосконалення інституту кримінальної відповідальності за злочини цього виду

Не менш значимим за логіко-догматичний в нашому дослідженні визнається споріднений з ним герменевтичний метод, тобто напрям теоретичної діяльності, що полягає в змістовному, переважно філологічному тлумаченні відповідних понять. Герменевтичний аналіз тексту закону, становить «зовнішню форму об'єктивації нормативного змісту кримінально-правової норми» [44, с. 24], у даному випадку відображеної в ст. 343 КК України. В процесі дослідження ми виходили з того, що слова, якими характеризуються кримінально-правові явища, що складають предмет дослідження, повинні відрізнитись семантичною усталеністю, високою інформативністю, однозначністю; кримінально-правова лексика повинна бути доступною і зрозумілою не лише для юристів, а й для пересічних громадян [129, с. 80]. При цьому, ми пам'ятали, що розуміння кримінального закону ускладнюють оціночні поняття, точний

обсяг і зміст яких визначається не законодавцем, а розкривається в процесі оціночно-пізнавальної діяльності особою, яка застосовує закон. Включення таких понять до тексту закону викликає складнощі при застосуванні подібних норм, але й обійтись без них неможливо [74, с. 134; 102, с. 309-311] Більше того, на думку фахівців, з якою ми погоджуємось, «використання у тексті кримінального закону України оцінних кримінально-правових понять має низку переваг над формалізованими. Вони надають можливість максимально лаконічно, компактно та найбільш повно описати ту сукупність явищ, предметів, які охоплюються обсягом оцінного поняття...» [44, с. 24-25].

Не обійшлося у дослідженні кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу й без використання методів класифікації та моделювання. Перший із них застосовано починаючи з розподілу кримінальної відповідальності на форми в першому розділі роботи, через своєрідну класифікацію елементів та ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та його суб'єкта у другому розділі і закінчуючи детальною класифікацією кожної з передбачених законом форм кримінальної відповідальності за його вчинення у третьому розділі. В процесі різних класифікацій, здійснюваних у ході дослідження, ми дотримувались загальновідомого принципу стабільності критеріїв їх здійснення, сутність якого полягає в тому, що будь-яка класифікація має проводитись на основі одного чітко визначеного критерію.

Принцип моделювання застосовано при обґрунтуванні доцільності внесення змін до законодавчого визначення складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (розділ 2), зокрема стосовно формулювання в ч. 1 ст. 343 КК України спочатку суспільно небезпечного діяння, а затим – способу його вчинення. Також цей метод застосовано при висуненні пропозиції щодо створення на основі двох складів злочинів, передбачених зазначеною статтею та ст. 345 КК України, складу одного

злочину, що утворює враховану законом ідеальну сукупність зазначених злочинів.

Нарешті, дослідження визначеного нами предмета було б одностороннім без використання соціологічного методу, з його традиційними прийомами оперування інформацією, такими як опитування, узагальнення, аналіз. Їх результати використано в процесі аргументації низки важливих висновків, зокрема, стосовно об'єкта та об'єктивної сторони досліджуваного злочину, форм кримінальної відповідальності тощо і відображені в додатках до тексту дисертації.

В роботі свідомо широко не використовувались історичний та компаративістський методи дослідження, а також синергетичний метод. Це пояснюється декількома обставинами. Перше, історія кримінально-правової заборони, визначеної статтею 343 КК України досить коротка. Друге, два перші аспекти теми висвітлені у попередніх дисертаційних роботах та деяких інших публікаціях, присвячених кримінальній відповідальності за злочин, передбачений ст. 343 КК України та споріднені кримінальні правопорушення. Зроблені їх авторами завдяки застосуванню зазначених методів висновки не викликають заперечень та зауважень критичного характеру.

Щодо синергетики та її застосування в теоретичних розвідках правового спрямування, ми виходили з того, що незважаючи на, мабуть, чималий потенціал зазначеного методу «чітких критеріїв або правил використання синергетичної методології у пізнанні кримінально-правових явищ не можливо розробити. У зв'язку з цим, процес використання синергетики в кримінально-правових дослідженнях знаходиться на первинних стадіях» [116, с. 197]. За таких умов намагання застосувати синергетику було б з нашого боку необачним. Воно нагадувало б спробу використати у виробництві не до кінця оформлене знаряддя праці. Мабуть теоретикам і філософам права слід потрудитись над доопрацюванням зазначеного «знаряддя» теоретичного пошуку й у випадку успіху в цьому,

запропонувати вказаний метод галузевим правовим наукам.

Крім вище зазначених методів, дослідження здійснювалось ще й за допомогою таких пізнавальних прийомів, як абстрагування, ідеалізація та узагальнення. Зокрема, абстрагуючись від існуючих законодавчих визначень, що містяться в ст. 343 КК України, з використанням так званої ідеалізації, подумки створювались моделі неіснуючих правових конструкцій. Так, на певному етапі дослідження виникло уявлення про можливу, на наш погляд більш досконалу редакцію ст. 343 КК України, про доцільні зміни форми цього кримінального правопорушення зі злочину на поки що неіснуючий кримінальний проступок. За умови сприйняття законодавцем пропозиції визнати правопорушення, передбачене сьогодні ст. 343 КК України, уявляється доцільним запровадження за його вчинення замість кримінальної відповідальності неіснуючого нині засобу кримінально-правового реагування – кримінально-правового стягнення у виді штрафу, громадських робіт та деяких інших стягнень.

Слід, також, зазначити, що важливим професійно-світоглядним аспектом нашого дослідження є розуміння того, що «поліфонія наукового спілкування вимагає обговорення альтернативних підходів до розв'язання дослідницької проблеми, в основі якої лежить діалог з іншими ученими. «Внутрішня мова» вченого як результат напруженої внутрішньої роботи над своєю ідеєю, що об'єктивована у певному науковому результаті, має бути критично осмислена іншими, адже нові ідеї виникають саме на стику думок, в результаті їх взаємного зіставлення і критики» [145, с.140]. З огляду на зазначене, ми широко полемізуємо з авторами споріднених публікацій, розраховуючи при цьому на об'єктивну і, разом з тим, доброзичливу критику нашого дослідження з боку експертного середовища.

Таким чином, дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу здійснено, на нашу думку, за допомогою належного арсеналу методів та інших засобів пізнання об'єктивної дійсності, що забезпечує обґрунтованість його

висновків та доцільність пропозицій щодо вдосконалення відповідних положень вітчизняного кримінального законодавства.

Важливим аспектом методики дослідження є належний виклад його результатів на сторінках наукових публікацій, від якого значною мірою залежить сприйняття відповідної інформації науковою спільнотою. Певні труднощі, що постали перед нами в цьому плані, полягають у тому, що з відповідного моменту дослідження предмета доводиться одночасно характеризувати ознаки наявного складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (*de lege lata*) та ознаки запропонованого нами складу «об'єднаного» злочину, так званої врахованої законом ідеальної сукупності злочинів, передбачених статтями 343 та 345 КК України (*de lege ferenda*). Для уникнення плутанини між ними, у тексті робляться відповідні застереження.

Висвітливши методику нашого дослідження та особливості викладу його результатів в дисертації перейдемо до з'ясування обґрунтованості встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, а також до з'ясування доцільності її збереження в умовах реформування кримінально-правового забезпечення протидії злочинності.

1.3. Соціальна зумовленість встановлення та збереження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу

Як зазначається в літературі, криміналізація – це «термін, яким у кримінальному праві позначають процес і результат віднесення діянь до числа злочинів» [38, с. 51]. Зворотний процес і його результат, тобто визнання злочинного діяння незлочинним, одержав назву декриміналізації. Виключення становлять акти, що вносять редакційні й деякі інші зміни до вже існуючих нормативно-правових актів у галузі кримінального права не змінюючи їхньої сутності. Вони не криміналізують та не декриміналізують діяння, а уточнюють їх, роз'яснюють тощо. Окреме місце займає пеналізація та депеналізація. Тут, на відміну від криміналізації/декриміналізації, йдеться лише про санкції кримінально-правових норм, тобто про покарання.

Пропонуються в теорії й дещо інші, більш розлогі визначення криміналізації. Наприклад у кандидатській дисертації Балобанової Д.О. «Теорія криміналізації», спеціально присвяченій зазначеній проблемі, наголошується, що криміналізацією є «процес виявлення суспільно-небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання допустимості, можливості й доцільності кримінально-правової протидії їм і фіксації їх у законі як злочинних і кримінально караних» [14, с.13]. Подібне визначення є дещо ширшим за обсяг реального явища криміналізації, хоча на перспективу остання має формуватись саме за такою моделлю: 1) виявлення злочинних діянь; 2) законодавче визнання їх злочинами. Сьогодні криміналізацією перша складова не охоплюється, оскільки ніхто нікого офіційно не уповноважує виявляти суспільно небезпечні діяння, що заслуговують криміналізації. Виявляються вони спонтанно, а останнім часом – виключно на злобу дня та в інтересах правлячої соціальної групи. А все тому, що не існує завершеної теорії криміналізації. Задекларувавши в

назві дисертації її появу, зазначений вище дослідник навіть не поставив завдання створити основи такої теорії [14, с. 5], а у своїх висновках обмеживсь лише висловленням власного ставлення до окремих аспектів цієї теорії, що містяться у відомих публікаціях на цю тему [14, с. 13-15]. При цьому в зазначеному дослідженні декларується положення, що теорія криміналізації являє собою одну з основних теорій кримінального права, без пояснення, чи така теорія вже розроблена, чи її слід розробити. Якщо друге, то в якій формі? На думку автора, отримані за допомогою такої теорії знання можна й потрібно використовувати, по-перше, для криміналізації нових діянь; по-друге, при вирішенні питань про відповідність вже наявних складів злочинів тим цілям і завданням, які покликане вирішувати кримінальне право [14, с. 4]

З останнім безумовно слід погодитись, але з одним застереженням: за допомогою теорії криміналізації слід вирішувати не лише питання визнання нових діянь злочинними, але й питання відповідності вже наявних складів злочинів вимогам саме теорії криміналізації, навіть, якщо процес її створення ще триває, а не абстрактним «цілям і завданням кримінального права». Особливо це актуально в умовах, коли такі цілі й завдання, навіть декларовані в законі (ст. 1 КК України) викликають обґрунтовані сумніви щодо їх реальності [79].

Визнання законодавцем певного діяння злочином та належне з точки зору юридичної техніки встановлення відповідальності за його вчинення в КК України адекватно сприймається суспільством лише тоді, коли це рішення узгоджується з потребами суспільства. Не відображаючи суспільної потреби, таке законодавче рішення ефективно впливати на поведінку людей не зможе. Кримінально-правова норма-заборона, в якій закріплюється таке рішення, стане або проблемною для правозастосування, або взагалі «мертвою». Співпадіння правової норми з соціальними потребами підтверджує її соціальну зумовленість, обґрунтованість, а неспівпадіння, навпаки, свідчить про відсутність такої зумовленості, а тому

про надуманість цієї норми, її протиприродність або неналежну якість її законодавчого вираження.

Визначається відповідність правової норми-заборони соціальним потребам за допомогою своєрідного алгоритму, тобто системи обставин, розробленої теорією кримінального права. До змісту останнього включають певні обставини, що зумовлюють появу в кримінальному праві нових правових норм-заборон чи зміну чинних. При цьому, в літературі спостерігається суттєва різниця в їх кількості, назві та розумінні. В деяких джерелах називається менше п'яти [150, с. 114], а в інших – більше десяти таких обставин [126, с. 210-242]. Відома всім і термінологічна плутанина при висвітленні цього питання в літературі: майже кожний дослідник користується власним понятійним апаратом. Одні автори виокремлюють принципи криміналізації [126, с. 210], інші – фактори її здійснення [36, с. 194], треті – підстави та принципами здійснення [128, с. 114-172]. Нам імпонують ті теоретичні позиції, згідно з якими до вказаної системи включаються *принцип, підстава та умова* криміналізації діяння [81, с. 69].

Процес визнання діяння кримінальним правопорушенням, що відбувається у відповідності з певним принципом за наявності чітко визначених підстави та умови для цього свідчитиме про наявність соціального запиту на його прийняття, про відсутність волюнтаризму при вирішенні цього питання. Повною мірою це стосується й криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Більше як двадцятип'ятилітнє існування кримінальної відповідальності за вказане діяння, наявність ґрунтовних публікацій, в яких його криміналізація не ставиться під сумнів [17, с. 15-31; 46] дає підстави для гіпотези, що вона була і залишається соціально зумовленою. Але, як відомо, життя не стоїть на місці. Змінюється соціально-економічна ситуація в країні, змінюються показники структури злочинності, з'являються нові дослідження, присвячені загальним питанням теорії криміналізації, в яких висловлюються нові думки щодо алгоритму її здійснення, особливо в умовах реалізації ідеї

запровадження в Україні кримінального проступку [81, с. 68-70]. Зазначене вимагає, по-перше, ще раз звернутись до соціальної зумовленості криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу; по-друге, спрогнозувати її збереження в майбутньому.

Отже, розпочинати з'ясування соціальної зумовленості криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу слід з дотримання принципів її здійснення. Орієнтуючись на останні дослідження проблеми криміналізації, а також керуючись усталеним розумінням сутності принципів як основоположних начал, особливостей, що складають основу чого-небудь [24, с. 1125] та принципів права як засадничих ідей права, що визначають зміст і спрямованість його норм та характеризуються системністю, взаємоузгодженістю, загальнообов'язковістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю, загальнозначущістю й регулятивністю [143, с. 43], виходимо з того, що положення, віднесені у наукових публікаціях до числа принципів криміналізації, насправді є не принципами, а, скоріше за все, вимогами щодо порядку її практичного здійснення. Ми поділяємо думку, що «власне принципом криміналізації доцільно вважати лише одне засадниче положення, покладене в основу здійснення криміналізації, це – соціальну зумовленість її здійснення. Остання означає, що криміналізація діяння може і повинна здійснюватись за наявності для цього відповідної підстави та за умови дотриманням встановлених теорією кримінального права вимог щодо її проведення» [81, с. 69].

Тепер щодо *підстав/підстави* криміналізації суспільно небезпечних діянь. Одним з перших їх виділив Г.А. Злобін, вважаючи, що під ними слід розуміти дійсні соціальні причини виникнення чи зміни кримінально-правової норми [50, с. 39-41]. Але, як часто буває, не всі з цим погодились. Зокрема, Н.О. Лопашенко вважає, що ототожнювати причини криміналізації з її підставами не слід, тому що підстава носить об'єктивний характер, а причини криміналізації не завжди є об'єктивними [105, с. 285]. Якщо автор

має на увазі випадки помилкової криміналізації, то з висловленим твердженням слід погодитись. Але помилкове рішення про визнання того чи іншого діяння злочином приймається «наперекір» істині, а вона в таких випадках полягає в тому, що криміналізація не потрібна, тому що не є соціально зумовленою. Отже, «справжньою» підставою криміналізації має визнаватись лише об'єктивна потреба у відповідній кримінально-правовій забороні, а не суб'єктивне бажання зробити це, без врахування об'єктивної потреби. На нашу думку, якщо вважати підставою лише об'єктивну причину чогось, тобто ототожнити підставу з причиною, для чого не існує принципових заперечень, то підстава як раз і є той головний фактор, що породжує криміналізацію діяння.

Далі, слід з'ясувати, чи існує множина таких підстав. Ми поділяємо думку Куца В.М. щодо доцільності виокремлення лише однієї такої підстави, а «багатопідставність» криміналізації пояснюється нерозвинутістю теорії її здійснення [81, с. 69].

Подібну точку зору обґрунтовував і Коробєєв О.І. [56, с. 69–78], але правильно наголосивши на монопідставності криміналізації, справжню її підставу вчений так і не «вирахував». Такою він назвав наявність суспільно небезпечної поведінки, що потребує кримінально-правової заборони [56, с. 79–88]. Близьку до цієї позицію відстоювала Н.Ф. Кузнецова, зазначаючи, що суспільна небезпечність діяння є підставою його криміналізації законом [75, с. 135]. Як буде показано далі, не сама суспільна небезпечність діяння є підставою його криміналізації, а щось інше.

Труднощі у виокремленні обставин, за наявності яких за те чи інше діяння встановлюється кримінальна відповідальність, детерміновані об'єктивною причиною. На нашу думку, їх причиною є відсутність єдиного розуміння і застосування термінології: одні й ті ж явища визначаються різними термінами. Дослідники проблеми забувають, що неможливо говорити про вивчення похідного поняття, не даючи наукового визначення тому поняттю, яке його утворює та ігнорувати його. Це порушує закони

логіки, на що звертав увагу видатний український кримінолог М.П. Чубинський [167, с. 19–20]. Поняття, зміст яких ми прагнемо з'ясувати, присуті є філософськими, тому пізнавати їх слід за допомогою філософських засобів, зокрема, й філософських словників. За ними, підставою є судження чи ідея, із справжності якої з необхідністю випливає справжність іншого судження чи ідеї (наслідку) [155, с. 323]. Підстава – це те, чим пояснюється, виправдовується головне, на чому базується, ґрунтується щонебудь [121, с. 391]. Схожі з підставою наявні філософські визначення причини: це – те, без чого не було б наслідку [155, с. 365]; те, що породжує інше [172, с. 2].

Розуміючи підставу криміналізації діяння як безпосередню причину її здійснення та відповідаючи на питання, що є безпосередньою причиною визнання діяння злочинним, логічно вважати, що такою причиною є не сама по собі суспільна небезпечність діяння, адже не всі небезпечні діяння «потрапили» до КК України, а щось пов'язане з його небезпечністю, але більш глибоке, таке, що потребує певних інтелектуальних зусиль для свого виявлення. Ми погоджуємось з висновком, що таким явищем виступає «... не сама суспільна небезпечність діяння, а соціальна потреба у визнанні певного діяння злочинним та його забороні під страхом кримінальної відповідальності через суспільну небезпечність такого діяння та неможливість протидіяти його вчиненню без кримінально-правового реагування» [81, с. 69-70] Це і є підставою або, що одне й те ж, безпосередньою причиною визнання певного діяння злочинним та встановлення за нього кримінальної відповідальності.

Деякі дослідники «впритул» підійшли до такого висновку, вважаючи, що підставою криміналізації діяння (причина) є наявність соціальної потреби в кримінально-правовій охороні певного об'єкта [134, с.11], але залишаючись на позиціях міфічного уявлення про безпосередні охоронні властивості кримінального закону, який насправді не здатний до цього, а слугує лише засобом кримінально-правового забезпечення такої охорони (ч.

1 ст. 1 КК України) [79, с. 97], не змогли сформулювати правильного кінцевого висновку.

Отже, «саму по собі суспільну небезпечність діяння можна вважати лише опосередкованою причиною його криміналізації. Про це свідчить наявність маси некриміналізованих суспільно небезпечних діянь в Україні. Постає питання, а чому їх не криміналізовано? Тому, що у суспільстві не актуалізувалась потреба у визнанні їх злочинними...» [81, с. 70]. На запитання: «Коли ж за наявності суспільної небезпечності певного діяння виникає така потреба?» пропонується наступна відповідь, яку ми цілком поділяємо: «...вона виникає за наступної обставини: інших, крім кримінально-правової заборони з відповідальністю за її порушення засобів ефективної протидії цьому діянню, у суспільства в конкретних соціальних умовах не залишилось» [81, с. 70].

Але й зазначеним не вичерпується комплекс обставин, що в сукупності приводять до визнання діяння злочином, зауважує Куц В.М. Крім вище названої підстави (причина), для цього необхідна певна умова, а саме – дотримання «встановлених теоретичним шляхом вимог щодо практичного здійснення криміналізації» [81 с. 70]. Отже, попередньо можливо дійти наступного висновку: криміналізація діяння можлива й доцільна лише за наявності її соціальної зумовленості (принцип), що означає існування причини для такої криміналізації (підстава) та її здійснення з додержанням відповідних вимог (умова).

Досить часто в літературі, присвяченій проблемі криміналізації, особливо в перших публікаціях на цю тему, зазначені вимоги необґрунтовано називають принципами криміналізації або умовами її здійснення. Принципи, як відомо, це – основні, відправні положення будь-чого [122, с. 594]. Натомість, умовою, зазвичай, вважається необхідна обставина, що сприяє чомусь [24, с. 1506]. З умов, зазвичай, можливі виключення, а інколи вони взагалі носять формальний характер. З огляду на зазначене, те, про що йдеться в літературі як про принципи

криміналізації, зовсім не є відправними положеннями. Не виглядає воно й як «необхідна обставина, що сприяє чомусь», тобто як умова криміналізації. Скоріше за все, це є певними, переважно технологічними, вимогами щодо практичного здійснення криміналізації.

Вимоги щодо здійснення криміналізації – це, «положення, що самі по собі не породжують необхідність криміналізації, і не сприяють реалізації такої необхідності. Вони забезпечують належний рівень практичної реалізації висновку щодо криміналізації певного діяння» [81, с. 70]. Із безлічі запропонованих теорією криміналізації положень ми вважаємо доцільним виокремити дві групи таких вимог: 1) соціально-психологічні, що забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її допустимість з точки зору основних характеристик соціальних процесів, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки; 2) системно-правові, що забезпечують внутрішню несуперечливість між нормами кримінального права та між ними й нормами інших галузей права, як це робиться в деяких публікаціях, щоправда, з необґрунтованим визнанням цих умов принципами [33, с. 49].

У зв'язку з викладеним вище, слід приєднатись до висновку О. Готіна, що складові механізму криміналізації потребують ґрунтовного наукового переосмислення й кардинальних доробок [31, с. 95]. Термінологічна плутанина в публікаціях загальнотеоретичного характеру породжує труднощі при намаганні з'ясувати обставини криміналізації конкретного суспільно небезпечного діяння, що й спостерігається стосовно втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

За зазначених не надто сприятливих для глибокого пізнання соціальної зумовленості криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу обставин, все ж спробуємо визначити елементи алгоритму її здійснення.

Першим серед них слід назвати *принцип* криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Таким є принцип соціальної

зумовленості визнання діяння злочином та встановлення за його вчинення кримінальної відповідальності. Як зазначалось вище, це – імперативна, основоположна ідея, відповідно до якої визнавати зазначене діяння злочином доцільно лише тоді, коли для цього є відповідна підстава, а також за умови здійснення криміналізації у відповідності з певними вимогами соціально-психологічного та системно-правового характеру.

Підставою визнання діяння злочином та встановлення за нього кримінальної відповідальності нами було названо соціальну потребу у цьому через суспільну небезпечність такого діяння та неможливість протидіяти його вчиненню без кримінально-правового реагування. Аналіз публікацій за темою дослідження, у тому числі й монографічного характеру [17; 46; 125], результати здійсненого нами опитування фахівців та пересічних громадян [Додатки 2-6; 8-9], дають підстави для гіпотези, що на час криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу в 1991 році існувала потреба в цьому через дві основні обставини: по-перше – наявність у зазначеному діянні належного «заряду» суспільної небезпечності (висловимо гіпотезу, що подальший аналіз об'єкта цього злочину, проявів його об'єктивної сторони, а також форм та видів вини у його вчиненні, результати якого викладені в наступному розділі роботи, стануть додатковим підтвердженням достатньої суспільної небезпечності цього діяння в сучасних умовах); по-друге, інших ефективних засобів протидії зазначеному діянню в складних соціальних умовах кінця ХХ століття (набуття Україною незалежності та викликані цим контрверсійні настрої в суспільстві й інші негативні чинники) не існувало.

Щодо *умови* криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, тобто необхідної обставини, що уможливило здійснення чогось за наявності підстави (причина) для цього зазначимо, що такою ми визнали проведення криміналізації за встановленими вимогами, а не як доведеться. Спробуємо визначити зазначені вимоги щодо криміналізації діяння, передбаченого ст. 343 КК України та збагнути їх

сутність. Нагадаємо, що ми поділили їх на дві групи: соціально-психологічні та системно-правові.

Першою *соціально-психологічною* вимогою є визначення відносної поширеності даного діяння в країні. Це означає, що діяння, за яке встановлюється кримінальна відповідальність, повинно періодично зустрічатись у практиці органів кримінальної юстиції, тобто не бути одиничним, але одночасно воно не повинно бути й надзвичайно розповсюдженим. З приводу останнього логічним є висновок, що спроба криміналізувати поширені, звичні для населення форми поведінки була б дисфункціональною, оскільки результат вийшов би за межі практичних можливостей кримінальної юстиції і тим самим була б створена обстановка безкарності діяння, проголошеного злочином [126, с. 218–219].

Щодо кількості злочинних діянь, передбачених ст. 343 КК України, можна стверджувати, що вони не є надто розповсюдженими. Скоріше, навпаки: за останні п'ять років (2012-2016) їх кількість не перевищує п'ятнадцяти у всій країні [40]. Тобто в середньому по три на рік. Даних щодо виправдувальних вироків у зазначених провадженнях нами не знайдено. При цьому слід зазначити, що обвинувальних вироків за однією лише ст. 343 КК України за вказаний період опубліковано лише три, а в одному з них вбачається помилкове не застосування ст. 345 КК України у сукупності з першою. Йдеться про вирок Новотроїцького районного суду Херсонської області, яким суб'єкта було засуджено до покарання у виді штрафу в розмірі тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів (510 грн.) за те, що він схопивши за одяг поліцейського, який виконував свої службові обов'язки, вимагав припинити їх виконання, а на заперечення останнього спричинив йому легкі тілесні ушкодження [7]. Вочевидь, у даному випадку мала місце сукупність злочинів, передбачених ч. 1 ст. 343 та ч. 2 ст. 345 КК України й покарання мало бути іншим.

Решта вироків стосується вчинення поряд з втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу й інших злочинів. Переважно

(одинадцять випадків) – це погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), в у трьох випадках при цьому особа обвинувачувалась ще й у вчиненні опору представнику влади (ст. 342 КК України). Основною причиною «непопулярності» ст. 343 КК України, скоріше за все, дійсно виступає незначна кількість зареєстрованих фактів втручання в таку діяльність. Останньому сприяє небездоганна редакція ст. 343 КК України, що обумовлює неоднакове розуміння відповідного складу злочину. Не слід забувати й про латентність діяння, передбаченого цією статтею. Далеко не кожний факт незаконного впливу на них працівники правоохоронного органу сприймають як злочин та відповідним чином реагують. Це трапляється, зазвичай, коли втручання в їхню діяльність поєднується із вчиненням щодо них більш тяжких злочинів. Про це красномовно свідчать результати нашого опитування поліцейських та прокурорів. Лише 37 % перших та 63 % других повідомили, що офіційно зреагували б лише на факти силового або корупційного впливу на них [Додатки 2 та 3]. Отже, «поріг терпіння» вітчизняних «правоохоронців» у цьому сенсі є досить високим. Особливо це стосується представників поліції. До речі, наявність певної толерантності до незаконного втручання в діяльність органів забезпечення правопорядку демонструють і опитані нами представники інших інституцій. Так, лише 86 % суддів та 79 % адвокатів повідомили, що погодились би з офіційним реагуванням на факт незаконного втручання в їхню діяльність за відсутності при цьому насильства або корупційного впливу на них [Додатки 4 та 5]. Цікаво, що на питання «Чи доцільно вважати злочином незаконне втручання в діяльність органів забезпечення правопорядку за відсутності силового або корупційного впливу на їх представника» негативну відповідь надали 11% опитаних нами вчених-криміналістів [Додаток 6].

Зазначене вище дає привід для гіпотези щодо доцільності збереження кримінальної відповідальності за незаконне втручання в діяльність з забезпечення правопорядку лише за наявності силового або корупційного

впливу на відповідного працівника. При цьому перший випадок заслуговує виокремлення в самостійний злочин, що можливо було б сформулювати в КК України шляхом об'єднання кримінально-правових норм, передбачених статтями 343 та 345 КК України в одну, перетворивши обставини, визначені у другій з них (психічне та фізичне насильство) у кваліфікуючі ознаки втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

Щодо випадків корупційного впливу на працівника органу забезпечення правопорядку, з огляду на щойно сформовану систему кримінально-правового забезпечення протидії корупції, порушувати яку змінами законодавства небажано, протидіяти такому явищу слід шляхом застосування інституту сукупності кримінальних правопорушень.

Наступною вимогою щодо криміналізації діянь, близькою до попередньої, є вимога позитивного впливу нової норми-заборони на суспільно небезпечну поведінку. При вирішенні цього питання, на думку Н.О. Лопашенко, необхідно звертати увагу на наступне: якщо діяння сприймається суспільством майже як норма поведінки, встановлення кримінальної відповідальності за нього є принципово невірним. Іншими словами, кримінально-правова заборона повинна якщо не забезпечити відсутність небажаної поведінки, то хоча б мати превентивний характер щодо осіб, схильних до неї [105, с. 291- 292], і навпаки, кримінально-правова заборона виправдана лише тоді, коли суспільною психологією і правосвідомістю той або інший різновид девіантної поведінки сприймається як такий, що вимагає кримінально-правового реагування [56, с. 84]. Зазначена вище обставина, на нашу думку, є своєрідним компенсатором «слабкості» дотримання попередньої вимоги щодо розповсюдженості діяння.

Продовженням вимог цієї групи слід назвати відповідність криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу пануючим у суспільстві нормам моралі. З цього приводу слід зазначити, що за весь період існування кримінально-правової заборони, що складає предмет дослідження та відповідальності за її порушення, не

висловлювалось жодних претензій щодо їх аморальності чи протиправності. Про відповідність криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу вище названим вимогам свідчить те, що встановлення кримінальної відповідальності за нього позитивно сприймається як у суспільстві в цілому, так і у фаховому середовищі. За даними нашого опитування студентів 60 % з них виступили «за» наявність такої заборони і лише 19 % проти. Щоправда, 21 % зазначених респондентів не змогли висловитись з даного приводу [Додаток 8]. Опитування пенсіонерів з цього питання продемонструвало наступні дані: 95 % позитивно сприймають криміналізацію цього діяння; проти – жодного, а 5 % не висловили своєї думки [Додаток 9].

Не сумніваються в правильності незаконного втручання в діяльність з забезпечення правопорядку і фахівці. Їх опитування продемонструвало, що 98 % поліцейських, 96 % прокурорів, 92 % суддів, 79 % адвокатів та 74 % науковців-криміналістів не заперечують проти визнання цього діяння кримінальним правопорушенням. [Додатки 2-6]. Про сприйняття зазначеного діяння як злочинного певною мірою свідчить і та обставина, що воно не вчинюється відкрито, а навпаки, часто утаємничується з метою уникнення можливої відповідальності за його вчинення, що свідчить про його сприйняття оточуючими не як звичної практики.

Наступною вимогою є наявність переваги позитивних соціальних наслідків криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу над негативними. Щодо цієї вимоги слід зазначити, що на думку авторитетних розробників теорії криміналізації, а також фахівців у галузі кримінально-правової політики, криміналізація діяння доцільна лише в умовах, коли «позитивні результати застосування норм кримінального права переважають ті негативні соціальні наслідки, які неминуче настають від криміналізації тих чи інших діянь» [126, с. 220]. Криміналізація втручання в діяльність працівника правоохоронного органу відверто не демонструє ні її переваг, ні недоліків в аспекті порівняння її

позитивних та негативних наслідків. Але тут, на нашу думку, є відповідні резерви, задіявши які, можна добитись відчутних переваг криміналізації цього діяння над негативними її наслідками. Частина їх криється в удосконаленні кримінально-правової норми, відображеної в ст. 343 КК України, зокрема, визнання цього діяння за відсутності кваліфікуючих обставин кримінальним проступком з усіма позитивними наслідками, що супроводжуватимуть таку акцію.

Інший аспект покращення балансу позитивних та негативних наслідків криміналізації цього діяння вбачається у віднесенні його, у відповідних випадках, до числа кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Не секрет, що частина втручання в діяльність працівників правоохоронних органів пов'язана з намаганням добитись тих чи інших переваг за всяку ціну, у тому числі й небезкорисно, а це вже свідчить про наявність ознак корупції. Більш активне включення ст. 343 КК України в антикорупційну сферу здатне більш яскраво продемонструвати її відповідність останньому принципу криміналізації.

Також обставиною, що репрезентує зазначену групу вимог щодо криміналізації можна вважати кримінально-політичну адекватність визнання діяння злочинним, що означає «її відповідність основним тенденціям соціальної політики суспільства й держави, рівню й характеру суспільної свідомості і стану громадської думки» [33, с. 55]. Вважаємо, що визнання втручання в діяльність працівника правоохоронного органу кримінальним правопорушенням відповідає вище зазначеним обставинам. На підтвердження цього висновку наведемо деякі дані нашого опитування. Так, в середньому 73 % респондентів з числа фахівців та 85 % представників нефахового середовища ствердно відповіли на запитання «Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі».

Також слід зазначити, що визнання діяння, передбаченого ст. 343 КК України, злочином здійснено з урахування історичних, соціально-психологічних чинників, рівня розвитку суспільної свідомості. При цьому бажано більш широко враховувати й громадську думку, але подібної традиції в Українській законотворчості ще не закладено. Можливо те, що практика застосування ст. 343 КК України доволі «бідна» певною мірою й пояснюється зазначеною обставиною, але не існує жодних підстав визнавати це визначальним фактором недостатньої активності цієї статті. Така ситуація обумовлюється низкою обставин суто кримінологічного характеру, виявлення яких не входить до предмета нашого дослідження.

Наступну групу вимог щодо криміналізації діяння є підстави називати *системно-правовими*. Першою з них ми вважаємо відповідність певної кримінально-правової норми положенням інших галузей права. Це означає, що діяння не може визнаватись злочинним, якщо воно дозволене нормами інших галузей права. Жодною з відомих національній правовій системі галузю права незаконне втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не дозволяється.

Сприйняття та оцінка криміналізації діяння залежить від якості законодавчої формули кримінально-правової заборони, від характеру встановлених санкцій, від їх відповідності суспільній небезпечності діяння та деяким іншим обставинам. Врахування вище зазначеного також вважаємо однією з вимог криміналізації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Спробу з'ясувати її додержання продемонструємо даними нашого опитування у відповідних підрозділах наступних розділів роботи.

Важливою вимогою щодо криміналізації діяння є процесуальна здійсненність застосування кримінальної відповідальності за його вчинення. Її сутність полягає в тому, що кримінально-правова норма є ефективною лише за наявності реальної можливості доведення всіх ознак складу злочину, сформульованого в ній. Встановлення відповідності

зазначеній вимозі криміналізації потребує всебічного попереднього обговорення питання про те, якими засобами доведеться доводити цей злочин, наскільки ці засоби законні й моральні і чи вдасться розкривати значну частку діянь, що криміналізуються [142, с. 232–235].

Спеціальна література, а також практичний досвід дисертанта свідчить, що суттєвих проблем з доказуванням ознак основного складу цього злочину в процесі провадження не існує. На питання, чи виникають труднощі при з'ясуванні ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України, лише 7% перших із них і 4% других дали позитивну відповідь. Зате, труднощі виникають при встановленні першої з трьох кваліфікуючих обставин, передбачених ч. 2 ст. 343 КК України, а саме «перешкоджання запобіганню злочину». Це підтверджують і дані проведеного нами опитування поліцейських та прокурорів. На труднощі, пов'язані з визначенням зазначеного поняття вказали значна кількість учасників опитування (26 % поліцейських та 16 % прокурорів) [Додатки 2 і 3]. Крім того, суттєвою перешкодою в ефективному доведенні факту вчинення цього злочину називалось те, що за відсутності поєднання цього злочину з застосуванням насильства щодо правників органів забезпечення правопорядку, він переважно вчинюється в умовах неочевидності, за відсутності свідків, не залишаючи слідів злочинного діяння, а також невиправдано ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку [Додатки 2-6].

Ще однією вимогою у цій сфері є відсутність прогалин у законі та надмірності правової заборони. Її сенс полягає у визначенні впливу кримінально-правової заборони на змістовну повноту правової системи. Збереження в КК України 2001 року відносно нової кримінально-правової заборони на втручання в роботу працівника правоохоронного органу було раціональним законодавчим рішенням, оскільки заборонене діяння на фоні соціальних процесів початку XXI століття мало негативну динаміку, протидіяти якій лише запобіжними заходами було вже неможливо.

Важливо, що при цьому не було порушено принципу недопущення надлишку кримінально-правової заборони, оскільки норма, передбачена ст. 343 КК України, доповнювала групу однорідних норм, не створюючи колізії та конкуренції. Зазначена ситуація зберігається й сьогодні.

Необхідним є дотримання ще однієї вимоги належної криміналізації зазначеного діяння, а саме – забезпечення відповідності його криміналізації принципу визначеності та єдності термінології, за яким криміналізація суспільно небезпечних діянь повинна здійснюватись за допомогою визначених у законі термінів. При цьому, якщо властивості криміналізованого діяння й умови настання відповідальності за нього не можуть бути встановлені за допомогою звичної для кримінального законодавства термінології і потребують застосування нових понять, то останні мають бути визначені в самому законі. Однозначне розуміння використовуваних у законі понять має вирішальне значення для вивчення і застосування кримінального закону. Відсутність єдності в розумінні кримінально-правових категорій утруднює не лише дослідницьку роботу, але й практичну діяльність з протидії злочинності, на що періодично звертається увага фахівців [74, с. 68]. Щодо точності термінологічного визначення деяких ознак злочину, передбаченого статтею 343 КК України, спостерігаються певні недоліки, про що детально йтиметься далі. Зокрема, звертає на себе увагу не однакова термінологія в назві та тексті ст. 343 КК України, а також наявність дещо застарілого слововживання, зокрема, терміну «правоохоронні органи» замість сучасного «органи забезпечення правопорядку». Слід, також, пам'ятати про претензії, висловлені фахівцями під час нашого опитування, щодо формулювання першої кваліфікуючої ознаки у складі цього злочину (ч. 2 ст. 343 КК України). Але зазначені недоліки не можуть слугувати перепорою на шляху визнання криміналізації цього діяння необґрунтованою. Тому ми не можемо погодитись з висновком, що оцінні неконкретизовані поняття, застосовані у простому складі злочину (ч. 1 ст. 343 КК України), ставлять під сумнів «критерії

криміналізації» втручання в діяльність працівника правоохоронного органу [51, с. 116]. Його автори сумніваються в соціальній зумовленості криміналізації досліджуваного злочину лише через наявність у тексті цієї статті оцінних понять. Навряд чи це є підставою для таких сумнівів вже хоча б через неможливість обійтись без вказаних понять. За висновком одного з провідних фахівців з кримінально-правової герменевтики З.А. Загиней, оцінні поняття є невід'ємним атрибутом тексту кримінального закону. Використання таких понять має низку переваг над формалізованими. «Вони надають можливість максимально лаконічно, компактно та найбільш повно описати ту сукупність явищ, предметів, які охоплюються обсягом оцінного поняття; допомагають запобігти законодавчій інфляції в Україні» [44, с. 24-25]

Вимогою щодо належної криміналізації діяння називають, також, повноту складу злочину. Її сутність у тому, що в законі повинно міститись повне визначення основних ознак складу злочину, необхідних для його конструювання, як самостійного кримінально-правового явища. У деяких випадках діяння одночасно підпадає під ознаки декількох норм: загальної та спеціальної, але при конкуренції загальної норми зі спеціальною застосуванню підлягає спеціальна норма [114, с. 41], Саме вона найбільшою мірою відображає специфіку певного злочинного діяння.

Злочин, соціальна зумовленість появи якого в КК України розглядається, одночасно не підпадає під дію декількох кримінально-правових норм, але деякі ознаки інших складів злочинів у ньому можуть проявитись, зокрема, пов'язаних із застосуванням психічного насильства, незаконним використанням службового становища тощо. Як зазначалось, має місце й певна «дисгармонія» між назвою ст. 343 КК України та її текстом. В наступному розділі відповіді на ці питання знайдуть своє відображення.

Ще однією вимогою належної криміналізації діяння виступає домірність кримінально-правової заборони. Її сутність у тому, що нова заборона не повинна бути надмірною. Фахівцями зазначається, що ця умова

об'єднує два фактори: 1) співвідношення обсягів кримінально-правової заборони характеру і ступеню суспільно небезпечності діяння; 2) виключення дублювання кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за конкретну суспільну небезпечну поведінку [105, с. 295]. Навіть перше ознайомлення зі змістом норми, передбаченої ст. 343 КК України, знімає «підозру» щодо її невідповідності зазначеним вище вимогам. Щоправда, консервативно налаштованому фахівцю, вихованому в дусі непримиренної боротьби зі злочинністю за допомогою жорстких санкцій може здатись, що санкції в обох частинах цієї статті занадто м'які: навіть за наявності кваліфікуючих обставин вони не містять позбавлення волі. Але в сучасних умовах гуманізації соціальних процесів зазначене необхідно сприймати як норму. У зв'язку з цим нагадаємо відомий з часів Чезаре Бекарія висновок, що не тяжкість покарання, а невідворотність кримінально-правового реагування на кримінальне правопорушення забезпечують ефективну протидію злочинним проявам.

Ще однією обставиною, на якій варто зосередити увагу, є вимога щодо своєчасності криміналізації. Вона означає, що криміналізація повинна відбутись, коли з'явилась її підстава (усвідомлення суспільством необхідності визнання суспільно небезпечного діяння злочином), не раніше й не пізніше. Зазначена вимога щодо діяння, передбаченого ст. 343 КК України, носить переважно декларативний характер, оскільки названі темпоральні межі, що обумовлюють законодавче рішення щодо його криміналізації, точно визначити неможливо. Разом з тим, деякі міркування щодо зміни кримінально-правового «статусу» цього діяння в подальшому викладі результатів дослідження вбачаються доречними.

Попередньо підсумовуючи викладене зазначимо, що на його підставі можливо зробити висновок, що при прийнятті нового КК України в 2001 році існувала реальна можливість здійснити криміналізацію втручання в діяльність працівника правоохоронного органу у відповідності з більшістю охарактеризованих вище вимог. А це і є необхідною умовою здійснення

такої криміналізації. За наявності вище наведених підстави та умов робимо висновок, що в той період криміналізацію втручання в діяльність працівника правоохоронного органу було здійснено у відповідності з принципом її соціальної зумовленості.

Але сьогодні, в умовах реформування усіх сторін соціально-економічного та політичного життя в Україні зазначений вище висновок, що донедавна адекватно відображав дійсність, все-таки слід поставити під сумнів, при чому, не через дріб'язкові обставини, на кшталт оцінних понять у тексті ст. 343 КК України. Справа в тому, що одним із важливих напрямів реформування кримінального законодавства, декларованим Концепцією реформування кримінальної юстиції, схваленої Рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» та затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, є запровадження кримінального проступку, а злочин, передбачений цією статтею, через його невелику суспільну небезпечність є реальним претендентом на визнання таким проступком.

Щоправда, на шляху реалізації зазначеної ідеї, а відповідно й «переміщення» злочину, передбаченого ст. 343 КК України, до числа проступків, постало безліч перепон. «По-перше, залишається відкритим питання, яким видом діяння може бути проступок у разі впровадження в кримінальне законодавство. Це діяння слід відносити до некримінального правопорушення, до виду злочину або це є поєднанням вказаних діянь, чи, можливо, взагалі трансформація деяких злочинів та правопорушень у кримінальний чи підсудний проступок є надуманою.

По-друге, якщо вказаний вид діяння існує, необхідно з'ясувати в чому конкретно проявляється проступок у кримінальному законодавстві та праві та яке його місце серед інших видів правопорушень.

По-третє, які загальні властивості має проступок у кримінальному законодавстві. Відповідь на вказані питання надасть змогу зрозуміти, що таке

є кримінальний проступок та більш детально дослідити властивості пропонованого виду кримінального діяння, а також загальні та спеціальні питання відповідальності за вчинення проступку в кримінально-правовій доктрині та кримінальному законодавстві України» [37, с. 13].

На наше переконання, зазначені перепони не є нездоланими і кримінальний проступок рано чи пізно стане надбанням вітчизняної правової системи. Без сумніву, його впровадження приведе до оптимізації кримінально-правового реагування на вчинення кримінальних правопорушень, адже відбудеться трансформація злочинів невеликої тяжкості у кримінальні проступки, до числа яких відійде й частина нинішніх адміністративних деліктів. За умови встановлення за проступки таких засобів кримінально-правового реагування, що не тягнутимуть за собою судимості, як це передбачено зазначеною вище Концепцією реформування кримінальної юстиції, збільшення числа кримінальних правопорушень (злочини плюс проступки) зменшить рівень судимості в країні, що покращить соціальну «фізіономію» українського суспільства.

Отже, існує вірогідність переміщення з числа злочинів до числа кримінальних проступків і діяння, відповідальність за яке складає предмет нашого дослідження. Цікаво, що за таке рішення виступило 74 % опитаних нами поліцейських; 59 % прокурорів; 63 % суддів; 95 % адвокатів; 89 % науковців. Якщо це трапиться, виникне питання щодо обґрунтованості висновку про соціальну зумовленість його криміналізації. Правильна відповідь на нього залежить від правильного розуміння обсягу поняття «криміналізація». До початку дискусії з приводу запровадження в Україні кримінальних проступків криміналізація уявлялась, як визнання суспільно небезпечного діяння злочином та визначення кримінально-правових наслідків за його вчинення. Арсенал таких наслідків не відзначався різноманітністю. В ньому переважала кримінальна відповідальність. При цьому, не виключався й такий засіб кримінально-правового реагування як так зване звільнення від кримінальної відповідальності, що насправді є звільненням не від самої

відповідальності, а лише від процесу притягнення до неї, оскільки, як відомо, звільнитись можливо лише від того, що вже настало, але не від того, що лише може настати [93, с. 290-294; 88, с. 106-107].

Сьогодні можливості кримінально-правового реагування набагато ширші. Поряд з кримінальною відповідальністю запроваджено й інші засоби реагування на кримінальні правопорушення. Постає питання, чи слід вважати криміналізацією діяння його визнання не злочином, а кримінальним проступком та ще й з встановленням за вчинення останнього не кримінальної відповідальності, а інших засобів кримінально-правового характеру, як пропонують деякі фахівці [85; 92]. Відповідаючи на нього, висловимо думку, що все залежатиме від форми закріплення кримінального проступку в законі. За умови, що йому буде присвячено окремий кодекс, як це рекомендується в Концепції реформування кримінальної юстиції, та ще й з встановленням стягнення замість покарання, це буде свідчити про відсутність криміналізації. Якщо ж кримінальні проступки розмістяться в КК України, то незалежно від характеру засобу реагування на їх вчинення, визнання діяння таким проступком буде свідчити про його криміналізацію, тобто про визнання одним із видів кримінального правопорушення. Саме в цьому напрямі рухається процес легалізації кримінальних проступків в Україні, про що свідчить, зокрема, їх визнання кримінальними правопорушеннями у новому КПК України.

Отже, якщо втручання в діяльність працівника правоохоронного органу навіть у виді кримінального проступку залишиться в КК України, усі вище наведені нами висновки стосовно його криміналізації залишатимуться незмінними в своїй основі. Щоправда, вони потребуватимуть деяких уточнень стосовно технічних вимог щодо здійснення його криміналізації. З цього приводу в кримінально-правовій теорії спостерігається поява перших досліджень [37; 152], але відчувається потреба в їх продовженні та напрацюванні узгоджених позицій стосовно практичної реалізації ідеї запровадження кримінальних проступків в Україні.

Висновки до розділу 1

Кримінальна відповідальність відіграє ключову роль в механізмі кримінально-правового реагування на вчинення злочину, а до недавніх пір вважалась єдиним засобом такого реагування.

В основу визначення сутності та змісту кримінальної відповідальності в дослідженні покладено її офіційне розуміння, висловлене в рішенні Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/9 (справа про депутатську недоторканність). Вказане судове рішення містить своєрідний алгоритм пізнання сутності та змісту кримінальної відповідальності, як засобу кримінально-правового реагування на вчинення злочину. До структури зазначеного алгоритму включаються наступні складові: кримінально-правова *природа* кримінальної відповідальності, її *сутність, зміст, підстава та умови* настання, *часові межі та форми* існування.

За своєю кримінально-правовою *природою* кримінальна відповідальність є однією з форм реагування на вчинення злочину, що існує поряд з іншими засобами такого реагування, встановленими КК України (розділи XIУ та XIУ-I Загальної частини).

Сутність такої відповідальності полягає в тому, що згідно з чинним КК України з об'єктивної сторони вона є засудженням фізичної особи за вчинення нею злочину обвинувальним вироком суду, що набув чинності, з обмеженням статусу засудженого чи без такого обмеження, а з суб'єктивної – в психічному переживанні такого засудження. Предметом кримінального права є лише об'єктивна сторона кримінальної відповідальності.

Зміст кримінальної відповідальності утворюють дві групи її ознак: обов'язкові та факультативні. Обов'язковими мали б бути *засудження* особи, тобто негативна оцінка судом її злочинної поведінки, що сама по собі містить певний каральний потенціал, адже ганьбить члена суспільства, принижує його соціальний статус, а також судимість, як правовий стан

особи, засудженої за вчинення злочину, що характеризується певними обмеженнями її можливостей. Але за нинішнього стану вітчизняного кримінального законодавства, коли судимість визнається не наслідком засудження, як мало б бути, а наслідком покарання особи (ч. 3 ст. 88 КК України), вона залишається необов'язковою ознакою кримінальної відповідальності. Факультативними ознаками кримінальної відповідальності мали б бути лише покарання, та примусові заходи медичного характеру щодо обмежено осудних і виховного характеру щодо неповнолітніх суб'єктів злочину, але за чинного законодавства, як зазначалось, такою необґрунтовано залишається й судимість.

Матеріально-правовою *підставою* настання кримінальної відповідальності є наявність складу злочину у вчиненому суб'єктом суспільно небезпечному діянні, передбаченому Особливою частиною КК України.

Умовами її настання є передбачені законом обставини, що не породжують відповідальність, а лише обумовлюють її настання. Законом визначені наступні з них: доведеність вини особи у вчиненні злочину (ч. 2 ст. 2 КК України); відсутність факту застосування кримінальної відповідальності за той самий злочин перед вчиненням останнього (ч. 3 ст. 2 КК України); відсутність підстав для обов'язкового звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Важливим аспектом пізнання кримінальної відповідальності є *часові межі* її існування. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/9 (справа про депутатську недоторканність) кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Припиняється кримінальна відповідальність з моменту погашення чи зняття судимості.

Завершальним аспектом характеристики кримінальної відповідальності є *форми* її існування. За КК України та відповідно до названого вище рішення Конституційного суду України існує дві форми

кримінальної відповідальності: засудження із застосуванням обмежень щодо засудженого і засудження без застосування таких обмежень. Кожна із зазначених форм поділяється на низку різновидів. Перша має такі з них:

- 1) засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування (покарання – Розділи X та XI Загальної частини КК України);
- 2) засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування (звільнення від відбування покарання – Розділ XII Загальної частини; ст. 106 КК України);
- 3) засудження з призначенням інших обмежень (ч. 2 ст. 20 КК України); (ст. 105 КК України);

Друга форма кримінальної відповідальності поділяється на наступні різновиди:

- 1) звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності (ч. 4 ст. 74 КК України);
- 2) звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74, ст. 49 КК України);
- 3) звільнення від покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України);
- 4) постановлення обвинувального вироку із звільненням засудженого від покарання через відсутність можливості його застосування (п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання»).

Дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу здійснено за допомогою належного арсеналу методів та інших засобів пізнання об'єктивної дійсності, що забезпечує обґрунтованість його висновків та доцільність пропозицій щодо вдосконалення відповідних положень вітчизняного кримінального законодавства. Воно ґрунтується на розумінні методології його здійснення як сукупності світоглядних позицій дослідника, фундаментальних

загальнотеоретичних концепцій, обраних методів його здійснення, а також відповідних пізнавальних прийомів, якими він користується.

В основу *методології* дослідження покладено матеріалістичну діалектику, що передбачає первинність матеріального, його відбиття в свідомісно-вольовій та емоційній сферах психіки й оперування відповідною термінологією. Така методологія ще не вичерпала свого потенціалу і залишається в теорії вітчизняного кримінального права провідною.

Дослідження здійснюється на сучасній *філософії загальнолюдських цінностей*, в основі якої лежить парадигма антропоцентризму. Зазначеним обумовлюється використання у ході його здійснення діалектико-аксіологічного, та системно-функціонального підходів, що передбачають застосування низки *методів* пізнання дійсності, зокрема й таких, як логіко-догматичний, герменевтичний, історичний, соціологічний тощо.

Крім вище зазначених методів, до арсеналу дослідження включались і такі *пізнавальні прийоми*, як абстрагування, ідеалізація та узагальнення.

В сучасній вітчизняній теорії кримінального права недостатня увага приділяється проблемі криміналізації. Перш за все, ученим бажано дійти згоди щодо термінології. При визнанні діяння злочинним доцільно керуватись правилом: криміналізація діяння здійснюється виключно з дотриманням *принципу соціальної зумовленості* її здійснення, тобто за наявності для цього відповідних підстави й умови. *Підстава* криміналізації – це соціальна потреба у визнанні певного діяння злочинним та його забороні під страхом кримінальної відповідальності через суспільну небезпечність такого діяння та неможливість протидіяти його вчиненню без кримінально-правового реагування.

Необхідною *умовою* криміналізації є необхідність її здійснення відповідно до напрацьованих теорією вимог соціально-психологічного та системно-правового характеру.

Попередня перевірка діяння, передбаченого ст. 343 КК України на відповідність принципу соціальної зумовленості його криміналізації

демонструє, в основному, наявність такої відповідності, хоча деякі вимоги щодо його криміналізації не були дотримані, зокрема застосовано різну термінологію в назві та тексті цієї статті, а також надто розпливчасто сформульовано одну з кваліфікуючих ознак у ч. 2 ст. 343 КК України. Але в умовах запровадження до кримінального права України кримінального проступку питання щодо соціальної зумовленості його криміналізації вирішуватиметься в залежності від вирішення більш загальних питань: 1) чи буде визнано втручання в діяльність працівника правоохоронного органу проступком; 2) чи стануть проступки різновидом кримінального правопорушення.

РОЗДІЛ 2

ДІЯННЯ, ЩО МІСТИТЬ СКЛАД ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК ПІДСТАВА НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

2.1. Об'єктивні ознаки складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу

Об'єктивними, тобто такими, що піддаються зовнішньому спостереженню, оцінці, вимірюванню в певних одиницях ознаками складу злочину є його об'єкт, предмет та об'єктивна сторона. Як відомо, ефективність кримінально-правової заборони значною мірою залежить від якості її законодавчого закріплення, тобто визначення в конкретній статті Особливої частини КК України. У назвах та текстах таких статей переважно фігурують об'єктивні ознаки злочину. Не складає виключення й ст. 343 КК України, що має сьогодні назву «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця». У ч. 1 цієї статті проголошується наступне: «Вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення». У ч. 2 зазначається: «Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища». Як бачимо, за виключенням мети у ч. 1 та суб'єкта у виді службової особи в ч. 2 цієї статті весь інший її зміст відображає саме об'єктивні ознаки цього злочину: його предмет, який безпідставно

іменується процесуально-правовим терміном «потерпілий», а також складові об'єктивної сторони цього злочину – суспільно-небезпечне діяння, спосіб його вчинення, шкідливі наслідки діяння. За результатами нашого опитування щодо якості редакції статті 343 КК України зауваження щодо ч. 1 цієї статті висловили 37 % опитаних поліцейських, 11 % прокурорів, 7 % суддів, 7 % адвокатів, а також 39 % науковців. На недоліки законодавчого визначення ч. 2 ст. 343 КК України вказали 20 % поліцейських, які взяли участь в опитуванні, 4 % прокурорів, 3 % суддів, 5 % адвокатів, а також 26 % науковців-криміналістів. Конкретні зауваження щодо законодавчого закріплення об'єктивних ознак втручання в діяльність працівника правоохоронного органу висвітлюються в наступних пунктах цього розділу.

2.1.1. Об'єкт та предмет злочину.

Традиційно групу об'єктивних ознак кримінального правопорушення розпочинають аналізувати з об'єкта, що зазнає деструктивного впливу від такого правопорушення. Щодо злочину, передбаченого ст. 343 КК України слід зазначити, що деякі аспекти кримінально-правової характеристики його об'єкта викликали інтерес з боку фахівців, які здійснювали дослідження кримінальної відповідальності за цей та суміжні злочини [17; 28; 34; 47; 125]. Також про об'єкт втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, але переважно в оповідальному, а не критичному стилі, йдеться у відповідних коментарях КК України та підручниках з Особливої частини кримінального права. Незважаючи на доволі обширне висвітлення цього питання, низка важливих аспектів теми залишається недостатньо дослідженою. Зокрема це стосується методологічних аспектів проблеми, тобто визначення концептуальних, відправних позицій розуміння об'єкта злочину, а також класифікації об'єктів злочинів взагалі та визначення родового, видового й безпосереднього об'єктів злочинів, передбачених розділом ХУ Особливої частини КК України тощо. Зазначене не сприяє однозначному розумінню сутності злочину, що розглядається, адекватному

її відображенню в законі та ефективному застосуванню відповідної кримінально-правової норми на практиці, тому з'ясування сутності й змісту об'єкта злочину, передбаченого статтею 343 КК України та формулювання на цій основі пропозицій, спрямованих на уточнення його розуміння визначено одним із завдань нашого дослідження.

Розуміння об'єкта злочину в теорії продовжує залишатись дискусійним. Свої розвідки щодо об'єкта діяння, передбаченого ст. 343 КК України, ми засновуємо на тому, що об'єктом злочину виступають не абстрактні суспільні відносини, як вважає значна частина фахівців [55; 146; 144, с. 92-94], а конкретні цінності [29; 57; 77; 154]. Як відомо, об'єкт злочину лежить в основі визначення місця його складу в структурі Особливої частини КК України і навіть визначає назву відповідного розділу цієї частини. Оскільки статтю 343 КК України розміщено в розділі ХУ його Особливої частини „Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян”, логічно допустити, що законодавець вважає родовим об'єктом втручання у діяльність працівника правоохоронного органу і всіх інших злочинів цього розділу саме авторитет зазначених органів. Разом з тим, доволі розповсюдженою є думка, що родовим об'єктом цієї групи злочинів виступає „певна група суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб” ” [65, с. 429], або суспільні відносини, що забезпечують авторитет владної діяльності [59, с. 300-302].

Дещо відмінним від зазначених вище є формулювання родового об'єкта злочинів, передбачених розділом ХУ Особливої частини КК України, Блажівським Є.М. На його думку таким слід розуміти «суспільні відносини з приводу забезпечення нормального функціонування органів державного управління» [17, с. 83].

На наше переконання, ні з законодавчим, ні з вказаним доктринальним розумінням об'єкта цього злочину погодитись важко, щонайменше з двох міркувань: через оперування законодавцем поняттям „авторитет” у назві розділу ХУ Особливої частини КК України та абстрактність теорії „об'єкт злочину – суспільні відносини” [57].

Як правильно зазначають деякі дослідники цієї проблеми, авторитет владної діяльності забезпечують не абстрактні суспільні відносини, а ефективно її здійснення та «характеристика суб'єкта управління» [34, с. 21]. Про ефективність здійснення влади в сучасній Україні говорити не доводиться. Жоден політичний клас, що володів владою за роки незалежності, не виконав свої обіцянки щодо реформування соціально-економічної та політико-правової сфер життєдіяльності Українського суспільства, про що красномовно свідчать відповідні статистичні показники, а також постійна соціальна напруга, яка з десятирічною періодичністю переростає в соціальні вибухи. За таких умов твердження про наявність авторитету державних органів у сучасній Україні сприймається як відверто некоректне, адже за останні роки вони його остаточно втратили. Зазначена обставина констатується й вітчизняними кримінологами, які висловлюють занепокоєння падінням довіри суспільства до правоохоронних органів [168, с. 115]. Крім того, авторитет, як явище об'єктивної дійсності, не піддається точному юридичному визначенню, тому не може претендувати на роль ознаки такої усталеної правової конструкції як склад злочину.

На нашу думку, *родовим об'єктом* злочинів, зосереджених у розділі ХУ КК України, є *правомірне*, тобто таке, що відповідає вимогам права, *здійснення публічної влади*. Правомірність здійснення влади її носіями є конституційною вимогою. Згідно зі ст. 19 Основного закону органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Публічна влада за законодавством України складається з двох її різновидів: державної та самоврядної, що, мабуть, доцільно відобразити у назві розділу ХУ КК України, оскільки поняття публічної влади є здебільшого академічним, доктринальним, тобто надбанням теорії і поки що глибоко не проникло до суспільної свідомості. Зміст такого об'єкта мали б становити: здійснення законодавчої влади; здійснення виконавчої влади; здійснення судової влади; здійснення самоврядної влади. Реальне існування останньої визнається все ширшим колом науковців та громадських діячів [13; 98; 173]. Не за горами той час, коли й пересічні громадяни без зайвих зусиль стануть розмежовувати державну та самоврядну влади й перестануть ототожнювати державу з громадянським суспільством, країною. Тоді, нарешті, набуде практичного виду лозунг, сформульований одним з батьків США А. Лінкольном: правління народу для народу за допомогою народу [173, с.5].

При цьому не зовсім зрозумілою постає кримінально-правова «доля» судової влади. З одного боку, вона є різновидом публічної державної влади, а з іншого – виокремлена у якості самостійного родового об'єкта кримінально-правової охорони (розділ ХУІІІ Особливої частини КК України). Все стало б на свої місця, якби законодавець дослухавсь до висунутої ще наприкінці минулого століття у ході роботи над проектом КК України пропозиції поділити його Особливу частину спочатку на розділи за родовим об'єктом, а розділи – на глави за видовим об'єктом [76, с.34-35]. Нажаль, творці Кодексу не відреагували на цю раціональну ідею, в результаті чого судова влада й опинилась у відірваному від решти публічної влади стані у структурі Особливої частини КК України. Пропонуємо повернутись до зазначеної вище ідеї, розподілити Особливу частину спочатку на розділи, потім на глави. За умови сприйняття зазначеної моделі відповідний розділ «Злочини проти публічної влади» міг би розподілятися на наступні глави: «Злочини проти законодавчої влади»; «Злочини виконавчої влади»; «Злочини проти судової влади»; «Злочини проти

самоврядної влади». Зазначені види правомірної діяльності зі здійснення кожної з гілок публічної влади є ні чим іншим, як *видовими* об'єктами злочинів. При цьому склад злочину, передбачений ст. 343 КК України, довелося би «розбити» на два, а то й три склади в залежності від виду публічної влади, проти якого спрямовується злочинне діяння.

Але на цьому розподіл об'єктів злочинів вказаного роду не закінчується. В середині кожного з видових об'єктів можна виокремити ту цінність, що страждає від конкретного злочину, а не від усього їх виду. Такі цінності, будучи включеними до одного з видових об'єктів, є безпосередніми об'єктами у складах конкретних злочинів певного виду та роду. У складі злочину, що характеризується, *безпосереднім об'єктом*, з нашої точки зору виступає *правомірна діяльність органу виконавчої влади із забезпечення правопорядку, відповідного громадського формування чи приватної особи, яка надає публічні послуги у сфері забезпечення правопорядку*, що фактично полягає у виконанні ними покладених на них обов'язків [118, с. 790]. Причому, при вчиненні цього злочину, якщо це перешкодило запобіганню іншого злочину або затриманню особи, яка вчинила останній (ч. 2 ст. 343 КК України), страждає ще один безпосередній об'єкт, а саме – діяльність, спрямована на протидію злочинності, а при вчиненні цього злочину службовою особою – загальна службова діяльність.

Зазначена позиція фактично співпадає з характеристиками суспільної небезпечності діяння, передбаченого ст. 343 КК України, висловленими, щоправда не досить точно, в деяких джерелах. Наприклад, в одному з коментарів КК України йдеться про те, що «суспільна небезпечність втручання в діяльність працівника правоохоронного органу полягає в тому, що такі дії порушують нормальну діяльність цих органів..., впливають на ефективність функціонування всієї правової системи України», ставлячи під загрозу «...правопорядок та права і законні інтереси окремих фізичних та юридичних осіб» [72, с. 929]. В цілому правильна характеристика

суспільної небезпечності цього злочину, в основі якої, як відомо, має лежати саме об'єкт злочину, не співпадає з баченням сутності та змісту такого об'єкта. Майже той же колектив авторів у іншому виданні заявляє, що безпосереднім об'єктом злочину є конкретні суспільні відносини, поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК України і яким завдається шкода діянням, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину [62, с. 99]. Але ж «нормальну діяльність» владних органів і «суспільні відносини, поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК України» не тотожні явища і поняття про них. Отже, в трактуванні об'єкта цих злочинів з позиції теорії «об'єкт – суспільні відносини» спостерігаються протиріччя, як і при характеристиці більшості інших об'єктів. Особливо яскраво це проявляється при визначенні об'єкта вбивства, яким одноставно визнається життя іншої людини без жодних пояснень, а куди ж поділись міфічні суспільні відносини.

Більш реалістична позиція з цього приводу демонструється в одному з фундаментальних підручників з Особливої частини кримінального права останнього періоду. В ньому з цього приводу зазначається, що у складі злочину, передбаченого ст. 343 КК України, «основним безпосереднім об'єктом... є встановлений законодавством порядок здійснення працівниками правоохоронних органів... своїх службових обов'язків» [59, с. 323].

На фоні викладеного вище більш-менш реалістичного опису цінності, що виступає безпосереднім об'єктом цього злочину, а саме – владної діяльності з забезпечення правопорядку, не зовсім зрозумілими виглядають висновки, що таким об'єктом у складі цього злочину є «авторитет працівника правоохоронного органу, під яким слід розуміти суспільні відносини, що регулюють такий спосіб загальносуспільного влаштування, при якому визнається право працівника правоохоронного органу здійснювати контроль і нагляд за додержанням Конституції України,

законів та інших нормативних актів, забезпечувати правопорядок і застосовувати заходи державного примусу до правопорушників» [46 с. 7] Природно, що з подібним баченням об'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України погодитись важко. Воно є надто відірваним від реальності.

Попередньо підсумовуючи викладене зазначимо, що за наявного кримінального законодавства, та законодавства, що регулює діяльність із забезпечення правопорядку, *родовим об'єктом* злочинів, до числа яких належить втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, є правомірне здійснення державної або самоврядної влади. *Видовими об'єктами*, як складовими родового, є правомірне здійснення відповідного виду державної або самоврядної влади (у даному випадку – виконавчої) у сфері забезпечення правопорядку:

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 343 КК України (обов'язковий), є правомірне здійснення виконавчої державної влади, у сфері забезпечення правопорядку, що зазнало деструктивного впливу при вчиненні конкретного діяння, передбаченого вказаною статтею. Стосовно сутності зазначеного безпосереднього об'єкта слід вказати, що з урахуванням наших попередніх міркувань, правомірна діяльність із забезпечення правопорядку в суспільстві фактично є здійсненням відповідного виду влади, спрямованого на протидію правопорушенням. Сьогодні – це порядок здійснення влади виконавчої, оскільки правоохоронну діяльність в офіційному її розумінні здійснюють органи, що належать до цієї гілки влади [158, с.76; 164].

Певний сумнів щодо істинності цього висновку викликає діяльність прокуратури. Ще недавно вона не відносилась до жодної з існуючих гілок влади, з приводу чого одні фахівці висловлювали своє позитивне ставлення, а інші наполягали на конкретизації місця прокуратури в системі розподілу влад [90, с. 6; 83]. Сьогодні можна стверджувати, що в результаті останньої конституційної реформи перемогла друга точка зору: прокуратуру в Україні віднесено до судової влади, [25], а тому й порядок здійснення

прокурорської діяльності, мабуть, повинен забезпечуватись вже не нормою, закріпленою в ст. 343 КК України, а іншою, місце якій у розділі ХУІІ Особливої частини КК України «Злочини проти правосуддя».

Додатковими факультативними об'єктами у кваліфікованих складах цього злочину виступають або правомірна діяльність з протидії злочинності або правомірне здійснення загальної службової діяльності, в залежності від тієї чи іншої кваліфікуючої обставини, з числа передбачених в ч. 2 ст. 343 КК України. В зазначеній частині цієї статті спочатку йдеться про втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, що перешкодило запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, тобто до основного безпосереднього об'єкта, визначеного нами як правомірна діяльність зі здійснення виконавчої державної влади з забезпечення правопорядку, додається ще один, який страждає не у всіх випадках вчинення цього злочину, а лише за означених двох обставин. Таким об'єктом, на нашу думку, слід вважати правомірне здійснення виконавчої державної влади з протидії злочинності.

Щодо останнього необхідні деякі пояснення. Справа в тому, що в кримінології та інших галузях кримінально-правового циклу, а особливо в лексиці практичних працівників сфери кримінальної юстиції за інерцією ще зберігається застаріла термінологія, що відображає соціально-правові зусилля, спрямовані на протистояння злочинності. Найчастіше вживається термін «боротьба зі злочинністю», інколи «подолання», «викорінення» і навіть «соціальний контроль» злочинності. Ми приєднуємось до висновку, що зазначене явище найбільш адекватно відображається терміном «протидія злочинності» [94; 103, с.11-15], оскільки доведено, що побороти, подолати, а тим більше викоринити злочинність з людської життєдіяльності неможливо [106, с. 30]. На думку прихильників такого підходу, виходячи з державно-правових позицій, протидія злочинності як багатогранне явище може розглядатись і «як специфічний спосіб здійснення державної влади: законодавчої, судової, виконавчої» [103, с.13] Зміст протидії злочинності

утворюють дві складові: запобігання проявам злочинності та реагування на вчинені кримінальні правопорушення [94, с. 106]. Обґрунтованість саме такого уявлення змісту протидії злочинності засновується на розумінні сутності та змісту самої злочинності як двоскладового соціального явища, що полягає в схильності людей до вчинення кримінальних правопорушень та реалізації такої схильності у виді вчинення останніх [82, с 37-39].

Запобігання, як перша складова змісту протидії злочинності, спрямовується на першу складову самої злочинності, тобто на людську схильність до кримінальних правопорушень, блокуючи її розвиток у реальні правопорушення. Якщо запобігання не спрацьовує і правопорушення вчинюється, «підключається» друга складова протидії злочинності – реагування на її прояви [94].

В ч. 2 ст. 343 КК України якраз і відображено обидві вище названі складові протидії злочинності: запобігання її проявам та реагування на вже вчинене кримінальне правопорушення шляхом затримання суб'єкта його вчинення. Зазначене підтверджує небезпідставність зробленого раніше висновку, що у складі цього злочину, кваліфікованого такими обставинами, як перешкоджання запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, окрім основного безпосереднього об'єкта має місце й додатковий. Останній є не обов'язковим, оскільки страждає від втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не завжди, а від випадку до випадку, що свідчить про його факультативність

Далі у вказаній частині зазначається, що кваліфікуючою обставиною є вчинення цього злочину службовою особою з використанням свого службового становища. У цьому випадку до основного безпосереднього об'єкта додається такий об'єкт, як правомірне здійснення службової діяльності суб'єктом злочину, а не «потерпілим».

Зазначена кваліфікуюча обставина також вимагає деяких пояснень на стадії характеристики об'єкта злочину. Зокрема, слід зазначити, що така цінність, як правомірна службова діяльність особи, яка будучи службовою

втручається в діяльність працівника правоохоронного органу, у кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 2 ст. 343 КК України, також є додатковим факультативним об'єктом цього злочину, тому що страждає при його вчиненні не завжди, а лише в окремих випадках, коли цей злочин вчинюється службовою особою.

Запропоноване розуміння об'єкта злочину дозволяє передбачити у ст. 343 КК України кримінальну відповідальність за незаконне втручання не в абстрактну, як сьогодні, діяльність працівника правоохоронного органу, а в реальну його діяльність із забезпечення правопорядку (ч. 1 ст. 343 КК України) та з протидії злочинності (ч. 2 ст. 343 КК України – дві перші кваліфікуючі ознаки). Крім цього, норма, відображена в ч. 2 ст. 343 КК України (в частині вчинення діяння службовою особою) слугує додатковим кримінально-правовим забезпеченням охорони правомірної загальної службової діяльності. Зазначену норму можна вважати спеціальною по відношенню до норми, відображеної в ст. 364 КК України.

Існуюча сьогодні модель кримінально-правового забезпечення владної діяльності, спрямованої на забезпечення правопорядку та протидію злочинності, навряд чи є більш досконалою в порівнянні з тим, що нами пропонується. По-перше, незважаючи на законодавче намагання визначити обсяг поняття «правоохоронна діяльність» через перелік так званих правоохоронних органів у відомому Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, зміст цього поняття залишається загадкою для експертного середовища. Крім того, з початком подій в Україні наприкінці 2013 початку 2014 року правоохоронні органи відкрито почали називати владоохоронними, а місце залишків їхнього авторитету зайняли недовіра до них з боку суспільства, а почасти й відкрита зневага. Це зайвий раз підкреслює необхідність при визначенні в законі об'єкта злочину не допускати оціночних, невизначених понять на кшталт «авторитет».

Не менш дискусійною залишається й проблема *предмета* у складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Слід зазначити, що розуміння його сутності і змісту залежить від загальнотеоретичного уявлення про предмет злочину взагалі. Домінуючою думкою поки що в цій сфері залишається та, що предмет – це річ матеріального світу, вказана в законодавчому визначенні конкретного злочину, або така, що витікає з цього визначення, з певними ознаками якої пов'язується наявність відповідного складу злочину. Звідси робиться висновок, що є предметні та безпредметні склади злочину [63, с. 100-104; 150, с. 171].

Але останнім часом висловлюються й інші думки щодо предмета злочину. Деякі з них ми підтримуємо. Зважаючи на те, що альтернативні висновки щодо предмета фактично розподілились на дві групи, помірковані та радикальні, зазначимо, що ми будемо дотримуватись другого їх різновиду. При цьому зауважимо, що радикальними вони є лише з точки зору консервативно налаштованої частини представників кримінально-правової теорії. Насправді вони, на нашу думку, є просто реалістичними, такими що найбільш адекватно відображають існуючий «стан речей».

Вітчизняне кримінальне законодавство свідчить, що предметом злочину є не лише речі, але й будь-які інші субстанції, незаконно оперуючи якими суб'єкт вчинює злочин. Такими закон називає інформацію, землю та земельні ділянки різні види енергії тощо і з цим погоджуються представники поміркованого «крила» теорії предмета злочину [99; 112]. Не сприймають вони двох важливих тез. По-перше, того, що предметом злочину може виступати й людина або в «чистому» виді (ст. 115 «Умисне вбивство», ст. 144 КК України «Незаконне донорство», ст. 149 КК України «Торгівля людьми» тощо), або як носій якоїсь соціальної ролі (ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ст. 405 «Погроза або насильство щодо начальника» тощо). По-друге, що безпредметних злочинів, як і безоб'єктних, не існує як це переконливо доводять деякі фахівці [93; 123, с. 127]. Зазначена позиція підтримується в останніх

кримінально-правових дослідженнях, але в дещо модифікованому виді. Так, в одному з дисертаційних досліджень, присвячених кримінально-правовій характеристиці невиконання судового рішення, автор зазначає, що «обов'язковою ознакою об'єкта» злочину передбаченого ст. 382 КК України є його предмет, а таким виступає судове рішення [18, с.11]. Те, що судове рішення є предметом у складі цього злочину, не викликає у нас жодного сумніву. Але з тим, що предмет є складовою об'єкта злочину, погодитись важко. Більш реалістичним виглядає висновок, що предмет злочину – це самотійний, обов'язковий елемент складу злочину, незаконно поводячись з яким суб'єкт спричиняє шкоду об'єктові злочину.

Грунтуючись на подібних більш раціональних у порівнянні з пануючими висновках можемо стверджувати, що предметом злочину, передбаченого ст. 343 КК України є, попри тимчасове не сприйняття цієї позиції, людина, але не звичайна, а та, що є носієм певної соціальної ролі: представник відповідного виду влади, який здійснює правомірну діяльність з забезпечення правопорядку. В ст. 343 КК України названо наступних представників влади: працівник правоохоронного органу, працівник державної виконавчої служби. Але крім них в зазначеній статті фігурують ще два суб'єкти: приватний виконавець та близький родич державного чи приватного виконавця. Слід зазначити, що працівник органу державної виконавчої служби, а також два останні суб'єкти „потрапили” до цієї статті в результаті її модифікації. При цьому близький родич державного чи приватного виконавця взагалі не може бути предметом у складі цього злочину, оскільки він не виконує владні повноваження щодо забезпечення правопорядку чи протидії злочинності і вплив на нього не справить жодної реакції на владну діяльність із забезпечення правопорядку як на об'єкт злочину. Іншими словами, він не має стосунку до безпосереднього об'єкта цього злочину. Зазначена обставина, а також те, що в ст. 343 КК України чомусь не йдеться про близького родича працівника правоохоронного органу, що свідчить про дисбаланс у законодавчому визначенні цього

злочину, свідчить про те, що при формулюванні цієї статті, мабуть, допущено помилку, про яку більш детально йтиметься в наступному підрозділі. Зараз же доцільно внести пропозицію щодо виключення словосполучення «а також близького родича державного виконавця чи приватного виконавця» з тексту ч. 1 ст. 343 КК України.

Спочатку здається, що до предмета нашого дослідження належать не усі три види суб'єктів, безпосередньо пов'язаних з основним об'єктом злочину, указаних в ч. 1 ст. 343 КК України (працівник правоохоронного органу, державний виконавець, приватний виконавець), а лише перший із них. З позиції *de lege lata*, мабуть, так і є, тому що виконавці судових рішень з невідомих причин не вважаються правоохоронцями. Але з урахуванням наших висновків щодо об'єкта цього злочину, а також місця його складу в системі злочинів проти публічної влади, суб'єктом її здійснення у сфері забезпечення правопорядку та протидії злочинності можуть виступити не лише усі три названі в ст. 343 КК України особи, щодо яких вчинюються злочинні діяння, описані у цій статті, але й інші особи, яким держава делегує виконання функції забезпечення правопорядку чи протидії злочинності. Зокрема, це капітани суден, керівники різних експедицій, члени громадських формувань із забезпечення правопорядку і навіть пересічні громадяни, яким, зокрема, дозволяється затримувати осіб, що вчинили діяння, передбачені Особливою частиною КК України (ст. 38 КК України). Щоб уникнути переліку усіх цих осіб у тексті зазначеної статті, адже зазвичай переліки виявляються неповними, доцільно знайти інший спосіб законодавчого визначення предмета у складі цього злочину. Наприклад, його можливо «приховати» від безпосереднього сприйняття, адже відомо, що предмет у складі злочину або безпосередньо визначається законодавцем, або однозначно «впливає» із змісту законодавчого визначення складу злочину в результаті тлумачення відповідних кримінально-правових норм. Це досягається шляхом виключення предмета

з законодавчого визначення злочину, що і створює ілюзію безпредметності складу злочину.

Ми пропонуємо інший варіант законодавчого визначення предмета у складі досліджуваного злочину: замість працівника вказати на сам орган влади, що забезпечує правопорядок, у правомірну діяльність якого незаконно втручається зловмисник. З позицій сучасного розуміння предмета злочину як будь-якої субстанції, незаконно впливаючи на яку вчинюється злочин, орган влади сприймається як цілком нормальний предмет у складі втручання в його правомірну діяльність. Зазначену пропозицію спрямовано, по-перше, на «наближення» злочинного діяння у складі цього злочину до його об'єкта, що спростило б сприйняття змісту кримінально-правової норми, відображеної в ст. 343 КК України; по-друге, позбавило б правозастосувача визначати кримінально-правову роль працівника цього органу. Сьогодні його переважно визнають потерпілою особою, при тому, що в структурі складу злочину про таку особу не йдеться, а визнавати працівника органу забезпечення правопорядку предметом у складі цього злочину більшість фахівців, через застарілі уявлення про предмет злочину, не наважується.

На завершення декілька слів про *потерпілого* в кримінальному праві, яким одноставно визнається працівник правоохоронного органу у складі злочину, передбаченого ст. 343 КК України. Ми не є прихильниками впровадження до кримінально-правової лексики зазначеного терміну. Причиною наполегливих зусиль, спрямованих на визнання потерпілого елементом складу злочину, є інше розуміння сутності об'єкта та предмета злочину представниками цієї точки зору [139; 135].

Зорієнтовані на теорію «об'єкт злочину – суспільні відносини» дослідники кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу впевнені, що такий працівник виступає потерпілим від цього злочину тому, що є учасником суспільних відносин, які визнаються об'єктом злочину [46, с. 45; 17, с. 91-110]. Подібна

аргументація виглядає не надто переконливою. Особи, які визнаються потерпілими, потерпають не через свою причетність до абстрактних суспільних відносин, а через те, що зазнають насильницького впливу стосовно себе чи незаконного впливу на своє майно, в результаті чого їм спричиняється фізична, моральна або майнова шкода. Спричинення такої шкоди не охоплюється складом злочину, передбаченого ст. 343 КК України, тому вимагає додаткової кваліфікації за відповідними статтями КК України. Не випадково в судовій практиці майже відсутні провадження з обвинувачення осіб за однією зазначеною вище статтею КК України. Переважна більшість таких проваджень стосуються сукупності злочинів, передбачених ст. 343 КК України та ст. 345 КК України («Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу»).

Отже, злочинним діянням, передбаченим ст. 343 КК України, такому працівнику не завдається жоден з названих видів шкоди. Тому, навіть у кримінально-процесуальному сенсі визнати його потерпілим від цього злочину неможливо, адже відповідно до ст. 55 КПК України потерпілою визнається особа, якій спричинено фізичну, моральну чи майнову шкоду. Які підстави за таких обставин називати працівника правоохоронного органу потерпілим, невідомо? Хіба що стремління видати бажане за дійсне.

Щоб хоч якось згладити очевидні недолугості, пов'язані з потерпілим у кримінальному праві, а також з огляду на те, що цей термін зустрічається в тексті КК України, за підрахунками О.О. Дудорова, понад 80 разів, зазначений вчений пропонує назвати цю ознаку складу злочину «потерпіла особа» [38, с. 55]. На нашу думку, така зміна назви не повністю вичерпає проблему. Справа в тому, що існують злочини, при вчиненні яких злочинний вплив на суб'єкта не спричиняє йому шкоди, але при цьому шкода спричиняється об'єкту злочину. До їх числа належить і злочин, передбачений ст. 343 КК України. Як зазначалось вище, працівник правоохоронного органу в процесі вчинення цього злочину шкоди не зазнає, але страждає діяльність владного органу, який він репрезентує.

Можливо такого суб'єкта назвати так: «особа, яка зазнає нешкідливого злочинного впливу» при вчиненні злочину? В усякому випадку зазначена назва більш точно відображала б сутність явища, ніж термін «потерпілий». А ще краще – вважати таку особу предметом у складі злочину, не дивлячись на застороги, на кшталт того, що людина не є річчю серед інших речей. Сам цей висновок правильний, але до чого тут предмет злочину? Ним можуть бути, як зазначалось, і неуречевлені явища, серед яких і людина.

Враховуючи зазначене, пропонуємо замість вказівки у ст. 343 КК України на державного та приватного виконавців, включити до тексту статті особу, яка надає публічні послуги з забезпечення правопорядку. По-перше, зазначеним поняттям охоплювались би приватні виконавці. По-друге, що, важливо, під зазначене поняття потрапляють інші категорії осіб, які надають публічні послуги з забезпечення правопорядку. Крім того, до числа предметів у складі цього злочину доцільно включити й громадські формування з забезпечення правопорядку, яких, по мірі розвитку і укріплення громадянського суспільства та посилення самоврядної влади в Україні, буде виникати все більше.

Нарешті, ще один важливий аспект законодавчого визначення досліджуваного нами складу злочину – чи необхідно формулювати в КК України або окремому законі вичерпний перелік так званих правоохоронних органів, представники яких можуть бути предметом у складі цього злочину. На думку дослідників зазначеної проблеми, такий перелік був би доцільним [17, с. 161; 156, с.167]. Ми в цілому підтримуємо вказану ідею, але щодо форми її реалізації, а саме – закріпити перелік представників органів забезпечення правопорядку в примітці до ст. 343 КК України, слід висловити зауваженнями, що логічно витікають з попередніх положень нашого дослідження. Перше, замість словосполучення «працівники правоохоронних органів» у такій примітці необхідно взяти словосполучення «органи влади з забезпечення правопорядку, відповідні громадські формування, а також особи, які надають публічні послуги у

сфері забезпечення правопорядку». Друге, у зв'язку з конституційними змінами щодо правосуддя, прокуратуру не вказувати в зазначеному переліку. Зрозуміло, що це вимагає відповідних змін до законодавства, але вони і так неминучі з огляду на процес реформування вітчизняної правової системи та кримінальної юстиції. Єдиний недолік подібного переліку – необхідність внесення до нього відповідних змін при появі нових чи «зникненні» наявних органів забезпечення правопорядку, але навряд чи варто вважати його суттєвим.

2.1.2. Об'єктивна сторона.

У наукових публікаціях із загальної характеристики злочинів цього роду зазвичай найбільш детальному аналізу піддається саме їх об'єктивна сторона, тому ми зосередимо увагу лише на проблемних її аспектах. За способом визначення об'єктивної сторони основний складу злочину, що розглядається, є формальним. Це означає, що його об'єктивну сторону утворює лише суспільно небезпечне діяння, а шкідливі наслідки його вчинення та відповідний причинний зв'язок винесені законодавцем за межі складу злочину. При цьому, частину шкідливих наслідків цього злочину визнано його кваліфікуючими ознаками (ч. 2 ст. 343 КК України.)

В публікаціях на тему кримінальної відповідальності за ст. 343 КК України зазначається, що діяння в об'єктивній стороні складу цього злочину визначене законодавцем як вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу [17, с. 112]. В науковій та навчально-методичній літературі характеристика зазначеного впливу здійснюється через детальний опис можливих форм його здійснення. Зазвичай описуються умовляння, погрози, шантаж, втручання в особисте життя, фізичне насильство, незаконні дії щодо відповідного майна тощо. При цьому застосовується такий прийом тлумачення тексту закону, як формулювання після переліку можливих форм вчинення діяння узагальнюючого поняття. Таким узагальнюючим поняттям найчастіше виступають «будь-які дії» або

«конкретні дії», спрямовані на перешкоджання виконанню працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків.

У зв'язку з наведеним постає запитання, як співвідносяться «вплив на працівника» й «втручання в діяльність працівника», про що йдеться в назві ст. 343 КК України, яку роль у структурі об'єктивної сторони складу цього злочину вони виконують? Як відомо, назва статті Особливої частини КК України є складовою змісту статті і абстрагуватись від неї не слід. У назві міститься вказівка на певні об'єктивні, а часом і суб'єктивні ознаки складу злочину. Нажаль, наявні доктринальне та судове тлумачення втручання в діяльність працівника правоохоронного органу обходять увагою цей непростий аспект кримінально-правової характеристики вказаного злочину. На нашу думку, належна увага до з'ясування співвідношення таких явищ, як «втручання в діяльність» та «вплив на працівника» могли б привести до висновку або про включення втручання до диспозиції відповідної кримінально-правової норми у якості діяння із збереженням поняття «вплив» або про виключення одного з них із назви та тексту статті взагалі. Виключалась би лише одна ситуація - використання різних термінів у назві та диспозиції, вже хоча б через те, що втручання і вплив є не повністю співпадаючими явищами та терміно-поняттями. Як результат, вплив не вичерпує собою всіх можливих випадків втручання. Втрутитись у діяльність можна і без впливу на її суб'єкта, а, наприклад, змінивши обстановку її здійснення (залишити без світла приміщення поліцейського відділку або повідомити про його замінування, зараження радіацією тощо).

За одночасного використання в законодавчому визначенні цього злочину втручання і впливу із включенням до структури об'єктивної сторони лише одного з них не зрозуміло, що з цих явищ є діянням у структурі його об'єктивної сторони, а що способом його вчинення. Крім того, доцільно було вказати на незаконність вчинення діяння у складі цього злочину, адже і втручання в діяльність і вплив на суб'єкта її здійснення може відбуватися в межах закону, наприклад шляхом інспекторської

перевірки діяльності того чи іншого правоохоронного органу чи здійснення громадського впливу на його працівника, спрямованого на припинення останнім протиправної діяльності, активізації правомірної діяльності тощо. Зрозуміло, що в таких випадках склад злочину відсутній.

За нашими підрахунками, в статтях Особливої частини чинного КК України на незаконність діяння в об'єктивній стороні того чи іншого злочину вказано більш як 180 разів. Крім того, декілька разів законодавець використав термін «протизаконне» і в біля десятка випадків «протиправне». Цікаво, що вже в наступній за 343-ю статтею КК України статті 344 йдеться про «незаконний» вплив. В літературі з цього приводу висловлено й протилежну думку, що доповнення ст. 343 КК України зазначеним поняттям є зайвим. Аргументом на користь такого рішення названо те, що в тексті цієї статті вказується на мету впливу на працівника правоохоронного органу, досягнення якої свідчить про незаконність діяння [166, с. 334]. Не заперечуючи проти вагомості наведеного аргументу все ж зауважимо, що визначення суспільно-небезпечного діяння у зазначеній статті як незаконного виступить своєрідним сигналом для правозастосовувача, що злочинним у цьому складі є не будь-яке втручання в діяльність, а виключно незаконне, що спростить процес застосування цієї статті. Отже, вказівка на незаконність діяння в законодавчому визначенні цього злочину була б не зайвою. Зазначену ознаку об'єктивної сторони не треба було б визначати шляхом тлумачення закону, вона була б «на поверхні», а це завжди спрощує процес застосування закону.

Таким чином, більш досконалим було б визначення діяння як першої ознаки об'єктивної сторони цього злочину шляхом вказівки у ньому на обидва явища: втручання в діяльність відповідного органу влади із забезпечення правопорядку та незаконний вплив на носія такої влади. У цьому випадку перше поняття визначало б діяння, а друге – спосіб його вчинення. При цьому, що важливо, підкреслювалось би, що незаконний вплив, як спосіб незаконного втручання в діяльність, здійснюється на

предмет злочину – орган влади, громадські формування чи осіб, які надають професійні публічні послуги – через відповідних осіб, а втручання в діяльність акцентує увагу не на предметі, а на об'єкті злочину – правомірному здійсненні виконавчої влади з забезпечення правопорядку [159, с.58; 160, с. 89]. В сучасних умовах саме така модель (спосіб діяння – предмет злочину; діяння – об'єкт злочину) є найбільш досконалим прийомом юридичної техніки при визначенні злочину в тексті закону. Наприклад, умисне протиправне заподіяння смерті (спосіб) іншій людині (предмет злочину) є вбивством (діяння), що припиняє життя іншої людини (об'єкт); таємне викрадення (спосіб) чужого майна (предмет) є крадіжкою (діяння), що спричиняє шкоду власності (об'єкт); незаконне носіння (спосіб) вогнепальної зброї (предмет) є незаконним поведженням із загально небезпечним предметом (діяння), що порушує громадську безпеку (об'єкт) і т. д.

Також слід відзначити, що «вплив» як більш зрозуміле поняття в порівнянні з втручанням у діяльність є більш сприятливим для характеристики способу вчинення злочину і тлумачення ознак його складу, ніж «втручання», а це має неабияке практичне значення. Вплив – це процес і результат психологічного тиску на особу. Зовні він може проявлятися у безлічі форм, в тому числі й, на перший погляд, не психологічного, а фізичного характеру. Наприклад, фізичне насильство щодо працівника органу забезпечення правопорядку чи знищення його майна, спрямовані злочинцем на перешкоджання виконанню ним службових обов'язків, зовні сприймаються як застосування фізичної сили. Але при більш детальному розгляді ситуації з'ясовується, що це, в кінцевому результаті, також є психологічним впливом на особу.

«Під втручанням, за твердженням В.О. Навроцького, розуміють дії, завдяки яким особа стає учасником чужої для неї справи..., участь у ході справи з метою зміни її ходу» [113, с. 547].

Наведені вище визначення втручання в діяльність та незаконного впливу набуває ще однієї переваги: воно дозволяє точно визначити момент закінчення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України. На нашу думку, цей злочин слід вважати закінченим не з моменту втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, як прийнято вважати [70, с. 720] і не просто встановити, не з моменту вчинення будь-якої дії, що за своїм змістом є формою впливу на працівника правоохоронного органу незалежно від того чи привело це до прийняття незаконного рішення [117, с. 745; 119, с. 935; 59, с. 325], а з моменту усвідомлення представником органу влади, який забезпечує правопорядок, характеру злочинного впливу на нього з метою змінити здійснювану ним владну діяльність. У випадках, коли дію, спрямовану на втручання в діяльність такого суб'єкта вчинено, але він не усвідомив її змісту, діяння утворює хіба що замах на злочин, передбачений ст. 343 КК України.

Незаконний вплив на працівника слід вважати кримінально-правовим способом вчинення цього злочину. Форми такого впливу мають переважно техніко-криміналістичне, а не кримінально-правове значення. Їх слід вважати не кримінально-правовими способами вчинення злочину, як ознакою його об'єктивної сторони, а криміналістичним способом його вчинення, що враховуються в процесі розкриття та розслідування злочину. Вони характеризують техніку застосування незаконного впливу як кримінально-правового способу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. При цьому способи впливу на працівника правоохоронного органу можуть набути будь-якого виду, у тому числі й злочинного. Наприклад, коли зловмисник втручається в діяльність працівника правоохоронного органу впливаючи на нього погрозою вбивством чи знищенням майна, вчинене утворює ідеальну сукупність відповідних злочинів. Це, мабуть, єдиний випадок, коли технічний спосіб має не лише криміналістичне, але й кримінально-правове значення: впливає на кваліфікацію та на визначення виду й міри кримінально-правових заходів.

До речі, з огляду на те, що у вітчизняній судовій практиці майже відсутні вироки, засновані на одній лише ст. 343 КК України, а в них майже завжди фігурує ст. 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», доцільно повернутись до питання можливого об'єднання указаних статей в одну. Але для його вирішення слід перевірити відповідність такого об'єднання на відповідність теорії множинності та одиничного злочину, відображеній у низці фундаментальних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. При цьому слід зазначити, що «приєднання» до вказаних статей КК України й інших статей цього розділу, в яких відображається явище втручання в діяльність із забезпечення правопорядку в широкому розумінні сенсу «втручання», а саме ст. 342, 347, 348 та деяких інших, є недоцільним. По-перше, на практиці зазначені у цих статтях злочини, за винятком рідких випадків ст. 342 КК України, не зустрічаються в сукупності з власне втручанням у діяльність із забезпечення правопорядку (ст. 343 КК України); по-друге, об'єднання усіх злочинів, так чи інакше пов'язаних із втручанням у таку діяльність ввійшло б у протиріччя з відомим правилом, що статті Особливої частини КК України відображають прояви явищ, а не явища у повному їх обсязі. Саме через це законодавець відмовився від встановлення кримінальної відповідальності за насильство, корупцію та інші явища взагалі, установивши її за окремі прояви таких явищ.

Не існує перепон як з теоретичного боку, так і з практичного, нормотворчого лише для об'єднання діянь, передбачених ст. 343 та ст. 345 КК України. Для створення відповідного комплексного складу злочину чинне законодавство демонструє два варіанти або дві кримінально-правові конструкції. Перша з них передбачає, що об'єднання двох складів злочину в один здійснюється в ч. 1 відповідної статті Кодексу. Друга конструкція полягає в тому, що ознаки одного складу злочину з числа тих, що підлягають об'єднанню в один склад, закріплюються в ч. 1 статті КК України, а ознаки іншого складу – в ч. 2 цієї статті

Про перший варіант ідеться в фундаментальному дослідженні відомих теоретиків кримінального права І.О. Зінченко та В.І. Тютюгіна «Одиничні злочини: поняття, види, кваліфікація». Його автори називають такий злочин складеним одиничним злочином [49, с. 98]. Його ознаками, на їх думку, є наступні: 1) багатооб'єктність; 2) наявність двох або більше суспільно-небезпечних діянь, кожне з яких, саме по собі, є одиничним злочином, передбаченим у відповідних статтях Особливої частини КК України [49, с.103-108]. Ми впевнені, що словосполучення «кожне з яких, саме по собі є одиничним злочином» означає, що поряд і з складеним злочином в окремих статтях КК України зберігається два окремі злочини, що його утворили. Тобто, у підсумку маємо три злочини.

За таких обставин, запропоноване нами об'єднання злочинів, передбачених статтями 343 та 345 КК України навряд чи можливо вважати складеним злочином через те, що, по-перше, в результаті такого об'єднання не утворюється новий основний склад злочину, просто ознаки одного злочину залишаються в основному складі, а іншого – у кваліфікованому чи особливо кваліфікованому; по-друге, результатом такого об'єднання є не три злочини, а один: кваліфікований чи особливо кваліфікований. Тому наша пропозиція скоріше за все, відображає другий з числа названих вище підхід.

Висловимо гіпотезу, що зміст такого об'єданого злочину цілком вкладається в поняття «врахована законодавцем ідеальна сукупність декількох злочинів» або ще в одне – ускладнений злочин. Зазначеним поняттям охоплюються як складені одиничні злочини, так і злочини, кваліфікований (особливо кваліфікований) склади яких містять ознаки самостійних злочинів. Отже, при злитті двох простих злочинів, передбачених статтями 343 та 345 КК України, маємо враховану законодавцем ідеальна сукупність двох злочинів (ускладнений злочин), ознаки одного з яких у новому злочині виконують роль основних, а іншого – кваліфікуючих.

Утворений в результаті такого об'єднання злочин посягав би на декілька об'єктів: владну діяльність з забезпечення правопорядку, психічну недоторканність чи здоров'я особи. При цьому втручання в діяльність стало б ознакою основного складу, а посягання на тілесну недоторканність та здоров'я представника органу влади, що забезпечує правопорядок, чи особи, яка надає публічні послуги в цій сфері, залишались би самостійними злочинами, що за певних умов можуть утворювати й реальну сукупність злочинів. Наприклад, суб'єкт спочатку вчинює втручання у діяльність органу влади, що забезпечує правопорядок, а через деякий час здійснює насильство над працівником цього органу

Визначивши основні правила законодавчого конструювання складених злочинів бачимо, що такого злочину неможливо утворити з діянь, передбачених ст. 343 та 342 КК України тому, що в результаті «перенесення» опору представникові влади до складу втручання в діяльність, сенс його збереження як самостійного злочину втрачається.

Тепер, щодо техніко-юридичного аспекту реалізації зазначеної вище пропозиції. В законодавчій назві можливого об'єданого злочину, що розглядається, доцільно зберегти термін «втручання». Гармонію між назвою злочину та його об'єктивною стороною, відсутню сьогодні, забезпечило б включення цього терміну й до законодавчого визначення диспозиції кримінально-правової норми у ч. 1 статті 343 КК України. Щоправда, при цьому необхідно дещо уточнити законодавчий опис того, у що втручається зловмисник. Сьогодні закон проголошує, що втручання відбувається «в діяльність» працівника. На перших порах здається, що так і треба, але, як відомо, перше враження не завжди вірне. Справа в тім, що терміном «діяльність» у психології охоплюється лише система діянь, обумовлених єдиним мотивом та підпорядкованих одній меті [48, с.3-8]. Одне діяння або декілька розрізнених діянь не утворюють діяльності. Зазначена обставина, будучи покладеною в основу позиції захисту у кримінальному провадженні, може зруйнувати обвинувачення. Щоб цього

не траплялось, а також з метою приведення тексту закону до максимальної відповідності дійсності, як це і має бути в досконалій правовій системі держави, замість терміна «діяльність» у тексті ст. 343 КК України доцільно вжити словосполучення «здійснення повноважень». Першим такого висновку дійшов Є.М. Блажівський, інтуїтивно наголосивши на тому, що використання цього словосполучення було б «більш точним і правильним» [17, с. 63]. Крім зазначеного, має місце ще один варіант виходу з ситуації: замість працівника, про якого йдеться в ст. 343 КК України, вказати, як пропонувалось вище, інший предмет злочину, а саме – орган влади із забезпечення правопорядку. Стосовно органу влади не виникає питань, займається він діяльністю чи ні. Будь-який державний орган створюється для здійснення діяльності. Те ж саме стосується приватної особи з надання публічних послуг. Їй делегуються повноваження для здійснення саме діяльності, а не окремих розрізнених діянь.

Після цього, з урахуванням нашої пропозиції щодо предмета злочину, законодавче визначення його об'єктивної сторони в основному складі могло б набути наступного виду: «Втручання в діяльність органу влади з забезпечення правопорядку або особи, яка надає публічні послуги з його забезпечення, шляхом незаконного впливу на виконання своїх повноважень уповноваженою особою цього органу чи зазначеною особою ...».

Для об'єктивної сторони злочину, що розглядається, крім способу його вчинення обов'язковою є ще одна факультативна ознака, а саме – засіб вчинення діяння. В теорії Загальної частини кримінального права засобом вчинення злочину зазвичай вважаються «предмети матеріального світу, що застосовуються злочинцем при вчиненні суспільно небезпечного діяння» [64, с. 128]. В деяких джерелах знаходимо суттєва уточнення цього визначення, а саме – вказівку на те, що зазначені предмети застосовуються не «при вчиненні» злочинного діяння, а «для його вчинення» [39, с. 181]. Далі, вказане положення розвивається в такому напрямі: засобами вчинення злочину є матеріальні утворення, «використання яких сприяє або

значно полегшує вчинення діяння» [66, с. 318]. Таким *засобом*, на нашу думку, сьогодні можна вважати не лише предмети матеріального світу, але й, живих істот, у тому числі й близького родича державного або приватного виконавця. Як зазначалось у попередньому підрозділі, таку особу не можна визнати предметом у складі злочину, передбаченого ст. 343 КК України, оскільки вона не має безпосереднього зв'язку з об'єктом цього злочину. Постає питання, а яку іншу роль вона виконує у складі цього злочину? Наша відповідь – засобу вчинення злочину, як факультативної ознаки його об'єктивної сторони. Незважаючи на запевнення авторитетних вчених, що визначення понять засобів та знарядь вчинення злочину є ретельно продуманими в теорії кримінального права [150, с. 212], ми залишаємось при думці, що в дослідженні їх сутності зроблено лише перші кроки, в результаті яких чіткого уявлення про ці феномени поки що не досягнуто. У всякому випадку, до чіткого розмежування між ними ще далеко. Ясно лише одне, що вони використовуються для безпосереднього впливу на предмет злочину, але не на потерпілого, як думають прихильники протилежної точки зору. У складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу близький родич виступає засобом опосередкованого впливу на такого працівника, тому що зазнавши злочинного впливу родич впливає на нього з метою, яку поставив для себе зловмисник. Як зазначалось у попередньому підрозділі, вказівку на близького родича доцільно вилучити з тексту ст. 343 КК України. Її наявність у конструкції відповідного складу злочину лише ускладнює його розуміння, тим більше, що на практиці випадки впливу на виконавця «через» близького родича не зустрічаються, що вже саме по собі ставить під сумнів доцільність запровадження такої ознаки до тексту закону. Крім того, не зрозуміло, чому в законі не йдеться про близького родича працівника правоохоронного органу. На нього також можливий вплив за допомогою близького родича.

Тепер щодо об'єктивних кваліфікуючих ознак цього злочину. Аналіз змісту в ч. 2 ст. 343 КК України показав, що дві з трьох таких ознак відносяться до об'єктивної сторони. Маються на увазі ті з них, що визначені словами «дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила». Не зважаючи на таку законодавчу конструкцію зазначених кваліфікуючих обставин, у законі фактично йдеться про шкідливі наслідки злочинного діяння. У цьому випадку маємо вже матеріальний склад злочину, об'єктивну сторону якого утворює не саме лише діяння, але і його суспільно шкідливий наслідок та відповідний причинний зв'язок між ним та діянням. При цьому законодавче визначення зазначеного наслідку також доцільно дещо переглянути, але зробити це краще не лише стосовно цього злочину, а в контексті приведення КК України у відповідність до Конституції держави. Мається на увазі невдале використання терміну «злочин» при конструюванні кримінально-правових норм. Відповідно до ст. 62 Основного Закону, а також з урахуванням згадуваної в першому розділі роботи позиції Конституційного Суду України, злочин є лише такий акт людської поведінки, стосовно якого особу визнано винуватою у його вчиненні обвинувальним вирокіом суду, що набув чинності. Враховуючи зазначене, у ч. 2 ст. 343 КК України замість терміну «злочин» доцільно оперувати словосполученням «діяння, що містить ознаки злочину, або складу злочину».

За даними нашого опитування фахівців, однією з причин відсутності обвинувальних вироків за ч. 2 ст. 343 КК України більшістю з них названо невдале визначення в ній першої кваліфікуючої обставини, а саме – перешкоджання запобіганню злочину [Додатки 2-6]. З таким висновком слід погодитись. Законодавець дійсно вдався до складної конструкції як з семантичної точки зору, так і з сутнісного боку. Щоб зрозуміти, що зловмисник перешкодив запобіганню злочину, треба щонайменше знати, що таке запобігання, який його зміст. З цього приводу в теорії і на практиці спостерігається неймовірно понятійне різнобарв'я: кожен автор по-своєму

уявляє картину запобіжної діяльності. Розв'язання цього термінологічного «клубка» виходить за межі предмета нашого дослідження. Зауважимо лише, що в межах основних положень теорії протидії злочинності, яких ми дотримуємось у своєму дослідженні, ми виходимо з того, що запобігання є, як зазначалось вище, першою складовою протидії злочинності. Зміст запобігання кримінальному правопорушенню утворюють: профілактика, попередження та припинення злочинного діяння, як послідовні акції, спрямовані на недопущення вчинення кримінального правопорушення [94, с. 109-111]. Керуючись таким баченням запобігання злочину і в ч. 2 ст. 343 КК України, ми усвідомлюємо, що воно є надто складним для практичного застосування. Але в теорії існує безліч інших, ще більш складних сюжетів запобігання кримінальним правопорушенням. «Кожен із дослідників цієї проблеми пропонує свій «сценарій» запобігання злочинності та оперує відповідною термінологією» [94, с. 106]. Лише одне це породжує сумніви в доцільності збереження зазначеної кваліфікуючої ознаки у складі досліджуваного злочину. А коли до цього додати труднощі з встановленням, по-перше, самого факту «перешкоджання запобіганню», а, по-друге, причинного зв'язку між втручанням в діяльність з протидії злочинності та зазначеним шкідливим наслідком, стає зрозумілим, що за існуючої редакції ч. 2 ст. 343 КК України вона, в частині вище зазначеної кваліфікуючої ознаки, залишиться «мертвою» й надалі. Виходом із ситуації, на наш погляд, є виключення зазначеної кваліфікуючої ознаки із складу цього злочину, як такої що не відповідає принципу соціальної зумовленості криміналізації діяння, який розповсюджується не лише на визнання діяння злочином, але й на встановлення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину.

З урахуванням викладеної нами пропозиції щодо об'єднання двох злочинів у один, кваліфікуючими обставинами в ч. 2 ст. 343 КК України мали б стати: ті самі дії, якщо вони перешкодили затриманню особи, яка вчинила діяння, що має ознаки злочину, або вчинені службовою особою з

використанням свого службового становища або поєднані з застосуванням психічного чи фізичного насильства щодо осіб, зазначених у частині 1 цієї статті. Ті самі дії, якщо вони поєднані з заподіянням тяжкого тілесного ушкодження особам, зазначеним у частині 1 цієї статті, доцільно визнати особливо кваліфікуючими ознаками цього злочину (ч. 3).

При цьому можливі запитання: 1) як бути з випадками, коли психічне чи фізичне насильство застосовується щодо зазначених осіб не з метою незаконного впливу на їх діяльність з забезпечення правопорядку, а з мотиві помсти за таку діяльність, що сьогодні охоплюється ст. 345 КК України; 2) як кваліфікувати вбивство чи тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть, вчинені в процесі втручання в діяльність із забезпечення правопорядку або з мотиву помсти за таку діяльність?

На перше запитання відповідь зводиться до того, що в зазначених випадках вчинене слід буде кваліфікувати як відповідні злочини проти здоров'я чи недоторканності особи, вчинені за обтяжливих обставин, передбачених п. 14 ч. 1 ст. 67 КК України. У другому випадку матимемо дві ситуації: а) вбивство у зв'язку з виконанням службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України); б) умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України), вчинене за наявності обставин, які обтяжують покарання (п. 14 ч. 2 ст. 67 КК України).

Сприйняття зазначених пропозицій забезпечило б розуміння того, що «втручання» в структурі об'єктивної сторони об'єднаного злочину є суспільно небезпечним діянням, а «незаконний вплив» – способом його вчинення. Це спростило б використання кримінально-правової норми, у зазначеній частині, в тому числі й при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням з боку прокурора, а також підтриманням ним публічного обвинувачення в суді.

З урахуванням викладеного, об'єктивні ознаки злочину, відповідальності за вчинення якого присвячене наше дослідження, могли б

дістати наступного законодавчого відображення:

1. Втручання у здійснення повноважень органу влади із забезпечення правопорядку або представника відповідного громадського формування чи особи, яка надає відповідні публічні послуги шляхом незаконного впливу на уповноважену особу цього органу чи формування або особу, яка надає такі послуги.
2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили затриманню особи, яка вчинила діяння, що має ознаки злочину, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або поєднані з застосуванням психічного чи фізичного насильства, щодо осіб, зазначених у частині 1 цієї статті.
3. Ті самі дії, якщо вони поєднані з заподіянням тяжкого тілесного ушкодження особам, зазначеним у частині 1 цієї статті.

Щодо таких ознак злочину, що фігурують, у чинній ст. 345 КК України, як «близькі родичі» та вчинення злочину «організованою групою» зазначимо, що їх не бажано включати до змісту ускладненого злочину, «створення» якого пропонується. Щодо першої з них, відповідна аргументація наводилась вище. Вчинення ж зазначеного злочину організованою групою не зустрічається в судовій практиці, тобто не є типовим. Одна ця обставина ставить під сумнів виокремлення зазначеної особливо кваліфікуючої обставини. Вочевидь її було свого часу включено до цієї статті «на злобу дня», а саме – в пору кампанії «боротьби» з організованою злочинністю, що протирічить положенням теорії криміналізації. Тому, раптом десь, колись подібне й трапиться, на вчинене достатньо буде відреагувати за допомогою п. 2 ч. 1 ст. 67 КК України.

Фахівцями висувалися й інші пропозиції щодо зміни законодавчого визначення об'єктивної сторони цього злочину. Зокрема Блажівський Є. М. пропонував наступне її формулювання: «...вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання працівником правоохоронного органу своїх службових повноважень». На наш погляд,

таке визначення навряд чи знайде підтримку з боку законодавця і не лише через перевантаженість оцінними поняттями та збереження архаїчної термінології (правоохоронні органи), а тому, що воно фактично віддзеркалює вже не формальний, а матеріальний склад злочину. Вказівка на «унеможливлення» та «істотне утруднення» є ні чим іншим, як характеристикою третьої ознаки об'єктивної сторони матеріального складу злочину – суспільно-небезпечних наслідків злочинного діяння. Запровадження такого складу злочину замість наявного формального вимагатиме докладання додаткових зусиль, необхідних для їх встановлення, що суттєво ускладнює процес доведення винуватості у вчиненні цього злочину. У свою чергу, це стимулюватиме зниження кримінально-юстиційних зусиль, спрямованих на протидію його вчиненню, які й сьогодні є вкрай недостатніми, про що свідчать наведені вище статистичні показники.

Таким чином, ми залишаємось на позиціях збереження формального складу цього злочину. Але більш повного виду запропоноване нами законодавче його визначення набуде лише за умови його доповнення необхідними суб'єктивними ознаками.

2.2. Суб'єктивні ознаки складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу

Суб'єктивними, тобто такими, що не піддаються зовнішньому спостереженню, вимірюванню в певних одиницях ознаками складу злочину є його суб'єкт та суб'єктивна сторона. Зазначені елементи складу злочину, якщо розглядати їх у загальному виді, а не стосовно конкретного злочину, на відміну від охарактеризованих вище об'єктивних його елементів, достатньо розлого описані в тексті КК України. Зокрема, суб'єкту злочину присвячено розділ ІУ Загальної частини КК України «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (Суб'єкт злочину)», а суб'єктивній стороні – розділ У Загальної частини КК України «Вина та її форми». Через це, в процесі їх теоретичного осмислення щодо конкретного складу злочину, а також правозастосування виникає менше проблемних питань у порівнянні з об'єктивною стороною, ознаки якої переважно фігурують лише в статтях Особливої частини КК України і не відображені в її Загальній частині.

У ст. 343 КК України з числа суб'єктивних ознак складу злочину йдеться лише про мету вчинення передбаченого нею злочинного діяння (ч. 1) та одного з суб'єктів його вчинення – службову особу (ч.2).

За результатами нашого опитування щодо якості редакції статті 343 КК України в частині закріплення суб'єктивних ознак втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, критичні зауваження висловлювались лише стосовно суб'єктивної сторони. А саме 7 % опитаних поліцейських; 4 % прокурорів; 7 % суддів; 11 % адвокатів та 21 % науковців висловили своє незадоволення відсутністю вказівки на форму вини в законодавчому визначенні цього злочину, про що більш детально йдеться в підрозділі 2.2.2. цього розділу роботи.

2.2.1. Суб'єкт злочину.

На підставі ст. 18 КК України поняття суб'єкта злочину традиційно формулюється таким чином: це – фізична, осудна особа, яка у віці, з якого настає кримінальна відповідальність, вчинила злочин. Із вказаного визначення виокремлюються три обов'язкові ознаки суб'єкта: 1) ним може бути фізична, а не юридична особа; 2) осудність та 3) досягнення віку кримінальної відповідальності. Суб'єкти злочину з названими трьома ознаками визнаються загальними. Крім зазначених вище ознак суб'єкти окремих злочинів можуть наділятися додатковими ознаками. З урахуванням останнього зауваження можна сформулювати наступне визначення суб'єкта злочину: це – фізична, осудна особа, яка вчинила у віці, з якого настає кримінальна відповідальність, суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, та має інші ознаки, закріплені в Особливій частині КК України. Зазначене надає можливість виокремити дві групи ознак суб'єкта: обов'язкові та факультативні. До числа обов'язкових належать: фізична природа, осудність, факт вчинення саме цією особою суспільно небезпечного діяння та досягнення нею на той час віку кримінальної відповідальності. Факультативними ознаками суб'єкта є обставини, що обмежують коло можливих суб'єктів окремих злочинів. Вони або прямо закріплені в статтях Особливій частині КК України, або витікають з їх змісту. За висновком фахівців, «на відміну від невеликої кількості обов'язкових ознак, факультативних ознак суб'єкта налічується кілька десятків, і їхня кількість зростає, що віддзеркалює природне розмаїття людської життєдіяльності» [87, с.70]. Саме наявність факультативних ознак суб'єкта злочину кладеться в основу розподілу суб'єктів на види і різновиди.

Розглянемо ознаки суб'єкта втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Відповідно до ч. 1 ст. 343 та з урахуванням ст. ст. 18, 19 та 22 КК України, суб'єктом в основному складі цього злочину є

фізична, осудна особа, яка вчинила передбачене ч. 1 ст. 343 КК України діяння. Ознака «фізична особа» свідчить про те, що суб'єктом може бути виключно людина, а не інше створіння чи юридична особа. Звідси, зокрема, випливає, що юридична особа не здатна вчинити злочин, а відтак, не здатна зазнавати кримінальної відповідальності. Саме через це в Україні й не встановлено такої відповідальності юридичних осіб, як помилково декому здається. Вітчизняний законодавець обрав інший шлях кримінально-правового впливу на них, запровадивши замість кримінальної відповідальності інші заходи кримінально-правового характеру (розділ XIV-І КК України).

Друга, обов'язкова ознака суб'єкта – це *осудність*. Як правильно зазначається в літературі, осудність є ознакою, що характеризує психічний стан особи, її інтелектуальні та вольові властивості, достатні для того, щоб розуміти значення своїх дій, здатність керувати ними та розуміти сенс її можливого засудження за вчинене суспільно небезпечне діяння.

Не зважаючи на можливість законодавчого визначення осудності, обумовленого, зокрема, й достатнім рівнем доктринального осмислення цього явища [23; 100; 95], її визначення в законі здійснено шляхом характеристики осудної особи. Такою законодавець вважає особу, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії чи бездіяльність і керувати ними. В доктринальному визначенні осудності до зазначеної її «формули» додається ще одне положення – відсутність психічних розладів у особи на момент вчинення злочинного діяння, що й обумовлює здатність особи усвідомлювати свої діяння і керувати ними. З урахуванням останнього, робиться висновок, що явище осудності утворюють дві його ознаки або два критерії: медична (-ий) та психологічна (-ий). Інколи першу з них називають біологічною, а другу – юридичною [119, с. 69].

Як бачимо, законодавче визначення осудності частково запозичене з визначення її антиподу – неосудності, що наводиться в ч. 2 ст. 19 КК України. При цьому, на відміну від останньої, у законодавчій формулі

осудності відсутні будь-які юридичні аспекти, хоча в цілому вона є юридичним визначенням, оскільки характеризує юридичне поняття «суб'єкт злочину», а також наводиться в нормативно-правовому акті, яким є КК України. На це одним з перших звернув увагу Куц В.М., зазначивши, що недоліком законодавчого визначення осудності є те, що воно фокусує увагу лише на психологічному боці явища, залишаючи осторонь не менш важливі його аспекти – соціально-медичний та юридичний [95, с. 18-19]. Далі вчений запропонував більш точне в порівнянні з наявними визначення осудності як здатності особи в момент вчинення злочину за своїм психічним станом усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність діяння та керувати ним, а внаслідок цього – здатність підлягати кримінальній відповідальності за вчинене [95, с. 19-20]. З наведеного визначення осудності робиться висновок, що її характеризує не два, як вважає законодавець та більшість авторів навчальних та науково-практичних публікацій на цю тему, а три ознаки (критерій): соціально-медичний, психологічний та юридичний. Перший визначається словами «за своїм психічним станом» і означає, що суб'єкт під час вчинення злочину, по-перше, досяг такого рівня розвитку психічних функцій та соціалізації, що дозволяють йому усвідомлювати характер свого діяння, та керувати своїми вчинками, по-друге, він не страждає на жодну з хворобливих вад психіки, що позбавляє його спроможності звітувати за свої дії чи керувати ними.

Таким чином, соціально-медична ознака осудності є показником певного вікового розвитку та психофізіологічного стану людини. Вона є підґрунтям наступного, психологічного критерію, тобто здатності особи усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність діяння та керувати ним. Із двох попередніх ознак осудності постає третя, юридична. Вона означає, що особа здатна до усвідомлення кримінальної відповідальності за вчинене, тобто її засудження, осуду. Звідси й осудність, наголошує автор [95, с. 19]. Далі ним наголошується, що доцільність самостійного виокремлення юридичного критерію осудності підтверджує

аналіз чинного кримінального законодавства. Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України «не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння... перебувала в стані неосудності». Продовжуючи думку законодавця, можна сказати: «Не підлягає тому, що неосудна особа не здатна сприймати зміст цієї відповідальності, не здатна бути відповідальною за вчинене, тобто відсутній самостійний юридичний критерій осудності, а отже, і сама осудність» [95, с. 19-20].

У підсумку, зазначеним вище автором робиться висновок, що осудність – це здатність адекватного сприйняття та відображення дійсності в момент вчинення злочинного діяння та розуміння можливих наслідків його вчинення у формі кримінальної відповідальності, тобто сукупність трьох критеріїв: соціально-медичного, психологічного та юридичного як органічного поєднання [95, с. 20-21]. Саме з такого розуміння осудності слід виходити, встановлюючи її стосовно суб'єкта втручання в діяльність працівника правоохоронного органу при з'ясуванні сутності цього злочину, його складу та при здійсненні провадження за фактом його вчинення. За вивченими нами кримінальними провадженнями за фактами втручання в діяльність працівника правоохоронного органу сумнівів у відсутності ознак осудності у суб'єктів їх вчинення в органів досудового розслідування та суду не виникало. Але, об'єктивні ознаки складу цього злочину є такими, що «під силу» особам з нестійкою психо-емоційною сферою, тому виключати можливість вчинення цього злочину з боку таких осіб не варто. Відомо, що в практиці вітчизняних органів кримінальної юстиції сповідується презумпція осудності, але у випадках потрапляння у сферу діяльності цих органів осіб, що демонструють неадекватні психо-емоційні реакції, необхідно призначати відповідні судово-медичні та судово-психологічні експертизи і на підставі їх висновків доходити того чи іншого висновку щодо осудності особи. Головне при цьому – пам'ятати, що підсумковий висновок про осудність чи неосудність особи робиться не експертами, а фахівцями відповідних органів кримінальної юстиції –

правниками. Це ще раз підтверджує наявність самостійного юридичного критерію осудності, тобто здатності суб'єкта до усвідомлення сенсу його осуду з боку суспільства та держави у формі обвинувального вироку суду.

Останньою обов'язковою ознакою суб'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України є *вік настання кримінальної відповідальності*. Як відомо, законодавець у ст. 22 КК України виокремив дві вікові групи суб'єктів злочину: 1) із загальним віком кримінальної відповідальності 16 років; 2) із зниженим її віком від 14-ти до 16-ти років. Існує й підвищений вік настання кримінальної відповідальності, що спеціально в ст. 22 КК України не виокремлено, але обумовлено особливостями певних злочинів, які об'єктивно не можливо вчинити раніше, наприклад, вісімнадцяти років (військові злочини) чи іншого віку.

Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу настає з шістнадцяти років. Цей висновок обґрунтовується двома обставинами: по-перше, злочин, передбачений ст. 343 КК України, не значиться в ч. 2 ст. 22 цього Кодексу серед злочинів, суб'єкти яких мають знижений вік кримінальної відповідальності; по-друге, не існує підстав і для підвищення віку суб'єкта цього злочину.

Якщо друга обставина не викликає жодних сумнівів, то перша, на наш погляд, потребує деяких пояснень. Справа в тому, що теорією кримінального права напрацьовані критерії зниження віку настання кримінальної відповідальності. Першим з них називають здатність особи в 14-му віці усвідомлювати не лише сенс вчинюваного діяння, але й його суспільну небезпечність та кримінальну протиправність; останню – хоча б у загальному виді. Другим критерієм зниження такого віку вважається підвищена суспільна небезпечність діяння, тому законодавець вдається до такого зниження лише у складах тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ще одним критерієм є відносна поширеність діяння, за вчинення якого знижується вік настання кримінальної відповідальності серед представників цієї вікової групи. Зустрічаються описи й інших критеріїв

зниження віку настання кримінальної відповідальності [150, с. 236-237], але й названих вище достатньо, щоб упевнитись у правильності законодавчого рішення про встановлення загального віку суб'єкта в основному складі злочину, передбаченого ст. 343 КК України. Щодо кваліфікованого складу цього злочину слід додатково розглянути такого суб'єкта його вчинення, як службова особа. Вважаємо, що з огляду на те, що за законодавством України стати службовою особою у сфері публічного права можливо лише починаючи з вісімнадцятирічного віку, є підстави для висновку, що суб'єкт злочину з ознаками службової особи публічно-правової сфери має не загальний (16 років), а підвищений (18 років) вік настання кримінальної відповідальності.

Але й це ще не все стосовно службової особи у складі злочину, що розглядається. Справа в тому, що таку особу, зазвичай, називають спеціальним суб'єктом злочину, якщо вона вчинює його з використанням влади чи своїх службових повноважень. Примітно, що в коментарях кримінального законодавства України при характеристиці суб'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України, вказується, що за ч. 1 статті таким є загальний суб'єкт, а за ч. 2 суб'єктом може бути службова особа, не називаючи при цьому її спеціальним суб'єктом злочину [70, с. 720; 118]. Аналогічна ситуація і в підручниках з Особливої частини кримінального права [60, с. 532; 61, с. 437; 59, с. 325]. Але, на нашу думку, відсутність вказівки на те, що службова особа тут є спеціальним суб'єктом злочину, обумовлена лише редакційними особливостями відповідних текстів. Насправді їх автори вважають службову особу у складі злочину, передбаченого ч. 2 ст. 343 КК України саме спеціальним суб'єктом, тому, що за багаторічною традицією, що склалась у кримінальному праві України, службова особа, що використовує своє службове становище для вчинення злочину, не може не бути спеціальним суб'єктом. Ще одним підтвердженням цього висновку є те, що в деяких коментарях вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, службовою особою називається

спеціальним видом зловживання службовими повноваженнями, суб'єкт якого *arriori* є спеціальним [70, с. 720].

Не дивлячись на зазначену «очевидність» ситуації з віднесенням службової особи у складі цього злочину до числа спеціальних суб'єктів злочину, насправді все не так просто, як здається. Службова особа є спеціальним суб'єктом злочину лише за традиційним уявленням про розподіл суб'єктів на загальний та спеціальний, що здійснюється за критерієм кількості ознак такого суб'єкта: якщо їх три, це загальний суб'єкт, якщо їх більше, то спеціальний. Як влучно зауважується з цього приводу в одній із публікацій, йдучи таким шляхом можна дійти до ситуації, коли в кримінальному праві не залишиться жодного загального суб'єкта, адже кожному з них можна знайти додаткові ознаки [95, с. 21]. У зв'язку з цим називається зовсім інший, не кількісний, а якісний критерій розподілу суб'єктів злочину на загального та спеціального. Таким критерієм пропонується вважати характер кримінально-правової заборони. Як відомо, останні розподіляються на загальну заборону та спеціальну. Перша адресується усім фізичним, осудним особам, які досягли віку настання кримінальної відповідальності на час вчинення кримінального правопорушення, а друга – лише спеціальному колу осіб. Відповідно, суб'єктом порушення загальної кримінально-правової заборони є загальний суб'єкт злочину, а суб'єктом порушення спеціальної заборони – спеціальний суб'єкт злочину [95, с. 22-23].

З огляду на вище викладене, ставимо питання: кримінально-правову заборону «незаконно не втручайся в діяльність працівника правоохоронного органу», сформульовану в ст. 343 КК України, адресовано невизначеному колу суб'єктів, чи лише службовим особам? Зрозуміло, що не лише останнім, а всьому загалу. Раз так, то порушником цієї заборони виступає не спеціальний суб'єкт злочину, а загальний, але з додатковою ознакою – службова особа у кваліфікованому складі діяння, передбаченого ч. 2 ст. 343 КК України.

2.2.2. Суб'єктивна сторона злочину

Як відомо, без встановлення суб'єктивної сторони злочину застосування кримінальної відповідальності неможливе. Повною мірою це стосується й злочину, передбаченого статтею 343 КК України [162, с. 318]. У своєму дослідженні ми виходимо з того, що суб'єктивною стороною злочину є його внутрішня сторона, тобто психічна діяльність особи, яка вчиняє злочинне діяння, що відображає ставлення її свідомості й волі до цього діяння, а також до його наслідків. Зміст суб'єктивної сторони характеризують такі ознаки, як вина, мотив та мета вчинення злочинного діяння. Вони тісно пов'язані між собою, проте їх зміст і значення у кожному випадку вчинення злочину неоднакові.

Основною й обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочину є вина, а мотив і мета виступають факультативними її ознаками. Але це не означає, що мотив і мета вимагають свого встановлення лише у тих випадках, коли про це прямо зазначено в диспозиції статті Особливої частини КК України або коли вони однозначно впливають із змісту закону. Ці ознаки суб'єктивної сторони слід встановлювати завжди, адже навіть тоді, коли вони не впливають на кваліфікацію вчиненого, їх враховують при вивченні особистості суб'єкта злочину та визначенні виду й міри його відповідальності.

Отже, визначальною ознакою суб'єктивної сторони злочину є вина, тобто психічне ставлення до злочинного діяння та його суспільно небезпечних наслідків у формі умислу чи необережності. Як відомо, вина у кримінальному праві має дві форми свого існування – умисел та необережність. Кожна з них поділяється на види. Аналіз законодавчого визначення видів умисної (ст. 24 КК України) та необережної (ст. 25 КК України) вини дає підстави для наступних попередніх висновків: по-перше, усі вони сформульовані щодо злочинів з матеріальним складом, тому види вини у злочинах з формальним складом встановлюються шляхом

тлумачення зазначених статей КК України; по-друге, не існує законодавчих пересторог щодо неможливості вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, з необережності, хоча у всіх відомих нам джерелах інформації на цю тему йдеться про виключно умисний характер вини у складі вказаного злочину.

З метою усунення сумнівів щодо можливості вчинення цього злочину з необережності, а також більш глибокого пізнання вини у його складі розглянемо її інтелектуальні та вольові ознаки. Стосовно основного складу злочину, що розглядається, вина проявляється у виді психічного ставлення суб'єкта до переважно об'єктивних ознак цього злочину, тобто як відображення у його свідомості (інтелектуальний момент) таких ознак та вольові процеси в його психіці, що скеровують його поведінку в певному напрямі (вольовий момент).

Першою об'єктивною ознакою, що потрапляє до уваги суб'єкта, який вчиняє цей злочин, та знаходить своє відображення у його свідомості, є предмет злочину. Як зазначалось вище, по-перше, розуміння його сутності і змісту залежить від загальнотеоретичного уявлення про предмет злочину взагалі; по-друге, переважаючою в теорії думкою поки що залишається та, що предмет – це річ матеріального світу, вказана в законодавчому визначенні конкретного злочину, або така, що витікає з цього визначення, з певними ознаками якої пов'язується наявність відповідного складу злочину. Звідси робиться висновок, що є предметні та безпредметні склади злочину.

Але ми підтримуємо іншу думку: викладене вище розуміння предмета злочину не витримує критики, тому, що кримінологічні реалії та й зміст вітчизняного кримінального законодавства свідчать, що предметом злочину є не лише речі, а й будь-які інші субстанції, незаконно впливаючи на які вчинюється злочин. Такими закон називає інформацію, людину тощо. Крім того, безпредметних злочинів, як і «безоб'єктних», не існує, адже вразити об'єкт злочину можливо лише через протиправний вплив на предмет.

Грунтуючись на подібних більш раціональних у порівнянні з пануючими висновках можемо стверджувати, що сьогодні предметом злочину, передбаченого ст. 343 КК України, є людина, яка виступає представником виконавчої влади з забезпечення правопорядку, яка страждає від цього злочину. В статті 343 КК України названо наступних представників влади: „працівник правоохоронного органу”, „працівник державної виконавчої служби”, «приватний виконавець». Через усвідомлення ознак предмета відбувається й усвідомлення об'єкта цього злочину – здійснення публічної, тобто державної та самоврядної влади, а на рівні безпосереднього об'єкта – державної та самоврядної виконавчої влади у сфері забезпечення правопорядку та протидії злочинності.

Далі, відбувається усвідомлення суб'єктом ознак об'єктивної сторони складу злочину. Спочатку його свідомістю охоплюються фізичні та юридичні властивості обраного ним способу злочинної поведінки, а саме – протиправного впливу на представника зазначеної вище влади. Далі суб'єкт усвідомлює, що такий вплив є ні чим іншим, як незаконним втручанням у виконання повноважень відповідним органом виконавчої влади, від імені якого діє особа, на яку він протиправно впливає. Після цього починається процес передбачення можливості або неминучості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (втручання), виконаного у зазначений вище спосіб (вплив у будь-якій формі на представника владного органу). Далі вступає в дію вольова сфера психіки, а саме – бажання вчинити усвідомлену перед цим дію зазначеним вище способом, а не настання наслідків, адже склад злочину не матеріальний, а формальний.

При цьому слід зазначити, що питання змісту вини у формальних складах злочину залишається дискусійним. Спробуємо визначити своє ставлення до зазначеної ситуації. Існує два підходи щодо визначення психічного ставлення суб'єкта до об'єктивних ознак злочину у формальному складі. Відповідно до першого, в зазначених складах злочину суб'єкт усвідомлює суспільну небезпечність діяння і бажає його вчинити не

демонструючи свого психічного ставлення до наслідків діяння взагалі [12, с. 49; 104, с. 11; 137, с. 32-33; 35, с. 74]. На наш погляд, цей підхід є виключно коментаторським, заснованим на законодавчому розумінні непрямого умислу.

Інший підхід ґрунтується на тому, що попри винесення наслідків діяння у формальному складі злочину за межі його законодавчого визначення, такі наслідки об'єктивно існують, тому усвідомлення суспільної небезпечності діяння неможливе без усвідомлення небезпечності його наслідків. [120, с.27-28; 58, с. 29; 54, с. 234-235; 108, с. 21; 131, с. 147; 80, с. 38].

Окремим аспектом зазначеної вище проблеми є вид умислу у злочинах з формальним складом. Більшість фахівців упевнена, що у таких складах можливий виключно прямий умисел, але існує й протилежна думка [108, с.23; 107, с. 81].

Ми у своєму дослідженні виходимо з того, що у формальному складі злочину в порівнянні з матеріальним складом змінюється лише форма вина, а не її зміст. Тому, «необхідною та достатньою умовою наявності вини у злочинах з формальним складом можна вважати усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння та бажання його вчинити, але за умови, що усвідомлення суспільної небезпечності діяння розуміється як результат усвідомлення його наслідків, а бажання вчинити злочинне діяння одночасно означає наявність бажання досягти злочинних наслідків [80, с. 38].

Щодо другого аспекту дискусії, про вид умислу у формальних складах злочину, ще раз наголосимо, що для таких складів єдиною можливим є прямий умисел. Але, як влучно зазначається фахівцями, «не тому, що суб'єкт не має психічного ставлення до наслідків діяння. Навпроти, саме наявність такого ставлення до наслідків визначає зміст ставлення до діяння» [80, с. 39].

Висловлені вище думки щодо змісту вини в основному складі злочину, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України, повністю розповсюджуються й на можливий ускладнений злочин, запропонований нами на основі об'єднання статей 343 та 345 України. Як зазначалось у попередньому підрозділі, після такого об'єднання законодавче визначення об'єктивних ознак основного складу могло б виглядати наступним чином: «втручання у здійснення повноважень органу влади із забезпечення правопорядку або особи, яка надає відповідні публічні послуги шляхом незаконного впливу на уповноважену особу цього органу чи особу, яка надає такі послуги». З огляду на те, що склад такого злочину залишатиметься формальним, «прив'язка» суб'єктивної сторони має здійснюватись виключно до злочинного діяння, але не забуваючи того, що його «злочинність» визначається саме шкідливими наслідками такого діяння.

Частиною 2 статті 343 КК України передбачено відповідальність за кваліфіковані випадки вчинення цього злочину. Деякі з них характеризують його склад як матеріальний. Йдеться про втручання в діяльність із забезпечення правопорядку, що перешкодило запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила. У цьому випадку суб'єктивна сторона злочину ускладнюється. По-перше, інтелектуальний момент не вичерпується усвідомленням суспільної небезпечності діяння, а доповнюється передбаченням його наслідків. По-друге, вольовий момент умислу переміщується з діяння на його наслідок: суб'єкт бажає настання зазначених вище наслідків або, не бажаючи, допускає їх настання.

Враховуючи висунуту нами пропозицію щодо доцільності утворення ускладненого злочину, в результаті чого обставини, передбачені сьогодні ст. 345 КК України, «перемістяться» до частин 2 та 3 ст. 343 КК України у якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих, необхідно висловити своє ставлення до форми вини у можливих відповідних складах злочину а саме: ті самі дії, якщо вони перешкодили затриманню особи, яка вчинила діяння,

що має ознаки злочину, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища або поєднані з застосуванням психічного насильства або фізичного насильства щодо осіб, зазначених у частині 1 цієї статті (ч. 2); ті самі дії, якщо вони поєднані з заподіянням тяжкого тілесного ушкодження особам, зазначеним у частині 1 цієї статті (ч. 3).

Характер указаних кваліфікуючих ознак, особливо тих, що перетворюватимуть склад цього злочину на матеріальний, свідчить, що поки він (склад злочину) буде залишатись формальним, єдиним видом вини в його суб'єктивній стороні залишатиметься прямий умисел. А от при вчиненні цього злочину за наявності таких кваліфікуючих ознак, як перешкодження затриманню особи, яка вчинила злочинне діяння, та застосування насильства обох видів (психічне та фізичне) не виключатимуть непрямий умисел і навіть складну (подвійну) вину. Перше, тобто непрямий умисел, матиме місце тоді, коли суб'єкт злочинного діяння усвідомлює суспільну небезпечність свого діяння, передбачає можливість настання його шкідливих наслідків і не бажаючи їх настання, свідомо припускає це. Друге, складна (подвійна) вина, матиме місце тоді, коли саме діяння (втручання у виконання повноважень) вчинюється умисно, а до шкідливих наслідків такого діяння у виді незатримання злочинця, спричинення нетяжких тілесних ушкоджень уповноваженому суб'єкту тощо, має місце необережність. Слід зазначити що в останньому випадку злочин в цілому вважатиметься умисним, тому що перевага надається тій формі вини, що мала місце по відношенню до злочинного діяння, а не до його наслідків.

Таким чином, за наявності деяких нюансів, зокрема можливого необережного ставлення до шкідливих наслідків в окремих випадках вчинення кваліфікованого злочину, передбаченого ст. 343 КК України, в цілому він завжди залишається умисним і це доцільно відобразити в законодавчому його визначенні, щоб уникнути непотрібних труднощів в процесі застосування зазначеної статті в слідчо-судовій практиці.

Окрім вини, до структури суб'єктивної сторони цього злочину входить мотив вчинення суспільно-небезпечного діяння, хоча законодавець і не визнає його обов'язковою ознакою. Але, як відомо, безмотивних вчинків не існує. Мотив – це рушійна сила будь-якого акту поведінки. Мотиви людської поведінки зазвичай розподіляють на три види: соціально корисні, соціально-нейтральні та соціально шкідливі. В кримінальному праві переважно виходять з того, що мотив вчинення злочину не може бути соціально-корисним і навіть соціально-нейтральним, оскільки мотив присутній лише в умисному злочині, суб'єктивна сторона якого передбачає усвідомлення суспільної небезпечності діяння і бажання настання такого ж наслідку або бажання вчинити таке діяння, коли склад злочину формальний. Звідси й поділ мотивів, характерний для сучасного кримінального права: мотиви, що не є низькими та низькі.

На нашу думку, такий підхід до вирішення цього питання є дещо спрощеним. Злочинне діяння можливе з будь-яких мотивів. Наприклад, позбавлення життя невиліковно хворої людини, яка переживає нестерпні муки, вчинене на її прохання, навряд чи справедливо вважати здійсненим із соціально-негативних спонукань. Сказане не має прямого стосунку до теми нашого дослідження. Воно лише підкреслює, що й при вчиненні злочину, передбаченого ст. 343 КК України, можливі соціально-нешкідливі спонукання, що необхідно враховувати при призначенні покарання. Наприклад, недбале, чисто формальне виконання обов'язків з протидії злочинності з боку службової особи може викликати, як віктимна поведінка, зворотну реакцію у виді незаконного втручання в таку «діяльність» з метою перешкодити їй через її неефективність та добитись бажаного ставлення до такої діяльності.

Стосовно мети злочину зауважимо, що її розуміють як внутрішнє, суб'єктивне уявлення про результат злочинного діяння. Тобто його образ, а не сам результат є метою діяння [67, с. 173]. На відміну від мотиву, наявність визначеної в законі мети вчинення діяння, передбаченого ст. 343

КК України, є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у загальному складі цього злочину. Метою такого діяння в законі визначено – «перешкодити виконанню службових обов'язків працівником правоохоронного органу, державним або приватним виконавцем або добитися прийняття ним незаконного рішення». З огляду на висловлені нами зауваження щодо законодавчого визначення деяких об'єктивних ознак складу цього злочину, опис мети в тексті зазначеної статті потребуватиме деяких редакційних змін [163, с. 86-87].

Мету злочину не прийнято розподіляти на зазначені вище види, хоча з огляду на тісне взаємне переплетіння мотиву з метою, остання також заслуговує на певну класифікацію. Натомість, значна увага в кримінальному праві приділяється з'ясуванню кримінально-правового значення мотиву й мети як ознак суб'єктивної сторони складу злочину. Ми виходимо з того, що мотив і мета відіграють у кримінальному праві таку ж потрійну роль, як і факультативні ознаки об'єктивної сторони:

по-перше, вони можуть трансформуватися законодавцем із факультативних в обов'язкові у складах окремих злочинів шляхом їх включення до законодавчого визначення цих злочинів;

по-друге, вони можуть визнаватися кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками складу злочину;

по-третє, мотив і мета вчинення злочину мають враховуватись судом при призначенні покарання, оскільки вони впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України). Щоправда, останнє має місце лише тоді, коли мотив і мета не виконали однієї з двох попередніх ролей [93, с. 119-120].

У складі злочину, передбаченого статтею 343 КК України, мотив відіграє лише третю роль з числа вище названих, тому що він не виступає ні обов'язковою ознакою основного складу злочину, ні кваліфікуючою (особливо кваліфікуючою) його ознакою. Як свідчить судово-слідча практика, домінуючим мотивом вчинення цього злочину виступає

невдоволення суб'єктом тим, що представник органу забезпечення правопорядку виконує свої службові обов'язки. З чотирнадцяти офіційно зареєстрованих за останні п'ять років проваджень, у яких фігурує ст. 343 КК України, зазначений мотив проглядається у десяти випадках (71 %). Цей висновок узгоджується з даними інших фахівців [59, с. 325].

Але спонукати до втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можуть й інші мотиви, наприклад, корисливість. Так, за матеріалами одного з проваджень, директор приватного підприємства не допустив до здійснення перевірки факту незаконного безоплатного користування підприємством артезіанською свердловиною прокурора [2]. Мотивом злочинного діяння у даному випадку, вочевидь, було стремління до незаконного збагачення (корисливість) шляхом несплати чималих платежів за користування артезіанською водою. Корисливість, як відомо, це не лише стремління до заволодіння чужим майном, але й до звільнення від майнових обов'язків та витрат [48, с.51]. Іншими словами – це стремління до незаконного збагачення будь-яким чином. Саме корисливий мотив спонукав до злочинних дій, передбачених ст. 343 КК України і суб'єкта, який умовляннями, а затим погрожуючи насильством вимушував уповноваженого управління СБУ прийняти незаконне рішення про не притягнення до відповідальності за незаконне добування бурштину-сирцю та повернення вилучених знарядь його добування [3].

Крім зазначених, мотивами вчинення цього злочину можуть виступати ненависть, хибне почуття обов'язку тощо. За нашими спостереженнями саме останній з вище названих мотивів вчинення цього злочину є сьогодні одним з найпопулярніших. Так, вироком суду суб'єкта було засуджено за ч. 1 ст. 343 КК України за те, що він, дізнавшись про затримання поліцією його сина, вимагав звільнити останнього, погрожуючи фізичним насильством та застосовуючи його щодо поліцейських [4]. Іншого суб'єкта було засуджено за те, що він намагався звільнити від затримання поліцією свого товариша, який керував

автомобілем у стані алкогольного сп'яніння. При цьому зловмисник погрожував поліцейським розправою та наніс їм легкі тілесні ушкодження [1]. Ще одну особу засуджено за те, що також намагалась силоміць «визволити» з рук поліцейських свого товариша, затриманого за хуліганство [5]. А за матеріалами одного з проваджень група осіб, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння вторглась до районного відділу поліції та почала вимагати повернення одному з них арештованого напередодні автомобіля, погрожуючи підпалом приміщення поліції. Ясно, що учасники групи, за винятком власника затриманого авто, діяли керуючись мотивом хибно сприйнятого обов'язку допомогти товаришу [8].

Схожа мотивація поведінки проглядається у діях суб'єкта, який дізнавшись про те, що поліцейський має намір на виконання постанови суду примусово доставити до суду відповідну особу, відлупцював його, унеможлививши виконати свої службові обов'язки [9].

Хоча мотив втручання в діяльність з забезпечення правопорядку не будучи обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу цього злочину не впливає на його кваліфікацію, він обов'язково має враховуватись судом при визначенні виду кримінально-правового реагування, а коли таким буде обрано кримінальну відповідальність у формі покарання – то на його вид і міру.

Висновки до розділу 2

Дослідження об'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 343 КК України, дає підстави вважати *родовим* об'єктом масиву злочинів, до числа яких він відноситься, правомірне, тобто визначене законодавством України здійснення публічної (державної або самоврядної) влади. *Видовими* об'єктами, як частинами родового, є правомірне здійснення виконавчої (державної або самоврядної) влади у сфері забезпечення правопорядку. *Основним безпосереднім* об'єктом цього злочину є правомірне здійснення виконавчої влади з забезпечення правопорядку, що зазнало деструктивного впливу з боку конкретного злочину. *Додатковими факультативними* об'єктами цього злочину є: 1) правомірне здійснення виконавчої влади у сфері протидії злочинності (запобігання злочинним проявам або реагування на зазначені прояви шляхом затримання особи, яка вчинила злочинне діяння); 2) правомірне здійснення загальної службової діяльності (при вчиненні цього злочину службовою особою).

Таке розуміння об'єкта злочину свідчить про кримінально-правове забезпечення не абстрактної, як сьогодні, діяльності працівника правоохоронного органу, а реальної діяльності з забезпечення правопорядку (ч. 1 ст. 343 КК України) та з протидії злочинності (ч. 2 ст. 343 КК України – дві перші кваліфікуючі ознаки). Крім цього, норма, відображена в ч. 2 ст. 343 КК України (в частині вчинення діяння службовою особою) слугує додатковим кримінально-правовим забезпеченням охорони правомірної загальної службової діяльності. Зазначену норму можна вважати спеціальною по відношенню до норми, відображеної в ст. 364 КК України. В процесі подальшого вдосконалення законодавчого визначення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, доцільним було б включення до його тексту вказівки на основний безпосередній об'єкт цього злочину.

Предметом злочину, передбаченого ст. 343 КК України, сьогодні є, попри тимчасове не сприйняття цієї позиції, представник виконавчої влади у сфері забезпечення правопорядку та приватний виконавець, який здійснює професійну діяльність з надання відповідних публічних послуг. Саме через негативний вплив на них страждають безпосередні об'єкти цього злочину – правомірне здійснення виконавчої влади з забезпечення правопорядку (основний) та протидії злочинності (додатковий факультативний).

З метою удосконалення кримінально-правового забезпечення реагування на зазначений злочин пропонується визнати предметом у його складі орган влади із забезпечення правопорядку, а також особу, яка надає публічні послуги у цій сфері.

У структурі *об'єктивної сторони* цього злочину «втручання в діяльність» та «вплив на працівника» співвідносяться як суспільно небезпечне (злочинне) діяння та спосіб його вчинення. Крім способу вчинення діяння, ще однією факультативною ознакою об'єктивної сторони є засіб вчинення цього діяння, тобто явище матеріального світу, що застосовується для полегшення чи прискорення вчинення злочину. Таким названо близького родича державного або приватного виконавця, через вплив на якого може здійснюватись незаконний вплив на таких виконавців. Вказівку на близького родича доцільно вилучити з тексту ст. 343 КК України. Наявність цієї ознаки в конструкції даного складу злочину лише ускладнює його розуміння, тим більше, що на практиці випадки впливу на працівника правоохоронного органу через близького родича не зустрічаються, що саме по собі ставить під сумнів доцільність запровадження такої ознаки до тексту закону.

Злочин, передбачений ст. 343 КК України, слід вважати *закінченим* з моменту усвідомлення представником влади, на якого здійснюється незаконний вплив, характеру такого впливу на нього з метою змінити здійснювану ним владну діяльність з забезпечення правопорядку. У

випадках, коли дію, спрямовану на втручання в діяльність працівника правоохоронного органу вчинено, але такий працівник не усвідомив її змісту, діяння утворює замах на вчинення цього злочину.

Таку кваліфікуючу обставину, як перешкодження запобіганню злочину також слід виключити з ч. 2 ст. 343 КК України як таку, що не відповідає принципу соціальної зумовленості криміналізації діяння, що розповсюджується не лише на визнання діяння злочином, але й на встановлення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 343 КК України, загальний, тобто фізична, осудна особа, яка на момент його вчинення досягла шістнадцяти років.

Службова особа у складі кваліфікованого злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті, не є спеціальним суб'єктом злочину. За таким критерієм, як характер кримінально-правової заборони, незважаючи на те, що суб'єкт є службовою особою, він, як порушник загально-кримінальної заборони «не втручайся в діяльність органів влади з охорони правопорядку», має визнаватись загальним суб'єктом злочину, але з додатковою ознакою – «службова особа».

Суб'єктивна сторона досліджуваного злочину характеризується наявністю вини у формі прямого умислу. Суб'єкт злочину усвідомлює суспільну небезпечність втручання в діяльність органу влади із забезпечення правопорядку, і бажає його здійснювати. В кваліфікованому складі цього злочину (ч. 2 ст. 343 КК України) переважно має місце також прямий умисел, але його формула дещо інша: суб'єкт злочинного діяння усвідомлює його суспільну небезпечність, передбачає його суспільно-небезпечні наслідки і бажає їх настання. Але за зазначених обставин можлива й так звана складна вина, тобто різне ставлення до злочинного діяння та його шкідливих наслідків. При цьому в цілому такий злочин слід вважати умисним. Те ж саме слід стверджувати й щодо можливого

запровадження нових кваліфікованих складів цього злочину. Вони можуть мати як просту, так і складну вину, тобто різне психічне ставлення до діяння та його наслідків.

З метою усунення сумнівів щодо можливості вчинення цього злочину з необережності, а також для забезпечення більш високої ефективності кримінально-правової норми, закріпленої в ст. 343 КК України, доцільно в її тексті вказати на умисний характер вини при його вчиненні.

Мотив не вказується в законодавчому визначенні цього злочину, але це не означає, що його не існує. Безмотивних злочинних діянь не буває. Домінуючим мотивом злочинного втручання в діяльність органу влади з забезпечення правопорядку виступає невдоволення суб'єктом тим, що представник органу забезпечення правопорядку виконує свої службові обов'язки. Іншими мотивами цього злочину на практиці виступають корисливість, ненависть, хибне почуття обов'язку. На кваліфікацію злочину вони не впливають, але мають враховуватись при призначенні покарання.

На відміну від мотиву, наявність визначеної в законі *мети* вчинення діяння, передбаченого ст. 343 КК України, є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у загальному складі цього злочину. Метою такого діяння в законі визначено – «перешкодити виконанню службових обов'язків працівником правоохоронного органу, або добитись прийняття ним незаконного рішення», тобто вона є двоєдиною. Законодавче визначення першої складової зазначеної мети потребує вдосконалення у відповідності з нашими висновками щодо доцільності законодавчих змін в описі об'єктивних ознак цього злочину.

З урахуванням висловлених нами зауважень щодо об'єктивних та суб'єктивних ознак цього злочину, їх законодавче визначення могло б мати наступний вид:

1. Умисне втручання у здійснення повноважень із забезпечення правопорядку органом влади або громадським формуванням чи особою, яка надає відповідні публічні послуги шляхом незаконного впливу на

уповноважену особу цього органу чи формування або особу, яка надає такі послуги з метою перешкодити виконанню їх повноважень або добитись прийняття незаконного рішення

2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили затриманню особи, яка вчинила діяння, що має ознаки злочину, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або поєднані з застосуванням психічного чи фізичного насильства, щодо осіб, зазначених у частині 1 цієї статті.

3. Ті самі дії, якщо вони поєднані з заподіянням тяжкого тілесного ушкодження особам, зазначеним у частині 1 цієї статті».

Але завершеного виду законодавче визначення ст. 343 КК України, що нами пропонується, набуде лише за умови його доповнення положеннями, що стосуються форм кримінальної відповідальності за вчинення передбаченого цією статтею злочину.

РОЗДІЛ 3

ФОРМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД НЕЇ

Як зазначалось у підрозділі 1.1., за чинним законодавством України кримінальна відповідальність, будучи основним засобом кримінально-правового реагування на вчинення злочинів, має дві форми свого існування: 1) засудження з обмеженням статусу засудженої особи; 2) засудження без обмеження статусу засудженої особи. При цьому, вітчизняному кримінальному праву відомий і такий засіб реагування на вчинення певного виду суспільно небезпечних діянь, передбачених Особливою частиною КК України, як відмова від застосування кримінальної відповідальності до суб'єкта їх вчинення, що одержав назву «звільнення від кримінальної відповідальності». Відповідному кримінально-правовому інституту такого «звільнення» присвячено розділ IX Загальної частини КК України та низку положень Особливої його частини.

Перед тим, як охарактеризувати їх стосовно злочину, передбаченого ст. 343 КК України та можливого «об'єданого» злочину, запровадження якого пропонувалось у попередньому розділі, декілька зауважень загального характеру. Останнім часом в деяких теоретичних розробках пропонується будь-яку форму реагування на вчинення злочину, у тому числі й звільнення від кримінальної відповідальності, вважати кримінально-правовою санкцією в широкому сенсі слова [53; 124]. З таким баченням зазначеного аспекту кримінально-правової дійсності ми не можемо погодитись, зокрема й через те, що воно ототожнює форми кримінальної відповідальності з кримінально-правовими санкціями. Залишаючись на традиційних позиціях вважаємо, що санкцією є лише складова класичної кримінально-правової норми, її завершальна частина,

що визначає виключно негативні наслідки вчинення злочину. На «класичності» такої норми наголошуємо тому, що в кримінальному праві існують й інші, нетрадиційні правові приписи, наприклад, норми-декларації (ст. 1 КК України) або норми-дефініції (ст. 11, ст. 26, ст. 50 КК України тощо), які не містять санкцій.

Формою кримінальної відповідальності є окремий її прояв, що характеризується власним змістом [161, с.83]. У санкції кримінально-правової норми-заборони фіксуються не всі форми кримінальної відповідальності, а лише один вид першої її форми – покарання. Інші види обох форм кримінальної відповідальності закріплені в нормах Загальної частини КК України, подібно тому, як далеко не всі ознаки складу злочину фіксуються в статтях Особливої частини КК України; більшість із них знаходимо в його Загальній частині.

Далі, в теоретичних виданнях за темою дослідження зустрічаються інші класифікації форм кримінальної відповідальності. Зокрема в монографії Блажівського Є.М., присвяченій кримінальній відповідальності за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів, це питання розглядається на основі чотирьохвидової класифікації, запропонованої Красницьким І.В. Її сутність у тому, що виокремлюється не дві, як у рішенні Конституційного суду, а чотири форми такої відповідальності: 1) осуд з призначенням та виконанням (відбуванням) покарання; 2) осуд з умовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання; 3) осуд з безумовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання; 4) осуд без призначення покарання [17, с. 153]. Ми вбачаємо в зазначеній класифікації деякі неточності, зокрема названі вище дві перші форми, є видами першої форми кримінальної відповідальності, а третя й четверта – це одна й та ж, друга її форма. Тому свої подальші висновки з цього приводу ми все таки робимо керуючись двохвидовою класифікацією форм кримінальної відповідальності, охарактеризованою в підрозділі 1.1. роботи.

Розглянемо першу форму кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

3.1. Засудження за ст. 343 КК України з обмеженнями статусу засудженої особи

Щодо першої форми кримінальної відповідальності, засудження з обмеженнями статусу засудженої особи, найбільш вдалим її розподілом на види, як було з'ясовано нами в підрозділі 1.1., є наступний:

1) засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування; 2) засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування; 3) засудження обмежено осудних осіб із застосуванням до них примусових заходів медичного характеру; 4) засудження неповнолітніх із застосуванням до них примусових заходів виховного характеру. Охарактеризуємо зазначені види такого засудження, але два останні з них пропонуємо об'єднати в один вид, назвавши його засудженням з призначенням інших, відносно покарання, обмежень.

3.1.1. Засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування

Історично склалось так, що протягом значного періоду існування людства покаранню відводилась роль єдиного чи головного засобу реагування на вчинення злочину. Категорії «злочин» і «покарання становили основний зміст теорії і практики протидії злочинності. Щодо визначення сутності та змісту покарання мислителями всіх епох висловлено стільки думок, що цьому могло б «позаздрити» будь-яке інше явище об'єктивної дійсності. В результаті склалась парадоксальна ситуація: за наявності неосяжного обсягу інформації щодо цього феномену, залишається безліч нез'ясованих його аспектів.

Виникли «навколо» покарання й деякі міфи, що зберігаються й сьогодні. Одним із них є те, що покаранням вичерпується кримінальна відповідальність за вчинення злочину. Багато хто наперекір фактам ще вірить у це, а звідси й віра у всесильність покарання та його невідворотність [148, с. 193].

Як видно з попередніх розділів робіт, ми дотримуємось інших поглядів щодо покарання та його ролі в протидії злочинності. Зокрема вважаємо, що покарання є лише різновидом однієї з форм кримінальної відповідальності, причому не самим ефективним у порівнянні з іншими, особливо покарання у виді позбавлення волі при його застосуванні без звільнення від відбування. Не випадково не лише законодавець надає низку можливостей легально «уникнути» останнього, але й судова практика починає сумніватись у його ефективності. Показовим є те, що з чотирнадцяти вироків, винесених за останні п'ять років за ст. 343 КК України, що значаться в Єдиному реєстрі судових рішень у кримінальних провадженнях, лише в одному визначено строкове покарання (3 місяці арешту) без звільнення від його відбування, але з урахуванням сукупності злочинів, за другий з яких (ч. 2 ст. 345 КК України) було застосовано позбавлення волі на строк 2 роки, а відповідно до ст. 70 КК України остаточне покарання було визначене шляхом поглинання менш суворого покарання більш суворим. В результаті, особу було засуджено до двох років позбавлення волі без звільнення від його відбування [6]. Якби зловмисник «обмежився» лише втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу і не вдався до насильства, зберігалась би вірогідність застосування і щодо нього більш м'яких видів першої форми кримінальної відповідальності.

З тринадцяти інших вироків лише у п'яти йдеться про засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування. У всіх п'яти випадках суди призначали штраф. З урахуванням зазначеного раніше одного вироку, за яким особу засуджено до трьох місяців арешту без звільнення від його відбування, доходимо висновку, що перший вид першої форми кримінальної відповідальності – засудження з призначенням

покарання без звільнення від його відбування – застосовувався шість разів з чотирнадцяти (35 %).

У семи інших вироках фігурують інші види першої форми кримінальної відповідальності, передбачені КК України, а в одному випадку застосовано другу форму такої відповідальності – засудження без обмеження статусу засудженої особи, про що йтиметься далі.

Згідно санкції кримінально-правової норми, відображеної в ст. 343 КК України, некваліфіковане втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ч. 1) карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до трьох місяців. Кваліфіковане ознаками, передбаченими в ч. 2 цієї статті, вчинення зазначеного злочину карається більш суворо, а саме – позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років.

Здійснене нами опитування показало, що вважає наявну санкцію в ч. 1 ст. 343 КК України цілком прийнятною 4 % поліцейських; 49 % прокурорів; 86 % суддів, 95 % адвокатів; 89 % вчених. Як надто жорстку розцінює її 5 % адвокатів, а інші категорії респондентів вважають, що зазначена санкція є надто м'якою (96 % опитаних нами поліцейських; 51% прокурорів; 14% суддів; 11% вчених-криміналістів) [Додатки 2 - 6].

Подальші висновки щодо покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, будуть формулюватись нами відповідно до загально-правових та теоретичних положень відносно основних аспектів сутності та змісту покарання. У статті 50 КК України покарання визначається як захід державного примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає у передбачених законом обмеженнях прав і свобод засудженого. Незважаючи на важливість покарання як засобу протидії злочинності, ним не вичерпується весь арсенал таких засобів і навіть кримінальна відповідальність, що в порівнянні з

покаранням є більш широким кримінально-правовим явищем. За своєю кримінально-правовою природою покарання є лише різновидом першої форми кримінальної відповідальності – засудження з обмеженнями статусу засудженої особи.

При цьому покарання є історично першим і найбільш поширеним різновидом цієї форми кримінальної відповідальності. Інші її різновиди, такі як засудження із застосуванням примусових заходів медичного чи виховного характеру замість покарання тощо, є відносно новими і свідчать про вдосконалення кримінально-правового реагування на злочинні прояви та його гуманізацію. Одночасно покарання є кримінально-правовим інститутом, що виступає одним із елементів системи кримінального права (розділи X та XI Загальної частини КК України). Цей інститут є підсистемою, що містить низку елементів: субінститутів і правових норм, які визначають цілі покарання, зміст його видів і їх систему, питання призначення та корегування покарання тощо.

Основними обставинами, що визначають сутність та зміст покарання, вважаються наступні: 1) те, що покарання є видом першої форми кримінальної відповідальності; 2) воно є мірою державного примусу, що встановлюється кримінальним законом, визначається судом і застосовується кримінально-виконавчою системою держави за вчинення злочину; 3) воно є карою за вчинення злочину (ця ознака властива лише покаранню, жодні інші види державного примусу нею не наділені, тому й називаються не покаранням, а стягненням, через що і покарання не слід називати кримінальним, як це часто робиться, адже некримінальних покарань не існує); 4) покарання полягає в передбачених законом найбільш жорстких обмеженнях прав і свобод засудженого або в позбавленні його таких прав.

Проблемним аспектом вчення про покарання є визначення його *мети*. Ми виходимо з того, що «...пізнання сутності мети покарання – не самоціль. Сенс такого пізнання у створенні необхідних умов для подальшого вивчення різних аспектів покарання, особливо його

ефективності – найбільш складної, але доволі важливої на сьогодні проблеми» [93, с. 150].

Аналіз цілей покарання, визначених у ст. 50 КК України, а це і є його мета, дозволяє зробити наступні висновки: 1) кара в сучасних умовах не може визнаватись метою покарання, оскільки вона становить його сутність; 2) виправлення злочинця є не метою покарання, а засобом досягнення іншої його мети – спеціальної превенції; 3) досягнення мети загальної превенції забезпечується, по-перше, самим оприлюдненням законів, санкції яких попереджують про покарання кожного, хто порушить ці закони, по-друге, засудженням винного за вчинення злочину, по-третє, відбуванням покарання та його виконанням; 4) самостійною метою покарання, що заслуговує її закріплення в КК України, є поновлення почуття справедливості потерпілим від злочину та іншими особами. Отже, реальними цілями покарання вважаємо лише наступні: часткове досягнення загальної та спеціальної превенції та вибіркове, а не суцільне поновлення почуття справедливості. За ступенем досягнення зазначених цілей в практичному застосуванні покарання за злочин, передбачений ст. 343 КК України, можна судити про ефективність чи неефективність цього різновиду кримінальної відповідальності, а частково й всієї кримінально-правової норми, закріпленої у названій статті.

Незважаючи на те, що в санкції кримінально-правовій норми, передбаченої ст. 343 КК України, відсутні додаткові покарання, про них також слід поговорити та надати відповідні рекомендації. Відповідно до ч. 2 ст. 52 КК України додатковими покараннями є позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та конфіскація майна. Крім того, згідно ч. 3 цієї статті штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю можуть застосовуватись як основні та додаткові покарання. Як бачимо, не існує жодного з названих вище додаткових покарань, які не могли б бути призначеними за втручання в діяльність працівника правоохоронного

органу через якісь причини, окрім однієї – штраф і конфіскація майна призначаються лише тоді, коли вони передбачені в санкції відповідної кримінально-правової норми, а статтею 343 КК України вони не передбачені.

Щодо конфіскації майна зауважимо, що вона відсутня в санкціях обох частин вказаної статті цілком обґрунтовано. По-перше, відповідно до ч. 2 ст. 59 КК України цей вид покарання встановлюється лише за тяжкі та особливо-тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості. До жодного із зазначених видів злочин, передбачений ст. 343 КК України не належить. По-друге, і ми вважаємо це основним, конфіскація майна як вид покарання давно себе пережила, вступивши в протиріччя з низкою міжнародно-правових актів та з Конституцією України, тому має бути виключеною з КК України, як це пропонується фахівцями [42, 158-159].

Щодо штрафу, ситуація дещо інша. З незрозумілих причин законодавець не включив його до санкції ч. 2 ст. 343 КК України, обмеживши тим самим можливість індивідуалізації покарання за вчинення зазначеного злочину за наявності кваліфікуючих обставин. Запровадження штрафу у якості додаткового покарання в санкції кримінально-правової норми, визначеної ч. 2 цієї статті не викликало заперечення з боку лише 20 % опитаних нами поліцейських; 16 % прокурорів; 2 % суддів. Серед адвокатів і фахівців-криміналістів така пропозиція не знайшла підтримки взагалі [Додатки 2 - 6]. Вказане стримує нас від пропозиції включення до ст. 343 КК України штрафу як додаткового покарання.

Зате гіпотеза щодо доцільності включити штраф у якості основного покарання до санкції ч. 2 цієї статті знайшла широкую підтримку серед наших респондентів, за виключенням адвокатів. Інші категорії фахівців проголосували за це таким чином: поліцейські 80 %; прокурори 84 %; судді

98 %; науковці-криміналісти 74 %. За наявності такої підтримки було б неправильним не внести зазначену пропозицію на широкий загал.

Відповідно до принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності, *основні покарання* є головним засобом реалізації загальних цілей покарання: вони встановлюються в санкціях статей за здійснення кожного злочину і несуть основне навантаження щодо виправлення винного, забезпечення загальної і спеціальної превенції. *Додаткові покарання* є допоміжним засобом реалізації загальних цілей покарання. Вони встановлюються в санкціях статей кримінального закону за вчинення не кожного, а лише деяких злочинів. Основне і додаткове покарання, визначене судом у конкретному випадку, утворюють єдине ціле, єдине сукупне покарання, що складається з двох частин. Цей факт є вкрай важливим; він є основою для правильного формулювання і вирішення головних теоретичних і практичних проблем правового регулювання і застосування додаткових покарань у кримінальному праві. Закон не диференціює цілі покарання залежно від їх виду. Призначення додаткових покарань слугує тим же цілям, що і призначення основних – виправленню засуджених, спеціальній і загальній превенції, відновленню почуття справедливості.

За умови сприйняття висловленої нами в попередньому розділі думки щодо утворення ускладненого злочину на основі двох відомих нині злочинів, передбачених статтями 343 та 345 КК України виникає потреба в пропозиції щодо відповідної санкції. Нагадаємо, що пропонується ввести до ст. 343 КК України декілька кваліфікуючих ознак, а саме: застосування психічного чи фізичного насильства щодо осіб, зазначених у частині 1 цієї статті. Сьогодні за вчинення таких діянь встановлено мінімальне покарання у виді виправних робіт на строк до двох років, а максимальне – у виді позбавлення волі на строк до п'яти років (ч. 1 та ч. 2 ст. 345 КК України). Але зазначені кваліфікуючі ознаки пропонується приєднати до наявних сьогодні в ч. 2 ст. 343 КК України, не пов'язаних з насильством обставин, за

наявності яких вчинення цього злочину карається мінімум позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, що в даному випадку призначається лише службовій особі. Мінімальне покарання іншим суб'єктам за ч. 2 ст. 343 КК України становить арешт на строк до шести місяців. Пропонуємо саме ці покарання зберегти у майбутній «зведеній» статті Кодексу, а максимальним залишити позбавлення волі на строк до п'яти років.

За наявності особливо кваліфікуючої обставини – заподіяння тяжкого тілесного ушкодження – пропонуємо зберегти межі покарання, визначені сьогодні за аналогічний злочин у ч. 3 ст. 345 КК України, а саме: позбавлення волі від п'яти до дванадцяти років.

3.1.2. Засудження з призначенням покарання та звільненням від його відбування

Вказаний вид засудження за чинним КК України має назву «звільнення від відбування покарання». Відповідний кримінально-правовий інститут відображено в низці статей розділу XII Загальної частини КК України. Відомо, що назва будь-якого явища повинна найбільш повно відображати зміст останнього. Враховуючи те, що зміст явища, що нами характеризується утворюють: а) засудження особи, яка вчинила злочин, обвинувальним вироком суду; б) визначення у цьому вирокі виду і розміру покарання; в) рішення суду про недоцільність відбування всього чи частини призначеного покарання, його нинішня назва (звільнення від відбування покарання) частково відображає лише третю складову його змісту. Зате назва «засудження з призначенням покарання та звільненням від його відбування» відображає усі три складові цього явища.

Будучи самостійним видом першої форми кримінальної відповідальності, зазначений вид засудження розподіляється на низку підвидів, що відображається у відповідних статтях розділу XII Загальної частини КК України. У свою чергу, підвиди такого засудження

розподіляються на конкретні різновиди, кожному з яких присвячено статтю вказаного розділу Загальної частини КК України, а одному з них, звільненню з випробуванням, навіть декілька статей (ст. ст. 75-78 КК України).

Здійснення такого засудження не регламентоване так розлого й чітко, як здійснення засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування в ст. 65 – 73 КК України. Роль своєрідних загальних засад засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування виконує так званий складу його здійснення. До змісту цього складу входять три елементи – передумова, підстава та умови його здійснення, причому для усіх видів і різновидів такого засудження єдиною є лише передумова їх здійснення, а підстава та умови у кожного з них різні.

На нашу думку, *передумовою* засудження з призначенням покарання та звільненням від його відбування є доцільність застосування щодо суб'єкта саме цього виду першої форми кримінальної відповідальності.

Щодо *підстави* розглядуваного тут виду засудження слід зазначити, що зазвичай нею є названа у відповідній статті розділу XII Загальної частини КК України причина доцільності застосування *конкретного різновиду* такого засудження. А *умовами* засудження з призначенням покарання та звільненням від його відбування виступають додаткові обставини, визначені в законі, без яких підстава (причина) не зможе перерости в наслідок, тобто не здійсниться вказаний вид засудження.

Особливістю даного виду засудження є те, що деякі його різновиди реалізуються судом на підставі норм, визначених не лише в КК України але й на підставі законів про амністію чи актів помилування.

Стосовно розподілу такого засудження на види існують різні думки, але переважно вони різняться за вживаною термінологією. Важливо, щоб поділ такого засудження на види ґрунтувався на певних критеріях. Зокрема, залежно від того, правом чи обов'язком суду є засудження особи з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування (1)

виокремлюють наступні його види: а) обов'язкові та б) необов'язкові (факультативні). До перших належать випадки, коли в КК України імперативно вказується, що особа засуджується з призначенням покарання, але зі звільненням від його відбування. Другий вид репрезентують випадки, коли особа лише *може бути* засуджена з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування. Таких видів засудження переважна більшість.

Залежно від того, чи висуваються певні умови щодо подальшої поведінки особи, звільненої від відбування покарання, виокремлюють:

а) умовні (чи неостаточні) види звільнення та ті, за яких щодо подальшої поведінки особи впродовж визначеного строку висунуто певні умови, виконання яких впливає на остаточність такого звільнення. Зокрема, до них належать випадки, передбачені статтями 75, 79 та 81 КК України; б) безумовні (чи остаточні) види звільнення – ті, за яких жодних вимог щодо подальшої поведінки особи не висунуто і звільнення від відбування покарання стає остаточним з моменту набрання законної сили відповідним судовим рішенням. До них належать, наприклад, випадки, передбачені у ч. 2 ст. 74, у статтях 80 та 82, ч. 3 ст. 84 КК України.

Одним із дискусійних аспектів проблеми є визначення правової природи звільнення, передбаченого ч. 2 ст. 74 КК України. В ній ідеться про те, що у разі усунення караності діяння, за вчинення якого особу засуджено, вона підлягає негайному звільненню від призначеного покарання. Незважаючи на те, що в законі прямо говориться про призначене покарання, в літературі містяться твердження, що це – звільнення від покарання, а не від його відбування [132, 133]. З таким висновком погодитись важко, адже коли вироком суду покарання вже призначене, його незастосування через декриміналізацію діяння є звільненням від відбування призначеного покарання, а не від покарання.

За третім критерієм, а саме – за законодавчим визначенням розглядуваного нами виду засудження з обмеженнями статусу засудженого,

слід назвати наступні його види, використовуючи законодавчу термінологію:

- 1) звільнення від відбування покарання з випробуванням;
- 2) звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років;
- 3) звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку;
- 4) умовно-дострокове звільнення від відбування призначеного покарання;
- 5) звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- 6) звільнення від відбування покарання через хворобу;
- 7) звільнення, на підставі актів амністії та помилування.

Детальний розгляд кожного з них був би виходом за межі предмета нашого дослідження. Єдине, на чому слід заострити увагу, це те, що стосовно жодного з них був би необґрунтованим висновок щодо неможливості його застосування при засудженні за злочин, передбачений ст. 343 КК України. Жодних перепон, окрім визначених у складах застосування зазначених видів засудження, для цього не існує. Те ж саме стосується й можливого нового складу злочину, що становив би враховану законодавцем ідеальну сукупність діянь, передбачених статтями 343 та 345 КК України.

Вказане, окрім іншого, свідчить про те, що арсенал засобів кримінально-правового реагування на зазначені злочинні діяння поза реальним відбуванням покарання багатий. Проблема в його розумному застосуванні. За нашими даними, у 56 % випадків засудження за вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України застосовувався саме другий вид першої форми кримінальної відповідальності, тобто засудження з призначенням покарання та із звільненням від його відбування. Із них в 71 % випадків застосовувалось звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75-78 КК України), в 29 % випадків – звільнення від

відбування покарання через амністію. Це свідчить, що практика застосування другої форми кримінальної відповідальності в процесі реагування на вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, не демонструє нетипових проявів, а навпаки перебуває в загально визначених межах.

3.1.3. Засудження з призначенням інших обмежень

Крім засудження з призначенням покарання, висвітлених у попередніх розділах, КК України містить і такий вид першої форми кримінальної відповідальності, як засудження з призначенням інших обмежень. «Інших» означає відмінних від покарання, але подібно останньому, таких, що обмежують статус особи, її можливості. Причинами їх появи в антикримінальному законодавстві виступають різні обставини: обмежена осудність, неповноліття, наявність загально небезпечного захворювання тощо. Важливо, що наявність такого виду засудження з обмеженням статусу особи забезпечує належну диференціацію кримінально-правового реагування на вчинення кримінального правопорушення.

Першим різновидом цього виду кримінальної відповідальності є засудження з застосуванням *примусових заходів медичного характеру* щодо обмежено осудних. Можливість такого засудження передбачена п. 2 ст. 93 КК України. Соціальною передумовою такого законодавчого рішення є несприятлива обстановка у сфері забезпечення належного стану психічного здоров'я в Україні. По-перше, викликає занепокоєння статистика психічних аномалій. За даними МОЗ в Україні лише на офіційному обліку перебуває біля півтора мільйона осіб, які страждають на психічні захворювання, майже 280 тисяч осіб є розумово відсталими [43, с. 2]. За деякими експертними даними щороку в країні під нагляд психіатричних диспансерів потрапляє до 100 тисяч осіб, майже десята частина з яких у зв'язку із вчиненням суспільно небезпечних діянь [101, с. 7]. По-друге, через непорозуміння організаційного характеру, в основному через недостатне

фінансування та кадрове забезпечення, рівень надання психіатричної допомоги населенню в Україні залишається вкрай низьким.

До особи, яка вчинила злочин у стані обмеженої осудності, застосовуються примусові заходи медичного характеру, визначені ст. 94 КК України. Вказані заходи є, так би мовити, спільними як для неосудних, так і для обмежено осудних. До числа таких заходів належать: надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку; госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним наглядом; госпіталізація до психіатричного закладу із зпосиленим наглядом; госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом. Крім того, згідно ч. 6 ст. 94 КК України якщо застосування примусових заходів медичного характеру не буде визнано за необхідне, а також у разі припинення застосування таких заходів, суд може передати особу на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом. Щоправда, у цьому випадку йдеться про психічно хворого, а не неосудного, тому постає питання, чи розповсюджується зазначене положення на обмежено осудного. Ми вважаємо, що не існує підстав для застосування цього виду позитивного впливу і щодо обмежено осудних, за наявності двох умов: по-перше, у них діагностовано наявність психічної хвороби; по-друге, така хвороба вважається різновидом психічного розладу, про який ідеться у ст. 20 КК України. Тобто, слід з'ясувати співвідношення зазначених явищ і відповідних терміно-понять і взагалі упорядкувати термінологію в зазначеній сфері.

За своїм характером усі примусові заходи медичного характеру мають певні часові межі, але призначаються судом без визначення терміну їх застосування. Продовження, зміна або припинення застосування зазначених заходів здійснюється судом у порядку, визначеному ст. 95 КК України.

Схожим на попередній різновид кримінальної відповідальності є засудження з призначенням *примусового лікування*. Але між ними існує й чимала відстань. Справа в тім, що примусове лікування застосовується до

осіб, засуджених до покарання, тобто самостійно, без покарання воно не застосовується (ст. 96 КК України). Не може воно виступати і своєрідним замінником покарання, як, скажімо примусові заходи медичного характеру

Щодо неповнолітніх осіб, які вчинили злочин, суд може застосувати як альтернативу покарання примусові заходи *виховного характеру*. На думку законодавця, відбувається це в режимі так званого звільнення від покарання (ст. 105 КК України). Хоча ст. 105 КК України й має назву «Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру», сутність закріпленого в ній кримінально-правового явища, на нашу думку, не у звільненні від покарання, а в засудженні з призначенням замість покарання інших обмежень статусу засудженого, а саме – примусових заходів виховного характеру. Аргументом на користь такого висновку є загально відома вимога щодо однакового розуміння термінології, яку вжито в тексті закону. Якщо «звільнення від покарання» дорослих правопорушників ми визнали засудженням без призначення покарання, то аналогічне звільнення неповнолітніх також повинне тлумачитись як засудження без призначення покарання. Нажаль текст ст. 105 КК України не допомагає роз'яснити ситуацію. В ч. 1 цієї статті йдеться про неповнолітнього, який «не потребує застосування покарання». От і думай, «не потребує» застосування призначеного покарання чи «не потребує» його призначення взагалі? Бажано, щоб законодавець дав чітку відповідь на це запитання шляхом відповідного корегування тексту цієї статті. Ми схиляємось до другого варіанту, адже в зазначеній нормі не йдеться про призначення будь-якого покарання. Замість нього призначається певний захід виховного характеру. З таких позицій вказане явище розглядається й іншими його дослідниками [147, с. 52-53, 69]. Більше того, ми вважаємо вірною думку, що до неповнолітніх можуть бути застосовані як загальні підстави звільнення їх від покарання (засудження без призначення покарання), що поширюються на дорослих, так і особливі, розраховані лише на повнолітнього [147, с. 52] Зазначений підхід максимально розширює

сферу можливого засудження без призначення покарання щодо неповнолітніх, що узгоджується з ідеєю гуманізації кримінально-правового впливу на вказану соціальну групу і на суспільство в цілому.

Засудження неповнолітнього з призначенням йому замість покарання примусових заходів виховного характеру здійснюється за наявності підстави та визначених законом умов для цього. *Підставою* його здійснення є *відсутність потреби в застосуванні щодо нього покарання* (ч. 1 ст. 105 КК України). Умовами такого засудження законодавець визначив наступні обставини: 1) неповноліття суб'єкта, тобто недосягнення ним 18 років; 2) тяжкість злочину: невеликої або середньої тяжкості; 3) шире розкаяння; 4) подальша бездоганна поведінка, що, на нашу думку, означає бездоганну поведінку після вчинення злочинного діяння. Цікаво, що перші дві обставини безпосередньо обумовлюють можливість засудження без призначення покарання, а дві останні – спочатку обумовлюють виникнення підстави для такого «звільнення», а вже опосередковано, через підставу, впливають на можливість його здійснення.

Оскільки в ч. 1 ст. 105 КК України йдеться про можливість, а не обов'язковість засудження з призначенням замість покарання примусових заходів виховного характеру, його слід віднести до числа факультативних, тобто необов'язкових. Різновиди примусових заходів виховного характеру, що застосовуються замість покарання, визначені в ч. 2 вказаної статті, а її ч. 3 передбачає можливість застосування декількох таких засобів одночасно.

У випадку вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, неповнолітнім суб'єктом, цілком можливим є його засудження з призначенням примусових заходів виховного характеру на підставі ст. 105 КК України. Поки що подібні ситуації нам не зустрічались, але виключати їх не варто. Посилення криміналізації підліткового середовища, рання його емансипація, нігілістичне ставлення до законів і правил громадського

співіснування об'єктивно ведуть до того, що такі злочини можуть вчинюватись і представниками зазначеної вікової групи.

Жодної застороги щодо можливості застосування названих вище різновидів першої форми кримінальної відповідальності щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України, не існує.

На завершення зауважимо, що примусові заходи медичного та виховного характеру мають подвійну кримінально-правову природу: вони можуть виступати як проявом кримінальної відповідальності, про що йшлося вище, так і альтернативою останньої, коли вони застосовуються щодо неосудних та малолітніх. В останньому випадку вони не відносяться до кримінальної відповідальності, а виступають іншими заходами кримінально-правового характеру (розділ XIV Загальної частини КК України).

А ще один захід кримінально-правового характеру, спеціальна конфіскація, позбавлена такої подвійної ролі в кримінальному праві. «Обравши для спеціальної конфіскації розділ XIV КК України «Інші заходи кримінально-правового характеру», законодавець не визначив мету цього кримінально-правового заходу, чим ускладнив визначення правової природи спеціальної конфіскації» – зауважується одним із дослідників конфіскації [41, с. 2]. У подальшому ним же з'ясовано кримінально-правову природу цього явища; визнано, що спеціальна конфіскація не входить до змісту кримінальної відповідальності будучи іншим по відношенню до такої відповідальності засобом кримінально-правового реагування на вчинення кримінального правопорушення [41, с. 13-14] Отже, вона не є проявом кримінальної відповідальності взагалі. Законодавець виніс таку конфіскацію за межі кримінальної відповідальності.

3.2. Засудження без обмежень статусу засудженого

Зазначена форма кримінальної відповідальності не є традиційною для вітчизняного кримінального права, тому в практиці кримінально-правового реагування на вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, майже не зустрічається. За останній п'ятирічний період суд звернувся до неї лише один раз, та й то застосував з грубими порушеннями вимог антикримінального законодавства [2]. Не останню роль у цьому відіграє фактор неналежної якості законодавчого регулювання вказаної форми кримінальної відповідальності. Починаючи з назви відповідного кримінально-правового інституту в розділі XII Загальної частини КК України і закінчуючи законодавчим визначенням кожного з видів цієї форми кримінальної відповідальності законодавець припускається термінологічних неточностей, що не сприяє забезпеченню його належної ефективності. Аналогічні претензії будуть справедливими і щодо теоретичного бачення цього явища, особливо з боку представників вищого ешелону кримінально-правової науки [132]. Щоправда останнім часом на кандидатському рівні кримінально-правової теорії почали висловлюватись думки, що більш адекватно відображають засудження без обмеження статусу засудженої особи: його називають засудженням без призначення покарання [21].

Окремі аспекти засудження без обмежень статусу засудженої особи сьогодні знаходять своє відображення у двох кримінально-правових інститутах: звільнення від покарання (розділ XII Загальної частини КК України) та судимість (розділ XIII Загальної частини КК України). Останній із них ми називаємо лише для того, щоб підкреслити, що правильна назва цього явища дається не в розділі XII Загальної частини КК України, який власне й мав би присвячуватись лише явищу засудження без призначення покарання, а в розділі XIII цієї частини Кодексу. Саме в ч. 3 ст. 88 останнього прямо йдеться про таке засудження. Як зазначено вище, лише в деяких публікаціях за означеною темою цю форму кримінальної

відповідальності називають засудженням без призначення покарання [20, с. 92], що найбільш точно відображає сутність зазначеного явища. Вказаною термінологією будемо користуватись і ми в своєму дослідженні.

Назва ж цієї форми кримінальної відповідальності, що винесена в заголовок підрозділу, будучи синонімом засудження без призначення покарання, використовується нами при класифікації форм кримінальної відповідальності як антипод першій її формі – засудження з обмеженнями статусу особи. Отже, засудження без призначення покарання у розділі XII Загальної частини КК України названо звільненням від покарання. Погоджуючись з обґрунтованим запереченням проти цього, висловленим в літературі [93, 247-250], ще раз наголошуємо, що звільнитись можливо лише від того, що вже настало, відбулось. В ситуації, що характеризується, покарання не настало, його не призначено, а тому й звільняти немає від чого. А от засудження без призначення покарання, а відповідно, й без обмежень статусу особи, має місце, тому це і обрано у якості назви зазначеного явища та відповідного кримінально-правового інституту.

Таке засудження набуває все більшого розповсюдження в практиці протидії злочинності, коли йдеться про вчинення нетяжких злочинів. Достатньо часто досягнення цілей кримінально-правового реагування можливе без обмеження чи позбавлення особи, засудженої за вчинення злочину, певних прав чи можливостей. Тому призначення покарання, а тим більше його відбування, все частіше викликає сумніви щодо своєї ефективності, оскільки ускладнює або взагалі унеможлиблює ресоціалізацію особи, яка зазнала покарання. Його місце все частіше займає засудження без призначення покарання.

Більшість сучасних вітчизняних правників до недавнього часу заперечувала таку форму кримінальної відповідальності, вважаючи, що постановити обвинувальний вирок без покарання неможливо, оскільки це не відповідає б вимогам п. 6 ч. 1 ст. 324 КПК України 1960 року, за яким обов'язковим елементом обвинувального вироку було визначення виду та

міри покарання. Але навіть тоді винесення обвинувального вироку без призначення покарання дозволялось нормами матеріального права, що мають пріоритет над нормами процесуального права. Зокрема, у ч. 3 ст. 88 КК України прямо визнавалась і сьогодні визнається наявність у кримінальному праві осіб, «засуджених за вироком суду без призначення покарання». А звідки вони беруться? Звісно, що в результаті застосування вказаної форми кримінальної відповідальності.

Чинним КПК прямо дозволяється ухвалення обвинувального вироку без призначення покарання (ч.1 ст. 377). Запровадження зазначеної форми кримінальної відповідальності поклало край невідворотності покарання. На її місце прийшла «епоха» невідворотності кримінально-правового реагування на вчинення злочину [91, с. 53-54].

Засудження без призначення покарання, як і попередня форма кримінальної відповідальності, здійснюється за наявності комплексу визначених законом обставин, що за аналогією із складом злочину доволі часто називають складом здійснення такого засудження. До цього складу доцільно включати три обставини: передумову звільнення, підставу та умови його здійснення. З приводу першого елемента складу засудження без призначення покарання, його передумови, висловлюються різні думки, наприклад, що нею є вчинення злочину або засудження особи за вчинення злочину тощо. Аналізуючи зазначене, доходимо висновку, що вчинення злочину надто віддалене від моменту засудження без призначення покарання. Називаючи передумовою засудження без призначення покарання факт вчинення злочину, автори такого висновку не враховують того, що вчинення злочину є, так би мовити, першопричиною будь-якої форми кримінально-правового реагування, а не лише тієї, що розглядається. Тому такий підхід не сприяє чіткому з'ясуванню сутності засудження без призначення покарання.

Не може бути передумовою зазначеного виду кримінальної відповідальності й засудження особи судом, тому, що воно складає саму

сутність цього виду відповідальності. Засудження, тобто негативна оцінка злочинного діяння і суб'єкта його вчинення, що висловлюється в обвинувальному вирокі суду, є елементом змісту цього виду кримінальної відповідальності, тобто включене до неї.

Ми пропонуємо вважати *передумовою* засудження без призначення покарання таку обставину, як *недоцільність або неможливість застосування щодо особи, визнаної винуватою у вчиненні злочину, інших форм кримінально-правового реагування на вчинене кримінальне правопорушення* через наявність визначених законом обставин. Саме така недоцільність а інколи й неможливість ставить на порядок денний питання, «що робити з особою, винуватою у вчиненні злочину, стосовно якої недоцільно або неможливо призначити покарання, а звільнити від кримінальної відповідальності також недоцільно чи неможливо через певні обставини»? Зазначена передумова є єдиною для усіх видів засудження без покарання. Відповідь на щойно сформульоване питання така: за наявності визначених законом підстави та умов, таких осіб потрібно засуджувати без призначення їм покарання.

Щодо *підстави* застосування цієї форми кримінальної відповідальності, такою ми схильні вважати головну, сутнісну обставину, що є причиною її застосування, яка породжує необхідність застосування такої форми кримінальної відповідальності. Вона дає відповідь на питання: «Чому засуджуючи дану особу призначати їй покарання недоцільно»? Єдиної підстави для застосування усіх видів звільнення не існує. У кожного з них вона своя. Ми розглянемо їх стосовно кожного з видів засудження без призначення покарання.

Останнім елементом у складі засудження без призначення покарання є *умови* його здійснення. На відміну від підстави, умовами є обставини формального характеру, що визначені у відповідних статтях КК України, без яких навіть за наявності передумови та підстави засудити особу без призначення їй покарання, неможливо.

При розподілі засудження без обмежень статусу засудженої особи (засудження без призначення покарання), що без належних на те підстав названа законодавцем звільненням від покарання, на види ми керуємось виключно положеннями чинного КК України. Аналіз статей розділу XII його Загальної частини дозволяє виокремити наступні з них: 1) засудження без призначення покарання через неможливість вважати особу суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України); 2) засудження без призначення покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74 КК України); 3) засудження без призначення покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України); 4) засудження без призначення покарання через відсутність можливості його застосування (п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання»).

Кожний з названих вид засудження без призначення покарання має свої підстави і умови, що далі аналізуються в процесі його кримінально-правової характеристики стосовно втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

3.2.1. Засудження без призначення покарання через неможливість вважати особу суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України)

Згідно з ч. 4 ст. 74 КК України особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

Підставою засудження без призначення покарання у випадках, передбачених ч. 4 ст. 74 КК України, є втрата особою суспільної

небезпечності на час розгляду справи в суді. Висновок про це суд робить за наявності двох обставин у їх сукупності: бездоганної поведінки такої особи та сумлінного ставлення до праці. Бездоганною поведінкою є позитивна поведінка особи в побуті, родині, трудовому студентському чи іншому колективі, коли вона додержується загальноприйнятих правил людського співжиття. Сумлінним ставлення до праці визнається виконання особою, яка має роботу, своїх трудових обов'язків без порушень трудової дисципліни. В сучасних умовах розповсюдженого безробіття сумлінне ставлення до праці мало б вважатись не обов'язковою, а факультативною складовою підстави засудження без покарання. Для цього необхідно внести деякі корективи до ч. 4 ст. 74 КК України, а саме, сполучник «і» між словосполученнями «бездоганної поведінки» й «сумлінного ставлення» замінити сполучником «або».

Обов'язковою умовою, без якої здійснити засудження без покарання неможливо навіть за наявності підстави для цього, є факт вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості (ст. 12 КК України). Злочини, передбачені в обох частинах ст. 343 КК України, є злочинами невеликої тяжкості, тому за наявності вище наведених передумови і підстави для цього, засудження без покарання першого виду за вказаною статтею цілком можливе, але не обов'язкове. Отже, навіть за наявності юридичного складу здійснення такого засудження, суд має право, але не зобов'язаний його здійснювати. Зазначене не повною мірою відповідає тенденції до гуманізації вітчизняного кримінального права. На наше переконання факультативність цього виду засудження слід дещо змінити, передбачивши в ст. 74 наступну норму: за наявності підстави та умов такого засудження воно може не здійснюватись лише у випадку так званого звільнення особи від кримінальної відповідальності. За таких умов особа, яка втратила суспільну небезпечність, у жодному випадку не зазнавала б кримінальної відповідальності другої форми, що було б справедливим. Окрім іншого, реалізація вказаної пропозиції знизила б або усунула корупційний ризик,

що присутній нинішньому стану законодавчого врегулювання цього питання. Замість вирішення питання призначити чи не призначити особі, яка втратила суспільну небезпечність покарання, суддя вирішував би питання засудити особу без призначення покарання чи взагалі відмовитись від її засудження.

Оскільки жодних вимог щодо подальшої поведінки засудженого без призначення покарання за ч. 4 ст. 74 КК України законом не висувається, тому цей вид засудження є *безумовним*.

Щодо кримінально-правових наслідків засудження без призначення покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності, слід зазначити, що вони для неї є виключно позитивними. Зазначена особа, по-перше, не зазнає покарання; по-друге, вона визнається не судимою (ч. 3 ст. 88 КК України).

Як видно з кримінально-правової характеристики першого виду засудження без призначення покарання, воно цілком можливе щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України, причому за наявності як основного, так і кваліфікованого складу цього злочину. Як зазначалось вище, за даними Єдиного реєстру судових рішень України за останні п'ять років суд лише один раз застосував вказаний вид засудження [2], допустивши при цьому низку помилок, що свідчить про відсутність професійних уявлень щодо кримінально-правової природи цього явища та ознак складу його застосування. Заради справедливості ще раз слід наголосити, що корінна такого стану справ у неналежному законодавчому відображенні цього виду засудження. В самій назві ст. 74 КК України, а також у тексті її ч. 4 йдеться про звільнення від покарання, коли насправді звільняти немає від чого, адже покарання у цьому випадку не призначається взагалі. Щоб виконати «букву закону», тобто звільнити від покарання, суд у зазначеному провадженні спочатку призначив покарання, а потім звільнив від нього засудженого, як вимагає чинний закон. Але в такому випадку маємо звільнення від *відбування* покарання.

З метою виправлення ситуації, що склалась навколо зазначеної форми кримінальної відповідальності слід дослухатись до думки фахівців з цього приводу та вжити невідкладних заходів щодо вдосконалення розділу XII Загальної частини КК України.

3.2.2. Засудження без призначення покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74 КК України)

Частиною 5 ст. 74 КК України передбачено можливість так званого звільнення від покарання за наявності підстави, визначеної у ст. 49 КК України, а саме: у зв'язку із закінченням строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності. Одразу постає питання щодо конкуренції зазначених кримінально-правових норм. Ми погоджуємось з висновком, що можливість засудження без покарання за правилами ст. 49 КК України настає тоді, коли строки давності притягнення до кримінальної відповідальності закінчуються не в період проведення досудового слідства, а під час судового провадження, що зазвичай закінчується винесенням вироку. Зазначене є умовою застосування цього виду засудження. У вказаній у ч. 5 ст. 74 КК України ситуації суд виносить обвинувальний вирок, але з огляду на те, що строки давності притягнення до кримінальної відповідальності закінчились, постановляє його без призначення покарання.

Але в ситуації що витікає із змісту ч. 4 ст. 286 КПК України «якщо під час здійснення судового провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання». А відповідно до ч. 3 ст. 288 КПК України, суд у таких випадках має своєю ухвалою закрити кримінальне провадження та звільнити обвинуваченого від

кримінальної відповідальності. Звідси, засудити обвинуваченого без покарання можливо лише у тому випадку, коли під час розгляду провадження в суді закінчились строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності, та від жодної із сторін кримінального провадження не надійшло клопотання про її звільнення від кримінальної відповідальності. Отже відсутність зазначеного клопотання є ще однією умовою засудження без призначення покарання.

У ч. 5 ст. 74 КК України зазначено, що особа *може* за вироком суду бути звільнена від покарання, але назвати цей вид засудження факультативним у загально відомому сенсі цього поняття, мабуть, неможливо. Суд у цьому випадку не вирішує питання засудити особу з призначенням покарання чи без цього. Цей вид засудження є факультативним у тому сенсі, що за наявності підстави та умови, визначених у ч. 5 ст. 74 КК України, суд або засуджує особу без покарання, або відмовляється від її засудження взагалі.

Зазначений вище другий вид першої форми кримінальної відповідальності цілком можливий і при засудженні особи за ст. 343 КК України за наявності визначеної у ч. 5 ст. 74 підстави та сформульованих кримінально-правовою доктриною умов, але статистичні дані про застосування цього виду засудження відсутні.

3.2.3. Засудження без призначення покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України) та через відсутність можливості його застосування

За своєю назвою ст. 84 КК України мала б визначати виключно те, що ми називаємо засудженням без призначення покарання, як і частини 4 та 5 ст. 74 КК України. Але в ній переважно йдеться зовсім про інше – про звільнення від відбування *призначеного* покарання, як один з видів першої форми кримінальної відповідальності. Виняток становить ч. 2 ст. 84 КК

України. Керуючись нею можна не тільки звільнити особу від відбування призначеного покарання, але й засудити без призначення покарання, адже в ній зазначається, що особа, яка після вчинення злочину захворіла на іншу (крім психічної) тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, може бути звільнена від покарання. За нашою термінологією – засуджена без його призначення.

Спільним наказом Державної пенітенціарної служби України та Міністерства охорони здоров'я України від 18 січня 2000 року № 3/6 затверджено «Перелік захворювань, які є підставою для подання в суди матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання». Хоча цей документ регулює звільнення від відбування покарання, його положення слід застосовувати також в ситуації, що розглядається, оскільки іншого нормативного акта з цього приводу не існує.

Однак, відповідно до ч. 2 ст. 84 КК України сам факт захворювання на тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, не створює підстави для засудження без призначення покарання. Для цього потрібне рішення суду про те, що відповідна хвороба перешкодить відбуванню особою покарання, тому призначати його нераціонально. З урахуванням тяжкості вчиненого злочину, характеру захворювання особи засудженого та інших обставин справи, а також за наявності висновку суду про нераціональність призначення покарання в умовах неможливості його відбування й обумовлює прийняття такого рішення. У зазначеному випадку спостерігається певна непослідовність законодавця: з одного боку він надає право засудити особу без покарання тому, що вона його все рівно не зможе відбувати через критичний стан соматичного здоров'я, а з іншого, обумовлює таку можливість додатковими обставинами, ніби їх відсутність змінить ситуацію зі здоров'ям особи на краще. Жодні «обставини справи», про які йдеться в ч. 2 цієї статті не міняють ситуацію, що характеризується словами «хвороба, що перешкоджає відбуванню покарання». Отже, єдиною підставою зазначеного виду засудження має визначатись в законі наявність

у засудженої особи тяжкої несихічної хвороби, що унеможлиблює відбування покарання.

Далі, з незрозумілих причин законодавець у ч. 2 ст. 84 КК України часом виникнення цієї хвороби визнав період «після вчинення злочину», що, до речі, є *умовою* такого засудження. Оскільки час вчинення злочину жодним чином не впливає на визначення характеру хвороби, що перешкоджає відбуванню покарання, слід у законі зазначити, що на засудження без покарання може претендувати й особа, яка страждала на зазначену хворобу і до вчинення злочину або на момент його вчинення. Головне, щоб на момент винесення вироку мала місце така обставина, як наявність захворювання, що унеможлиблює відбування покарання.

Охарактеризований вище третій вид засудження без призначення покарання також є цілком можливим при засудженні особи за ст. 343 КК України за наявності визначених у ч. 2 ст. 84 підстави та умов, які поки що не зовсім адекватно відображають дійсність, а тому їх доцільно змінити у відповідності з запропонованими вище рекомендаціями.

Останнім різновидом другої форми кримінальної відповідальності фактично виступає засудження без призначення покарання через відсутність можливості його застосування. Зазначена ситуація описана в п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання». Зокрема в ньому йдеться про те, що суд не вправі перейти до більш м'якого виду покарання у випадках, коли санкцією закону, за яким засуджується особа, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані. В таких випадках суд, за наявності до того підстав, відповідно до ст. 7 КПК повинен постановити обвинувальний вирок і звільнити засудженого від покарання. Жодного провадження за ст. 343 КК України з подібним його закінченням в офіційних статистичних даних знайти не вдалось. Але описана вище ситуація цілком можлива в майбутньому.

3.3. Звільнення від кримінальної відповідальності та можливість його застосування щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 343 КК України

Як зазначалось у підрозділі 1.2. роботи, доцільність розгляду поряд з кримінальною відповідальністю за вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, і так званого звільнення від такої відповідальності переважно обумовлюється тим, що в правосвідомості декого з фахівців у галузі кримінального права, особливо старшого покоління, таке звільнення асоціюється з проявом самої кримінальної відповідальності. Зазначена позиція ґрунтовно критикується провідним фахівцем в Україні з даної проблематики академіком Бауліним Ю.В. На його думку, з якою ми повністю солідаризуємось, «...висновок про те, що звільнення від кримінальної відповідальності є однією з форм її реалізації, по суті, є суперечливим. Якщо особа звільняється від кримінальної відповідальності (а таке звільнення можливе лише до набрання законної сили обвинувальним вироком суду) і реальна кримінальна відповідальність починається (реалізується) саме із цього моменту, то незрозуміло, як звільнення від такої відповідальності можна віднести до форм її реалізації. У такому разі треба або вважати таку реалізацію з більш раннього періоду (наприклад, як інколи вважають, із дня вчинення злочину, притягнення до кримінальної відповідальності), або визнати, що звільнення особи від кримінальної відповідальності ще не є ані формою, ані стадією реалізації кримінальної відповідальності» [15, с. 185].

Справедливою є критика вченим й іншої сумнівної позиції, що звільнення від кримінальної відповідальності є засобом диференціації останньої. Як слушно наголошує Ю.В. Баулін, звільняючи особу від кримінальної відповідальності суд не диференціює кримінальну відповідальність щодо неї, «...а на підставі закону індивідуалізує підхід до визначення долі особи, яка вчинила злочин, а саме звільняє її від кримінальної відповідальності». [26, с. 186].

Отже, так зване звільнення від кримінальної відповідальності є самостійною по відношенню до останньої формою кримінально-правового реагування на кримінальне правопорушення. Згідно з п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності», таким звільненням є «відмова держави від застосування щодо особи, яка вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених у Кримінальному кодексі України, у порядку, встановленому у Кримінальному процесуальному кодексі України».

Вказане визначення не зовсім відповідає сучасним теоретичним уявленням про кримінальну відповідальність, охарактеризованим нами в підрозділі 1.1 роботи. Звільнитись від відповідальності означає позбутись реально існуючих обтяжень, вже покладених на суб'єкта. Тому те, що названо у чинному законодавстві звільненням, насправді не є таким, адже відповідальність у випадках, передбачених Розділом IX КК України та іншими його положеннями, на нього ще не покладено, тому й звільняти немає від чого. Ми поділяємо думку, що так зване звільнення від кримінальної відповідальності, насправді є звільненням від притягнення до неї, або відмовою від застосування кримінальної відповідальності [88, с. 107]. В подальшому викладі матеріалу на позначення явища, про яке тут ідеться, нами використовується перший термін – «звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності», як такий, що найточніше відображає сутність та зміст цього явища.

Щодо складу звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності слід зазначити, що єдиним його елементом, що є загальним для усіх видів і різновидів такого звільнення, можна вважати *передумову* звільнення. Такою в літературі інколи називають вчинення суб'єктом суспільно небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною КК

України, а частіше за все взагалі не виокремлюють, обмежуючись лише визначенням підстави зазначеного звільнення [157, с.57]. Ми є прихильниками обов'язкового виокремлення у складі звільнення від кримінальної відповідальності трьох його елементів: передумови, підстави та умов. Передумова – це вихідний пункт будь-чого, обставина, без якої воно не настає. При цьому ми не поділяємо ні першої, ні останньої точки зору стосовно розуміння передумови звільнення від кримінальної відповідальності. Стосовно першої зауважимо, що факт вчинення діяння, яке містить склад злочину, є передумовою будь-якого реагування на його вчинення: від покарання до звільнення від кримінальної відповідальності. Тому він не відображає своєрідності кожного із видів такого реагування. Навпаки, вчинення злочинного діяння є тим узагальнюючим фактором, що об'єднує усі форми реагування на його вчинення.

На наше переконання, *передумовою* звільнення від кримінальної відповідальності є *недоцільність її застосування* в окремих, визначених законом випадках. Саме впевненість у недоцільності реагування на злочинне діяння найбільш репресивним засобом, яким виступає кримінальна відповідальність, спонукає суб'єктів кримінального провадження до пошуку інших, менш болючих форм такого реагування.

Наступним елементом складу звільнення від кримінальної відповідальності є *підстава* його застосування. На відміну від передумови такого звільнення, єдиної підстави для звільнення загалом, а також для окремих його видів (загальне, спеціальне) не існує. Кожен випадок загального чи спеціального звільнення має свою підставу або причину. Зазначене стосується й третьої обов'язкової ознаки складу звільнення – *умов* його здійснення. Отже, обов'язковими елементами складу будь-якого звільнення від кримінальної відповідальності як самостійної форми реагування на вчинення кримінального правопорушення є: 1) передумова звільнення, якою є недоцільність застосування кримінальної відповідальності; 2) підстава звільнення, тобто передбачена кримінальним

законом визначальна обставина, що є причиною можливого чи необхідного звільнення; 3) умови звільнення, тобто факультативні елементи складу звільнення визначені щодо окремих його різновидів, певні обставини формального характеру, скажімо, тяжкість діяння, відсутність його множинності тощо.

Як зазначалось вище, звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності передбачається як у Загальній частині КК України (Розділ IX), так і в деяких статтях його Особливої частини, наприклад, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із вчиненням державної зради – ч. 2 ст. 111, шпигунства – ч. 2 ст. 114, ухилення від сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів – ч. 4 ст. 212 КК України тощо. Відповідно до вказаного, звільнення поділяють на *загальне* та *спеціальне*.

Передбачені законом види загального звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності можуть бути поділені на групи за різними критеріями. Так, залежно від того, правом чи обов'язком суду є звільнення, виділяють два його види: обов'язкове та необов'язкове (факультативне). Факультативним є звільнення, передбачене у ст. 47 КК України (передача на поруки), у ст. 48 КК України (у зв'язку зі зміною обстановки) та в ч. 1 ст. 97 КК України (звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру). Це означає, що якщо є передумова, підстава та умови такого звільнення, передбачені у зазначених статтях, суд має право, але не зобов'язаний звільнити особу від кримінальної відповідальності. В усіх інших випадках вимога закону про звільнення від кримінальної відповідальності є імперативною, тобто зобов'язуючою суд звільнити особу від притягнення до кримінальної відповідальності (наприклад, при дієвому каятті або примиренні з потерпілим, а також після закінчення строків давності та при спеціальних видах звільнення, передбачених в Особливій частині КК України).

Звільнення особи від притягнення до кримінальної відповідальності може бути безумовним та умовним. Безумовне звільнення означає, що особа

звільняється остаточно, безповоротно, незалежно від подальшої поведінки після набрання законної сили рішенням суду про її звільнення. Відповідно до цього всі види звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності є безумовними, крім двох, а саме: звільнення 1) з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК України) та 2) неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК України). У цих випадках особа звільняється від кримінальної відповідальності за умови, що впродовж певного строку вона буде поводити себе в межах, визначених зазначеними статтями Кодексу, інакше особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за раніше вчинений злочин.

Кожен вид звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності характеризується притаманним лише йому юридичним складом такого звільнення, що містить передумову, підставу та умови звільнення. Тому кожен вид застосовується самостійно і не може замінити один одного або поєднуватись з іншим.

Зазначимо, що в літературі важко простежити різницю між визначенням передумов, підстав та умов будь-якого виду звільнення. Це пояснюється тим, що існують різні погляди на проблему. Ми виходимо з того, що виокремлення кожного з названих вище елементів складу звільнення є важливим для розвитку понятійного апарату кримінально-правової науки і гарантією дотримання закону при притягненні до кримінальної відповідальності та при звільненні від такого притягнення [93, 191-194].

Першим різновидом загального звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності в законі названо *звільнення через дійове каєття*. Статтею 45 КК України встановлено: «Особа, яка вперше вчинила злочинне діяння невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду».

Безсумнівно, що в цьому випадку закон передбачає обов'язкове і безумовне звільнення особи не від самої відповідальності, а від притягнення до неї, тому що сама відповідальність не настала, а процес притягнення до неї розпочався і так зване звільнення від кримінальної відповідальності фактично є припиненням цього процесу. *Передумовою* такого звільнення є недоцільність застосування кримінальної відповідальності в конкретному випадку. *Підставою* звільнення у цьому разі є дієве каяття особи, що характеризується трьома елементами, взятими в сукупності, а саме: 1) щирим розкаянням суб'єкта; 2) активним сприянням розкриттю злочину з його боку; 3) повним відшкодуванням ним завданих збитків або усуненням заподіяної шкоди. Відсутність хоча б однієї з цих обставин виключає підставу звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 45 КК України.

З огляду на те, що передбачене ст. 343 КК України діяння є злочином невеликої тяжкості, може здатись, що за наявності інших названих вище умов зазначений вид звільнення є цілком допустимим щодо суб'єкта його вчинення. Але такий підхід був би очевидним спрощенням ситуації. З огляду на те, що в ч. 1 ст. 343 КК України відображено формальний склад злочину, об'єктивна сторона якого не включає у себе суспільно небезпечних наслідків, визначена в ст. 45 підстава звільнення навряд чи виникне. Йдеться про таку складову цієї підстави як повне відшкодування завданих збитків або усуненням заподіяної шкоди. Ні збитки, ні шкода у випадку вчинення некваліфікованого втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не спричиняються. Злочинним діянням створюється лише загроза їх спричинення та й вона знаходиться за межами складу злочину. Отже, без відповідних змін до тексту ст. 45 КК України, а саме: доповнення її тексту після слова «шкоду» словами «у випадку її спричинення» звільнення суб'єкта, який вчинив цей злочин, навряд чи є можливим.

Стосовно ч. 2 ст. 343 КК України ситуація дещо інша. Навіть за наявної сьогодні редакції ст. 45 КК України у виключних випадках

звільнення від кримінальної відповідальності за нею суб'єкта злочинного діяння можливе. Мається на увазі ситуація, коли в результаті злочинного втручання в діяльність працівника правоохоронного органу останньому не вдалось затримати іншу особу, яка вчинила злочин, але суб'єкт такого втручання, з тих чи інших міркувань, після вчиненого сам затримав таку особу і доставив до органу кримінальної юстиції. Зазначене демонструє певний парадокс: вчинення некваліфікованого діяння (ч. 1 ст. 343 КК України) унеможливорює звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 45 КК України, а вчинення кваліфікованого, тобто більш тяжкого діяння (ч. 2 ст. 343 КК України) допускає таке звільнення. Зазначене додатково свідчить про доцільність запропонованого удосконалення редакції ст. 45 КК України

Наступним різновидом так званого загального звільнення є *звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням* учасників кримінально-правового конфлікту (ст. 46 КК України). *Передумова* його здійснення така ж як і в попередньому випадку. Підставою такого звільнення, як витікає з його назви, є примирення суб'єктів кримінально-правових відносин. Оскільки такі відносини є конфліктними за своїм змістом, зазначених суб'єктів можна іменувати учасниками кримінально-правового конфлікту [96].

Чинний кримінальний закон не містить поняття примирення. Не існує єдиного його визначення і в юридичній літературі. Одні науковці трактують примирення як відмову потерпілого від будь-яких претензій до особи, яка вчинила злочинне діяння. Інші – як добровільну, чітко виражену відмову потерпілого від судового захисту своїх прав. Примиренням визнають зняття потерпілим усіх своїх претензій і вимог, пред'явлених у порядку кримінального судочинства, відмову потерпілого від своїх вимог і претензій до особи, яка вчинила злочин, і не наполягання на притягненні її до кримінальної відповідальності.

Ми підтримуємо думку В.М. Куца та А.М. Яценка про те, що примирення у кримінальному праві, в узагальненому розумінні, є угодою (домовленістю) між особою, яка вчинила діяння, що містить ознаки злочину, та потерпілим. При цьому змістом цієї угоди не обов'язково повинні бути дії, спрямовані на досягнення між суб'єктами конфлікту справді мирних чи дружніх стосунків. Відновлення таких стосунків не є головним у процесі досягнення примирення; важливо, щоб було відновлено до конфліктний стан між цими особами [96, с. 48].

Як і в попередньому випадку звільнення від кримінальної відповідальності, першим враженням від змісту ст. 46 КК України є те, що її можливо застосовувати і у випадку вчинення злочинного діяння, передбаченого ст. 343 КК України за наявності обставин, що утворюють склад такого звільнення. Але, як і у випадку зі статтею 45 КК України, не все так просто, як здається. З цього приводу на сторінках наукових видань точиться жвава дискусія, характер якої детально відображено у вказаній вище монографії Куца В.М. та Яценка А.М. [96, с. 172-180]. На думку авторів, звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України у випадку вчинення злочинів «суто публічного характеру» [96, с. 179], а до їх числа належить і діяння, передбачене ст. 343 КК України, не виключається, але за умови внесення відповідних змін до тексту першої з них, сутність яких у тому, щоб передбачити не імперативне (обов'язкове) звільнення, а на розсуд суду (диспозитивне). З цим можливо погодитись, але з суттєвим зауваженням: статтю 46 КК України слід доповнити після слова «шкоду» словами «у випадку її спричинення». Без цього забезпечити наявність підстави для такого звільнення неможливо.

Ще одним видом загального звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності є *звільнення у зв'язку з передачею особи на поруки*. У статті 47 КК України йдеться про те, що особа, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості та щиро покаялася, може бути звільнена від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки

колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку. При порушенні умов передачі на поруки особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинений нею злочин.

Склад зазначеного різновиду звільнення від кримінальної відповідальності має більш громіздку конструкцію в порівнянні з попередніми. *Передумова* такого звільнення залишається такою, як і у двох попередніх випадках. *Підставою* зазначеного звільнення є наявність комплексу обставин, що забезпечують можливість так званих порук, тобто виховного впливу на суб'єкта з боку відповідного колективу. До зазначеного комплексу законодавець включив наступні складові: 1) вчинення злочину вперше; 2) злочин має бути нетяжким та без ознак корупційності; 3) наявність щирого каяття з боку особи; 4) наявність клопотання про передачу на поруки з боку відповідного колективу. Не викликає заперечення те, що перші три обставини називаються матеріально-правовим елементом підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки, а остання – клопотання колективу підприємства, установи чи організації про передачу на поруки особи, яка вчинила хоча б один із зазначених злочинів – її процесуальним елементом. Але навіть за наявності передумови і підстави, суд не зобов'язаний звільнити особу від кримінальної відповідальності у даному випадку. Для цього потрібні певні умови, а саме: особа протягом року після передачі її на поруки повинна виправдати довіру колективу, не ухилятися від заходів виховного характеру та не порушувати громадського порядку. У разі порушення цих умов стосовно особи, переданої на поруки, застосовується кримінальна відповідальність за вчинений нею злочин.

З огляду на те, що законодавець не пов'язує цей різновид звільнення від кримінальної відповідальності з необхідністю відшкодувати завдані

збитки чи усувати заподіяну шкоду, на практиці не виникає питань стосовно можливості його застосування у випадках вчинення кримінальних правопорушень суто публічного характеру, до числа яких належить і втручання в діяльність органів забезпечення правопорядку.

Також одним із видів звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності є *звільнення у зв'язку із зміною обстановки* (ст. 48 КК України). Йдеться про випадки, коли діяння, будучи суспільно небезпечним у момент його вчинення, втрачає цю властивість через зміни, що сталися у суспільстві, окремій місцевості тощо. Коли такі обставини виявились під час досудового чи судового провадження за фактом вчинення такого діяння, зазначене й обумовлює можливість звільнення особи, яка його вчинила, від кримінальної відповідальності. Зазначене звільнення можливе й у разі, якщо в цей період буде встановлено, що внаслідок зміни обстановки сама особа, яка вчинила злочин, перестала бути суспільно небезпечною. У цьому разі сенс застосування кримінальної відповідальності щодо такої особи втрачається. З огляду на це у ст. 48 КК України зазначено, що особу, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час розслідування або розгляду справи в суді внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною. Отже, за наявності в цьому випадку характерної для усіх різновидів звільнення *передумови* його здійснення, у ст. 48 КК України йдеться про дві *підстави* факультативного та безумовного звільнення особи від кримінальної відповідальності 1) втрата діянням суспільно небезпечного характеру; 2) втрата особою суспільної небезпечності внаслідок зміни обстановки. Зазначене фактично утворює два самостійних різновиди такого звільнення. *Умовами* обох його різновидів є вчинення особою вперше злочину невеликої або середньої тяжкості (ст. 12 КК України). Тому вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину

(закінченого чи незакінченого, однією особою чи у співучасті) виключає застосування даного виду звільнення.

Сутність та зміст визначеного вказаною статтею звільнення від кримінальної відповідальності, на наш погляд, не виключає можливості застосування обох його різновидів у випадку притягнення до такої відповідальності за вчинення діяння, передбаченого ст. 343 КК України. Прикладом гіпотетичного характеру, що ілюструє такий висновок, може бути наступний. До анексії Криму особа звинувачувалась у вчиненні діяння, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України, але виїхала за межі Автономної республіки у знак протесту проти її анексії та проти того, що працівник поліції, в діяльність якого вона протиправно втручалась, перейшов на бік окупанта, продовжуючи службу в його поліції. Навряд чи за наявності інших обставин, передбачених ст. 48 КК України, стосовно такої особи доцільно продовжувати притягнення її до кримінальної відповідальності.

Поєднання теоретичної інформації щодо злочину, передбаченого ст. 343 КК України та викладеною у цьому підрозділі щодо загального звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності приводить до висновку, що на практиці можливе застосування більшості з них до випадків притягнення до відповідальності суб'єктів його вчинення. Для цього, природно, повинні мати місце визначені законом передумова, підстава та умови. Винятком є лише випадки, передбачені статтями 45 та 46 КК України, але незначні зміни їхньої редакції здатні змінити ситуацію.

Щодо ускладненого злочину, запропонованого нами на основі цього та передбаченого ст. 345 КК України діяння, з огляду на те, що за наявності відповідних кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих обставин деякі прояви такого злочину будуть значно небезпечнішими, ніж зараз, не всі види загального звільнення підійдуть для застосування. Пропозицій щодо запровадження спеціального звільнення у складі як наявного, так і можливого нового злочину ми не висуваємо через відсутність їх доцільності з огляду на характер злочину, передбаченого ст. 343 КК України..

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи викладені в розділі положення щодо форм кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, а також щодо звільнення від притягнення до такої відповідальності слід висловити наступне.

Аналіз чинного законодавства та практики його застосування засвідчив, що висунута в підрозділі 1.1. гіпотеза щодо існування двох форм кримінальної відповідальності підтвердилась; такими є: 1) засудження з обмеженнями статусу засудженої особи; 2) засудження без обмеження статусу засудженої особи.

Засудження з обмеженнями статусу засудженої особи розподіляється на наступні види: а) засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування; б) засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування в) засудження з призначенням інших обмежень. Кожний вид засудження з обмеженнями статусу засудженої особи розподіляється на різновиди за відповідними критеріями, передбаченими КК України.

Перший вид першої форми кримінальної відповідальності, тобто засудження з призначенням покарання без звільнення від його відбування, за злочин, передбачений ст. 343 КК України, в останні п'ять років застосовувався у 42 % випадків засудження за його вчинення. При цьому видами покарання виступали: штраф (83 % за ч. 1 ст. 343 КК України) та арешт (7 % за ч. 2 ст. 343 КК України). Інших видів покарання судами не застосовувалось.

Другий вид першої форми кримінальної відповідальності за вказаний злочин (засудження з призначенням покарання та звільненням від його відбування) виявивсь найбільш розповсюдженим. За останні п'ять років показник його застосування склав 50 % від усіх випадків засудження за цей злочин. Із них в 71 % випадків застосовувалось звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75-78 КК України), у 29 % випадків –

звільнення від відбування покарання через амністію. Інші різновиди засудження з призначенням покарання та зі звільненням від його відбування, а також *третій вид* першої форми кримінальної відповідальності (засудження з призначенням інших обмежень), за ст. 343 КК України у вказаний період судами не призначались.

Друга форма кримінальної відповідальності (засудження без обмежень статусу засудженої особи) розподіляється на наступні види: а) засудження без призначення покарання через неможливість вважати особу суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України); б) засудження без призначення покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 74 КК України); в) засудження без призначення покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України); г) засудження без призначення покарання через відсутність можливості його застосування (п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання»). За вказаний період судом було застосовано цю форму кримінальної відповідальності лише один раз (засудження без призначення покарання через неможливість вважати особу суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України), причому невдало, з порушенням відповідних вимог законодавства.

Практично усі різновиди кримінальної відповідальності, починаючи з покарання без звільнення від його відбування і закінчуючи засудженням без призначення покарання допустимі у якості засобів кримінально-правового реагування на злочинні діяння, передбачені ст. 343 КК України у чинній її редакції. Щодо запропонованої нами оновленої редакції цієї статті, з огляду на те, що в такому випадку з'являються злочини середньої тяжкості і навіть тяжкий злочин, обсяг можливого застосування видів кримінальної відповідальності звужується.

Так зване звільнення від кримінальної відповідальності, що насправді є звільненням від притягнення до неї, стосовно чинної редакції ст. 343 КК

України може застосовуватись у більшості своїх видів, хоча за п'ять останніх років не застосовувалось жодного разу. Лише два з них – звільнення у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України) та у зв'язку примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України) – без редакційних змін зазначених статей у випадку вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, неможливі через характер цього злочину як суто публічного та законодавчу конструкцію його складу як формального. Пропонована нами нова редакція статті 343 КК України, у випадку її сприйняття законодавцем, потягне зменшення можливостей застосування такого звільнення, але це цілком природно з огляду на зміну тяжкості можливих новостворених кваліфікованих та особливо кваліфікованого злочинів у бік її посилення.

ВИСНОВКИ

У роботі викладено результати здійсненого наукового дослідження спрямованого на розв'язання важливого теоретико-прикладного завдання – з'ясування кримінально-правової природи, соціальної зумовленості встановлення, підстави і умов настання кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та її форм, а також теоретичного обґрунтування доцільності відповідних змін до законодавства з метою вдосконалення правового забезпечення такої відповідальності. За результатами дослідження отримано низку висновків, найважливішими з яких є наступні:

1. За своєю кримінально-правовою *природою* кримінальна відповідальність є однією з форм реагування на вчинення злочину, що існує поряд з іншими засобами такого реагування, встановленими КК України (розділи XIV та XIV-I Загальної частини). *Сутність* такої відповідальності полягає в тому, що згідно з чинним КК України з об'єктивної сторони вона є засудженням фізичної особи за вчинення нею злочину обвинувальним вироком суду, що набув чинності, з обмеженням статусу засудженого чи без такого обмеження, а з суб'єктивної – в психічному переживанні такого засудження. *Зміст* кримінальної відповідальності утворюють дві групи її ознак: обов'язкові та факультативні. Обов'язковими мали б бути *засудження* особи, тобто негативна оцінка судом її злочинної поведінки, що сама по собі містить певний каральний потенціал, адже ганьбить члена суспільства, принижує його соціальний статус, а також судимість, як правовий стан особи, засудженої за вчинення злочину, що характеризується певними обмеженнями її можливостей. Але за нинішнього стану вітчизняного кримінального законодавства, коли судимість визнається не наслідком засудження, як мало б бути, а наслідком покарання особи (ч. 3 ст. 88 КК України), вона залишається необов'язковою ознакою кримінальної відповідальності. Факультативними ознаками кримінальної відповідальності мали б бути лише покарання, та

примусові заходи медичного характеру щодо обмежено осудних і виховного характеру щодо неповнолітніх суб'єктів злочину, але за чинного законодавства, як зазначалось, такою необґрунтовано залишається й судимість. Матеріально-правовою *підставою* настання кримінальної відповідальності є наявність складу злочину у вчиненому суб'єктом суспільно небезпечному діянні, передбаченому Особливою частиною КК України. *Умовами* її настання є передбачені законом обставини, що не породжують відповідальність, а лише обумовлюють її настання. Законом визначені наступні з них: доведеність вини особи у вчиненні злочину (ч. 2 ст. 2 КК України); відсутність факту застосування кримінальної відповідальності за той самий злочин перед вчиненням останнього (ч. 3 ст. 2 КК України); відсутність підстав для обов'язкового звільнення особи від кримінальної відповідальності. Важливим аспектом пізнання кримінальної відповідальності є *часові межі* її існування. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/9 (справа про депутатську недоторканність) кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Припиняється кримінальна відповідальність з моменту погашення чи зняття судимості. За КК України та відповідно до названого вище рішення Конституційного суду України існує дві *форми* кримінальної відповідальності: а) засудження із застосуванням обмежень щодо засудженого; б) засудження без застосування таких обмежень.

2. Дослідження кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу здійснено на засадах сучасної *філософії загальнолюдських цінностей*, в основі якої лежить парадигма антропоцентризму. Зазначеним обумовлюється використання у ході його здійснення діалектико-аксіологічного, та системно-функціонального підходів, що передбачають застосування низки *методів* пізнання дійсності, зокрема й таких, як логіко-догматичний, герменевтичний, історичний та соціологічний.

Крім вище зазначених методів, до арсеналу дослідження включались і такі *пізнавальні прийоми*, як абстрагування, ідеалізація та узагальнення.

3. Перевірка діяння, передбаченого ст. 343 КК України на відповідність принципу соціальної зумовленості його криміналізації демонструє, в основному, наявність такої відповідності, хоча деякі вимоги не були дотримані, зокрема застосовано різну термінологію в назві та тексті цієї статті, а також надто розпливчато сформульовано одну з кваліфікуючих ознак у ч. 2 ст. 343 КК України. Не виключено, що цей злочин перейде в розряд кримінальних поступків. Тоді питання щодо соціальної зумовленості його криміналізації вирішуватиметься в залежності від вирішення більш загального питання, які засоби кримінально-правового реагування на кримінальні проступки будуть запроваджені: кримінальна відповідальність чи «інші заходи».

4. *Родовим* об'єктом групи злочинів, до якої відноситься діяння, передбачене ст. 343 КК України, є правомірне, тобто визначене законодавством України здійснення публічної (державної або самоврядної) влади. *Видовими* об'єктами, як частинами родового, є правомірне здійснення відповідного *виду* публічної влади – виконавчої, але не у всьому її обсязі, а лише у сфері забезпечення правопорядку в суспільстві. *Основним безпосереднім* об'єктом цього злочину є правомірне здійснення виконавчої влади з забезпечення правопорядку.

Пропонується вважати *предметами* злочину, передбаченого ст. 343 КК України наступні явища: 1) орган виконавчої влади у сфері забезпечення правопорядку; 2) громадські формуванням із забезпечення правопорядку; 3) осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг у сфері забезпечення правопорядку.

Злочин, передбачений ст. 343 КК України, слід вважати *закінченим* з моменту усвідомлення представником влади, на якого здійснюється незаконний вплив, характеру такого впливу. У випадках, коли дію, спрямовану на втручання в діяльність працівника правоохоронного органу

вчинено, але такий працівник не усвідомив її змісту, діяння утворює замах на вчинення цього злочину.

Кваліфікуючу обставину, «перешкоджання запобіганню злочину» також слід виключити з ч. 2 ст. 343 КК України як таку, що не відповідає принципу соціальної зумовленості криміналізації діяння (не зустрічається на практиці), який розповсюджується не лише на визнання діяння злочином, але й на встановлення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину.

5. Службова особа у складі кваліфікованого злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті, не є спеціальним суб'єктом злочину. За таким критерієм, як характер кримінально-правової заборони, незважаючи на те, що суб'єкт є службовою особою, він, як порушник загально-кримінальної заборони «не втручайся в діяльність органів влади з охорони правопорядку», має визнаватись загальним суб'єктом злочину, але з додатковою ознакою – «службова особа».

З метою усунення сумнівів щодо можливості вчинення цього злочину з необережності, а також для забезпечення більш високої ефективності кримінально-правової норми, закріпленої в ст. 343 КК України, доцільно в її тексті вказати на умисний характер вини при його вчиненні.

Мотив не вказується в законодавчому визначенні цього злочину, але це не означає, що його не існує. Мотивами втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можуть виступати: невдоволення виконанням обов'язків з забезпечення правопорядку; корисливість, ненависть, неправильно усвідомлене почуття обов'язку тощо. На кваліфікацію злочину вони не впливають, але мають враховуватись при призначенні покарання.

Наявність визначеної в законі *мети* вчинення діяння, передбаченого ст. 343 КК України, є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у загальному складі цього злочину. Метою такого діяння визначено – «перешкодити виконанню службових обов'язків працівником

правоохоронного органу, або добитись прийняття ним незаконного рішення», тобто вона є альтернативною.

6. Практично усі різновиди кримінальної відповідальності, починаючи з покарання і закінчуючи засудженням без його призначення допустимі у якості засобів кримінально-правового реагування на злочинні діяння, передбачені ст. 343 КК України у чинній її редакції. Щодо запропонованої оновленої редакції цієї статті, з огляду на те, що в такому випадку з'являються злочини середньої тяжкості та тяжкий злочин, обсяг можливого застосування видів кримінальної відповідальності звужується.

Так зване звільнення від кримінальної відповідальності, що насправді є звільненням від притягнення до неї, стосовно чинної редакції ст. 343 КК України може застосовуватись у повному обсязі свого першого виду (загальне звільнення). Пропонована нова редакція статті 343 КК України, у випадку її сприйняття законодавцем, потягне зменшення можливостей застосування такого звільнення, але це цілком природно з огляду на зміну тяжкості кваліфікованих злочинів.

7. З урахуванням висловлених зауважень щодо об'єктивних та суб'єктивних ознак цього злочину, а також пропозиції щодо створення на основі статей 343 та 345 КК України одного ускладненого складу злочину, його законодавче визначення могло б мати наступний вид:

«Стаття 343. Втручання у здійснення повноважень із забезпечення правопорядку

1. Умисне втручання у здійснення повноважень із забезпечення правопорядку органом влади або громадським формуванням чи особою, яка надає відповідні публічні послуги шляхом незаконного впливу на уповноважену особу цього органу чи формування або особу, яка надає такі послуги, з метою перешкодити виконанню таких повноважень або добитись прийняття незаконного рішення –

караються штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до трьох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили затриманню особи, яка вчинила діяння, що має ознаки злочину, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або поєднані з застосуванням психічного чи фізичного насильства щодо осіб, зазначених у частині 1 цієї статті –

караються штрафом від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Ті самі дії, поєднані з умисним заподіянням тяжкого тілесного ушкодження особам, зазначеним у частині 1 цієї статті –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Бориспільського міськрайонного суду Київської області №1-КП/359/427/2015.
2. Архів Великомихайлівський районний суд Одеської області Справа № 498/232/13-к.
3. Архів Любешівського районного суду Волинської області № 1-кп/162/47/2016.
4. Архів Миронівського районного суду Київської області, № 1-кп/371/3/15.
5. Архів Нововолинського міського суду Волинської області, №1-кп/165/89/13.
6. Архів Новотроїцького районного суду Херсонської області, № 2118/1350/2012.
7. Архів Новотроїцького районного суду Херсонської області, провадження №2118/2149/2012;
8. Архів Ратнівського районного суду Волинської області, №1-кп/166/51/14.
9. Архів Рахівський районний суд Закарпатської області № 1-кп/305/74/16.
10. Афанасьев В.Г. Системность и общество. – М.: Политиздат, 1980. – 368 с.
11. Багрий-Шахматов Л.В. Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и форм ее реализации: курс лекций (Общая часть). 2-е изд., испр. и доп. О.: Нац. морск. ун-т, 2001. 207 с.
12. Бажанов М.И. Уголовное право Украины. Общая часть. Дн-ск: «Пороги», 1992. 167 с.
13. Баймуратов М. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: методологічні підходи до визначення основних ознак. Публічне право №2. 2011. С.4-11;

14. Балобанова Д.О. Теорія криміналізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 18 с.
15. Баулін Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1(1). С. 185-207.
16. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. К.: Атіка, 2004. 296 с.
17. Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових та правоохоронних органів (інших державних діячів): монографія. Київ-Дрогобич: Посвіт, 2012. 180 с.
18. Богонюк Г.І. Кримінально-правова характеристика невиконання судового рішення автореф.канд. дис. Львів. 17 с.
19. Борисов В., Пащенко А. К вопросу о сущности уголовно-правовой характеристики преступлений. Уголовное право. 2005. № 3. С. 11-13.
20. Брящей Р., Куц В. Кримінально-правова природа звільнення від покарання та юридичний склад його здійснення. Протидія злочинності: теорія і практика. Матеріали III міжвуз. наук.-практ. конф., К. - Луганськ, 2012. С. 91-95.
21. Брящей Р.І. Звільнення від покарання як форма кримінально-правового реагування на вчинення злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ:, 2016. 20 с.
22. Бурдін В.М. До питання про поняття кримінальної відповідальності за КК України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2005. №9. С. 64-73.
23. Бурдін В.М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 780 с.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь, 2005. 1728 с.
25. Відомості Верховної Ради. 2016. № 28. Ст. 532
26. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1(1).

27. Вознюк А.А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С.154-160.
28. Возьний В. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 ККУ): законодавчий та правозастосовний аспекти. Публічне право. № 3. 2011. С. 155-160.
29. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развития законодательства. Х.: Основа, 1994. 640с.
30. Голіна В.В. Судимість: монографія. Х.: «Харків юридичний», 2006. 284 с.
31. Готін О. Підстави криміналізації діянь. Право України. 2005. № 2. С. 95–98.
32. Гришук В.К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінальної відповідальності. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1(1). С. 50-65.
33. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Х.: Нац. Унів. Внутр. справ, 2001. 384 с.
34. Давидович І.І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
35. Дагель П.С. Проблемы вины в советском уголовном праве. Ученые записки ДВГУ. Владивосток, 1968. Вып. 21. С. 74.
36. Денисов С.Ф., Сердюк П.П. Соціальна зумовленість кримінально-правової заборони торгівлі людьми. Вісник Запорізького юридичного інституту. 2000. № 3. 312 с.
37. Дмитрук М.М. Категорія проступку у кримінально-правовій доктрині: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
38. Дудоров О.О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). К.: Ваіте, 2017. 872 с.
39. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.

40. Єдиний реєстр судових рішень України.
(<http://www.reyestr.court.gov.ua>).
41. Єрмак О.В. Конфіскація як захід кримінально-правового реагування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
42. Єрмак О.В. Конфіскація в кримінальному праві України в періоді радянської державності й у сучасних умовах. Право і суспільство. 2015. № 3. Ч. 2. С. 156–162.
43. Жук І.В. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування в кримінальному праві України: дис.. ... канд. юрид. наук. К., 2009. 19 с.
44. Загиней З.А. Герменевтика кримінального закону України: автореф. докт. дис. К., 2016. 36 с.
45. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Відомості Верховної Ради. 2016. № 28. ст. 532.
46. Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис. ...канд.. юрид. наук. Донецьк, 2006. 186 с.
47. Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Донецьк, 2007. 18 с.
48. Зелінський А.Ф., Коржанський М.Й. Корислива злочинна діяльність. К.: Генеза, 1998. 144 с.
49. Зінченко І.О., Тютюгін В.І. Одиначні злочини: поняття, види, кваліфікація: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 256 с.
50. Злобин Г.А. и др. Основания уголовно-правового запрета. М.: Наука, 1982. 304 с.;
51. Кваша О., Ізай І. Система кримінально-правової протидії втручанням в діяльність працівників правоохоронних органів. Історико-правовий часопис. 2015. № 2(6). С. 113-119.

52. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). М.: Аванта, 2001. 560 с.
53. Книженко О.О. Теоретичні засади встановлення санкцій у кримінальному праві. Харків, 2011. 431 с.
54. Коржанський М.Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій. К.: Атіка, 2001. 432 с.
55. Коржанський М.Й. Об'єкт і предмет злочину: монографія. Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, Ліра ЛТД, 2005. 252 с.
56. Коробеев А.И. и др. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации: монография. Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 1987. 269 с.
57. Кривуля О., Куц В. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину?. Вісник Університету внутрішніх справ. Х., 1997. №2. С. 70-75.
58. Кригер Г.А. Рецензия на книгу: Бушуев И.А. Ответственность за укрывательство преступлений и недоносительство. Советская юстиция. 1966. № 6. С. 28-30.
59. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Т. 2. Луганськ: в-во «Елтон - 2», 2012. 780 с.
60. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / колектив авт.; за заг. ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та допов. К.: Атіка, 2009. 744 с.
61. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник /колектив авт.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-тє вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 608 с.
62. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-є вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

63. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.: за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 455 с.
64. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти /М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За заг.ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. 416 с.
65. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.: за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 608 с.
66. Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / За ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. К.: Істина. 1112 с.
67. Кримінальне право: Загальна частина : підручник / за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 456 с.
68. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами: Станом на 1 вересня 2000 р.: У 2-х кн. /Упоряд.: П.П. Андрушко, С.Д. Шапченко. К.: Юрінком Інтер, 2000. Кн. 1. 784 с.
69. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2-х т. 5-те вид., допов. Х.: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина. 2013. 1040 с.
70. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.2. Особлива частина / за заг. Ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х.: Право, 2013. 1040 с.
71. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./ за заг. ред. В.Я. Тація. 5-те вид., допов. Х.: Право, 2013. 1040 с.
72. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш, та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1196 с.

73. Кропачев Н.М. Уголовно-правовое регулирование. Механизм и система. СПб. Санкт-Петербургский государственный университет, 1999. 262 с.
74. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-ое изд., перераб и доп. М.: Юристъ, 2006. 304 с.
75. Курс уголовного права: Общая часть: в 5 т. / [под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой]. М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. Т. 1: Учение о преступлении. 2002. 624 с.
76. Куц В. Новий Кримінальний кодекс України: яким йому бути: монографія. Х.: Ксилон, 1999. 203 с.
77. Куц В. Сучасні уявлення щодо змісту окремих об'єктивних ознак складу злочину. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. №2. С. 102-108.
78. Куц В. Від суб'єкта злочину до суб'єкта кримінального правопорушення. Вісник Національної академії прокуратури України. № 4. 2016. С. 66-71.
79. Куц В. Завдання Кримінального кодексу України та засоби їх виконання: від ілюзій до реалій. Юридична Україна. № 6. 2014. С. 97-102.
80. Куц В., Бондаренко О. Зміст вини у злочинах з формальним складом. Вісник Національної академії прокуратури України. № 3. 2009. С. 36-39.
81. Куц В. Проблема криміналізації у світлі легалізації кримінальних проступків та необхідності підготовки нового КК України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового юридичного інституту]. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В Стефаника. С. 68-70.
82. Куц В. Поняття злочинності. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 2. Ч. 2. С. 34-39 [Електронний ресурс].

Режимдоступу:<http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/10-2016/02/kuts/pdf>.

83. Куц В. Прокуратура України: реформування чи ребрендінг? Юридичний вісник України. №20 (1089-1090). 2016. С. 6-7.

84. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. Часопис Національної академії прокуратури України. № 4. 2016. С. 103-112.

85. Куц В.М. Впровадження кримінального проступку та кримінальної відповідальності юридичних осіб – важливі напрями розвитку кримінального права України. Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Х.: Право, 2012. С. 192-195;

86. Куц В.М. Склад кримінального правопорушення як структурована система його ознак. Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18-19 березня 2016 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2016. С. 119-121;

87. Куц В.М. Від суб'єкта злочину до суб'єкта кримінального правопорушення. Вісник Національної академії прокуратури України. 2016. № 4. С. 66-72.

88. Куц В.М. Звільнення від кримінальної відповідальності чи відмова від її застосування? Малий і середній бізнес (право, держава економіка). № 4 (55). 2013. С. 105-109;

89. Куц В.М. Звільнення від кримінальної відповідальності: деякі аспекти правової природи та порядку застосування. Вісник Академії прокуратури України. № 2. 2006. С. 25-30.

90. Куц В.М. Конституційний статус прокуратури України потребує вдосконалення. Вісник Академії прокуратури України. № 2. 2007. С. 27-32.

91. Куц В.М. Про еволюцію деяких принципів кримінального права. Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку:

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р. у 2-х частинах. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. Ч. 1. С. 53-55.

92. Куц В.М. Про матеріально-правові засади запровадження в Україні кримінального проступку. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 3 березня 2017 року). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 274-276.

93. Куц В.М. Проблеми кримінальної відповідальності: навч. посіб. К.: Національна академія прокуратури України. 2013. 321 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ap.gov.ua/ua/07_01.html#folder_07

94. Куц В.М. Протидія злочинності: сутність і зміст. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 4 (12). С. 103-112.

95. Куц В.М. Теоретико-прикладні аспекти проблеми суб'єкта злочину. Вісник Національного університету внутрішніх справ. Х., 1996. Вип. 1. С. 17-23.

96. Куц В.М., Ященко А.М. Примирення учасників кримінально-правового конфлікту (кримінально-правовий аспект): монографія. Х.: Юрайт, 2013. 328 с.

97. Куц В.Н. Методология и методика уголовно-правового исследования. Методология наукового дослідження у галузі права: проблеми та перспективи розвитку. Х., НУВС. 2004. С. 44–48.

98. Лазор О., Шелепницька І. Публічна самоврядна влада в Республіці Італія та Україні: особливості організації та функціонування: монографія. К.: Вид-во Дакор, 2008. 172 с.

99. Лащук Є.В. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. канд. дис. К., 2005. 21 с.

100. Лень В.В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві: монографія. Дніпроп. держ. ун-т. вн. справ. Дніпропетровськ: Ліра, 2008. 178 с.

101. Ленъ В.В., Книга М.М. Примусові заходи медичного характеру: історія, стан, тенденції: монографія. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2010. 212 с.

102. Лесневські-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М.: НОРМА, 2000. 400 с.

103. Литвинов О.М. Феноменологія механізму протидії злочинності. Вісник Кримінологічної асоціації України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Конференції, присвяченої 20-річчю заснування кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ 12 травня 2012 року «Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції» / МВС України; ХНУВС, Кримінологічна асоціація України. Том 1. Золота миля, 2012. 333 с.

104. Ломако В.А. Зміст умислу і його види: текст лекцій. Х.: Юридичний інститут, 1991. 16 с.;

105. Лопашенко Н.А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика / Лопашенко Н.А. СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. 339 с.

106. Лунеев В.В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции. Изд. 2-е, перераб и доп. М.: Волтерс Клувер, 2005. 912 с.

107. Макашвили В.Г. Понятие умысла в уголовном праве. Вестник отделения общественных наук АН Груз.ССР. 1966. № 6. С. 81.

108. Мельничок В.М. Криміналістична характеристика вини. Судова практика. 2009. № 5. С. 18-25.

109. Меркулова В.О. Кримінальна відповідальність: окремі теоретичні та соціально-правові аспекти: монографія. О.: ОЮІ ХНУВС, 2007. 254 с.

110. Митрофанов І.І. Теоретичні засади механізму реалізації кримінальної відповідальності: автореф. доктор. дис. Х.: ХНУВС, 2017. 38 с.
111. Митрофанов І.І. Теоретичні проблеми механізму реалізації кримінальної відповідальності: монографія. Кременчук: Вид. П.П. Щербатих О.В., 2010. 520 с.
112. Музика А.А., Є.В. Лащук Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. К.: Паливода А.В., 2011. 192 с.
113. Навроцький В.О. Кримінальне право України: Особлива частина: [курс лекцій]. К.: Т-во «Знання», 2001. 772 с.
114. Навроцький В.О. Проблеми кваліфікації злочинів: конспект лекцій для студ. юр. ф-тів. Львів: Львівськ. держ. ун-т, 1993. 82 с.
115. Навроцький В.О. Склад злочину: юридична фікція чи правова реальність?. Вісник Академії адвокатури України. 2009. № 1 (14). С. 237-239.
116. Назимко Є.С. Інститут покарання неповнолітніх у кримінальному праві України (нарис з методології дослідження): монографія / Є.С. Назимко; Донецький юридичний інститут МВС України. Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2014. 370 с.
117. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. За ред. С.С. Яценка. К.: А.С.К., 2002. 936 с.
118. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
119. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 5-те вид., переробл., та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2008. 1216 с.
120. Никифоров Б.С. Об умысле по действующему законодательству. Советское государство и право. 1965. № 6. С. 27-28.
121. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / [уклад.: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко]. К. : Вид-во «АКОНІТ», 2000. Т. 3. 928 с.

122. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов / [под ред. Н.Ю. Шведовой]. 23-е изд., испр. М. Рус. яз., 1991. 917 с.
123. Орлеан А.М. Людина як предмет злочину. Право і безпека. 2004. № 1. С. 125-128.
124. Орловская Н.А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций. Одесса: Юрид. літ., 2011. 624 с.
125. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. К.: Атіка, 2004. 336 с.
126. Основания уголовно-правового запрета (Криминализация и декриминализация) / [отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев]. М. : Наука, 1982. 304 с.
127. Офіційний вісник України. 1999. № 44. С. 71.
128. Павліківський В.І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні: монографія. Харків: Панов, 2016. 488 с.
129. Панов Н.И. О точности норм уголовного права и совершенствовании законодательной техники. Правоведение. 1987. № 4. С. 79-82.
130. Пинаев А.А. Курс лекций по Общей части уголовного права. Книга первая «О преступлении». Х.: Харьков юридический, 2001. 284 с.
131. Пинаев А.А. Уголовное право Украины. Общая часть. Х.: «Харьков юридический», 2005. 664 с.
132. Письменський Є.О. Звільнення від покарання та його відбування: проблеми кримінального законодавства та практики його застосування: монографія. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. 338 с.
133. Письменський Є.О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України: монографія / наук. ред. д-р юрид. наук, проф.. О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2014. 728 с.

134. Плотнікова А.В. Кримінальна відповідальність за організацію заняття проституцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
135. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / кол.авт.; за аг. ред.. Ю.В. Бауліна, В.І. Бориова. Х.: Кроссруд, 2008. 364 с.
136. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. пос. Вид. 10-те доповн. Львів: Край, 2008. 312 с.
137. Рарог А.И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. М.: Проф. образование, 2002. С. 32-38.
138. Расюк А.О. Судимість у кримінальному праві України: автореф. дис канд. К., 2012. 21 с.
139. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві України: навч. посіб. Х.: Право, 2006. 208 с.
140. Сердюк П.П. Теоретичні й методологічні проблеми сучасного кримінального права: монографія. Запоріжжя: Акцент Ін вест-Трейд, 2012. 800 с.
141. Советское уголовное право (Общая часть): ученик / Под ред. Н.А. Беляева и М.И. Ковалева. М.: Юрид. лит., 1973. 544 с.
142. Советское уголовное право. Общая часть / [Н.А. Беляев, М.Д. Шаргородский, В.С. Прохоров, И.И. Солодкин; под ред. проф. Н.А. Беляева и проф. М.И. Ковалева. М.: Юрид. лит., 1977. 544 с.
143. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. 2012. №2. С. 40-43.
144. Стельцов Е. Проблемы установления социально-правового вреда преступления. Право Украины. 2011. № 9-10. С. 86-95.
145. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи: монографія / Ю.В. Баулін, М.В. Буроменський, В.В. Голіна та інш., під загальною редакцією академіка НАПрН України Ю.В. Бауліна. К.: ВАІТЕ, 2015. 688 с.
146. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Х.: Право, 2016. 256 с.

147. Триньова Я.О. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх: навч. посіб. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. 92 с.
148. Триньова Я.О. Біоетичні проблеми кримінального права України: моногр. К. : Національна академія прокуратури України, 2014. 398 с.
149. Трубников В.М. Система мер уголовного воздействия вместо системы наказаний. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Серія «Право». 2011. № 9. С. 193 -194.
150. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник /за ред. В.О. Навроцького. К.: Юринком Інтер, 2013. 712 с.
151. Фальковський А.О. Аксиологічний підхід в методології сучасної юриспруденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 20 с.
152. Федотова Г.В. Теоретичні та прикладні засади упровадження інституту кримінального в кримінальне право України: дис. докт. юрид. наук. К., 2017. 468 с.
153. Фесенко Е. Проблема преступления и его состава в контексте основания уголовной ответственности. Право Украины. № 9-10. 2011. С. 80-86.
154. Фесенко Є.В. Об'єкт злочину під кутом зору теорії цінностей, а також опонентів цієї концепції. Адвокат. 2003. № 6. С. 9-12.
155. Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2002. 576 с.
156. Хашев В.Г. Зловживання владою або службовим становищем працівників правоохоронних органів: проблеми відповідальності. Вісник Запорізького юридичного інституту. 2002. №1. С. 163-170.
157. Хряпинський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 192 с.
158. Цховребов А. Кримінально-правова характеристика об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2015. Вип. 31. Т. 3. С. 75-78.

159. Цховребов А. Об'єктивна сторона втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 2 (35). С. 55-59.

160. Цховребов А., Куц В. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2015. Вип. 35, ч. 2. Т. 3. С. 88-91.

161. Цховребов А. Щодо кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Сучасне правотворення: питання теорії та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. С. 81-83.

162. Цховребов А. Щодо суб'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Протидія злочинності: теорія і практика: матеріали У Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 18 жовтня 2013 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. С. 318-321.

163. Цховребов А. Мотив і мета у складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 43 КК України). Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14 лютого 2014 року. Ч. 1. С. 85-87.

164. Цховребов А. Об'єкт та предмет втручання в діяльність представника правоохоронного органу. Протидія злочинності: теорія і практика: Матеріали ІV міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених: 19 жовтня 2012 р. К.-Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2013. С. 110 - 114.

165. Чиркин В.Е. Конституционные проблемы власти народа. Государство и право, 2004. № 9. С. 5-12.

166. Чуб І.М. Зміст поняття «втручання» у діяльність працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби. Порівняльно-аналітичне право. № 3. 2013. С. 334-336.

167. Чубинский М.П. Очерки уголовной политики: понятие, история и основные проблемы уголовной политики как составного элемента науки уголовного права. М. : ИНФРА-М, 2008. 435 с.

168. Шаблистий В.В. Безвідповідальні зловживання та перевищення влади, службова недбалість: що далі? Часопис Київського університету права. 2017/1. С. 287-291.

169. Шакун В.І. Межі впливу на злочинність. Збірник наукових доповідей членів Академії правових наук України (2008-2009 роки) / За заг. ред В.Я. Тація. К.: «АДЕФ-Україна», 2009. 192 с.

170. Шапченко С.Д. Склад злочину як кримінально-правовий феномен: сутність та основні форми існування. Вісник академії адвокатури України. 2009. №1 (14). С. 240–243.

171. Шемшученко Ю.С. Актуальні проблеми філософії права. Проблеми філософії права. 2003. Т. 1. С. 7-9.

172. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Вид-во «Укр. Енцикл» ім. М.П. Бажана; редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 2001. Т. 3 : К–М. 792 с.

173. Ярмыш Н.Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ): монография. Харьков: «Право», 2003. 512 с.

174. Яценко С.С. Інститут кримінальної відповідальності в новому Кримінальному Кодексі України та інших нормативно-правових актах: аспект узгодженості. Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків] 25-26 жовт. 2001 р. К.-Х.: «Юринком Інтер», 2002. С. 41-44.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій за темою дисертації:

1. Цховребов А.О. Проблемні аспекти визначення об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1 (58). С. 350-355.
2. Цховребов А.О. Об'єктивна сторона втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2 (35). С. 55-59.
3. Цховребов А.А. Проблемы уголовной ответственности за вмешательство в деятельность работника правоохранительного органа в Украине. *Legea și viața*. 2016. № 3. С. 80-84.
4. Цховребов А.О. Кримінально-правова характеристика об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 31. Т. 3. С. 75-78.
5. Цховребов А.О., Куц В.М. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 3. С. 88-91.
6. Цховребов А.О. Об'єкт та предмет втручання в діяльність представника правоохоронного органу. *Протидія злочинності: теорія і практика: Матеріали ІV міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених: 19 жовтня 2012 р. К.-Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. С. 110-114.*
7. Цховребов А.О. Щодо кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. С. 81-83.
8. Цховребов А.О. Щодо суб'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Протидія злочинності: теорія і практика: матеріали V Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 18 жовтня 2013 року)*. К.: Національна академія прокуратури України, 2013. С. 318-321.
9. Цховребов А.О. Мотив і мета у складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14 лютого 2014 року. Ч. 1. С. 85-87.*

Додаток Б

Анкета для проведення опитування *поліцейських, прокурорів, суддів адвокатів та науковців-криміналістів* з окремих аспектів кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України)

А Н К Е Т А

Шановні колеги! На кафедрі кримінального права та криминології НАПУ здійснюється дослідження за темою «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу». З метою забезпечення обґрунтованості його висновків просимо надати відповіді на наступні питання:

1. Чи вважаєте Ви соціально зумовленим (доцільним) встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст.. 343 КК)?

так

ні

не знаю

2. Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?

так

ні

не знаю

3. Якби Ви зазнали незаконного втручання у свою службову діяльність, за яких умов Ви б поставили питання про відкриття кримінального провадження?

за умови силового (фізичного чи психічного) впливу на Вас;

за умови пропозиції, обіцянки чи надання Вам неправомірної вигоди;

за будь-яких умов¹.

4. Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 1 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?

так

ні

¹ У варіанті анкети для опитування науковців-криміналістів цей пункт сформульовано в наступній редакції: «Чи доцільно вважати злочином незаконне втручання в діяльність органів забезпечення правопорядку за відсутності силового або корупційного впливу на їх представника?»

5. Якщо у Вашій практиці виникали труднощі в розумінні ч. 1 ст. 343 КК то через неясність якого поняття?

вплив

втручання

інше

6. Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 2 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?

так

ні

7. Якщо такі труднощі виникали, то через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?

запобігання злочину

затримання злочинця

службова особа

інше

8. Через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК такі труднощі можуть виникнути (якщо такі провадження з'являться у Вашій практиці)?

запобігання злочину

затримання злочинця

службова особа

інше

9. Які, на Вашу думку, з наведених нижче обставин зумовлюють ускладнення досудового провадження за фактами вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК ?

те, що він вчинюється в умовах неочевидності;

ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку;

інше (назвати)

10. Як Ви оцінюєте перспективу переміщення злочину, передбаченого ст. 343 КК України до числа кримінальних проступків?

позитивно

негативно.

11. Якщо негативно, то чому?

я проти запровадження кримінальних проступків в Україні;

я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має залишатись злочином.

12. Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 1 ст. 343 КК?

так

ні

13. Якщо «ні», причиною є:

відсутність чіткого розмежування між діянням та способом його вчинення;
перевантаження тексту ознаками об'єктивної сторони;
відсутність вказівки на форму вини;

14. Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 2 ст. 343 КК?

так

ні

15. Якщо «ні», причиною є:

невизначеність того, що є запобіганням злочину;

невизначеність того, що є затриманням особи;

невизначеність того, хто є службовою особою;

16. Чи доцільно об'єднати статті 343 та 345 КК України в одну з огляду на те, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу майже завжди супроводжується погрозами на його адресу або насильством?

так

ні.

17. Санкція в ч. 1 ст. 343 є:

надто жорсткою;

нормальною;

надто м'якою?

18. Чи вважаєте Ви, що санкцію в ч. 2 ст. 343 КК доцільно доповнити штрафом?

так

ні.

19. Якщо «так», то у якості основного чи додаткового покарання?

основного;

додаткового.

20. Якщо додаткового, то:

обов'язкового чи

факультативного?

Дякуємо за участь в опитуванні.

Додаток В

Таблиця-узагальнення результатів анкетування з питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) *поліцейських (92 особи)*

П/ №	Зміст запитання	Відповіді на запитання					
		Так		Ні		Не знаю	
		Кіль- ть	%	Кіл ь-ть	%	Кі ль- ть	%
1.	Чи вважаєте Ви соціально зумовленим (доцільним) встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК)?	90	98	-	-	2	2
2.	Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?	62	67	22	24	8	9
3.	Якби Ви зазнали незаконного втручання у свою службову діяльність, за яких умов Ви б поставили питання про відкриття кримінального провадження? - за умови силового (фізичного чи психічного) впливу на Вас; - за умови пропозиції, обіцянки чи надання Вам неправомірної вигоди; - за відсутності вище названих умов	92 90 34	100 98 37	- - 54	- - 59	- 2 4	- 2 4
4.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 1 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	6	7	8	9	78	85

5.	<p>Якщо у Вашій практиці виникали труднощі в розумінні ч. 1 ст. 343 КК то через неясність якого поняття?</p> <p style="text-align: right;">вплив втручання інше</p>	<p>5 1 -</p>	<p>5 1 -</p>	<p>- - -</p>	<p>- - -</p>	<p>- - -</p>	<p>- - -</p>
6.	<p>Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 2 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?</p>	<p>2</p>	<p>2</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
7.	<p>Якщо такі труднощі виникали, то через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?</p> <p style="text-align: right;">запобігання злочину; затримання злочинця; службова особа; інше.</p>	<p>24 - - -</p>	<p>26 - - -</p>	<p>- - - -</p>	<p>- - - -</p>	<p>- - - -</p>	<p>- - - -</p>
8.	<p>Через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК такі труднощі можуть виникнути, якщо такі провадження з'являться у Вашій практиці)?</p> <p style="text-align: right;">запобігання злочину; затримання злочинця; службова особа; інше.</p>	<p>83 4 3 -</p>	<p>90 4 3 -</p>	<p>- - - -</p>	<p>- - - -</p>	<p>- - - -</p>	<p>- - - -</p>
9.	<p>Які, на Вашу думку, з наведених нижче обставин зумовлюють ускладнення досудового провадження за фактами вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК ?</p> <p>- те, що він вчинюється в умовах неочевидності;</p> <p>- ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку;</p> <p>- інше (назвати)</p>	<p>89 16 -</p>	<p>97 17 -</p>	<p>- - -</p>	<p>- - -</p>	<p>- - 3</p>	<p>- - 3</p>

10.	<p>Як Ви оцінюєте перспективу переміщення злочину, передбаченого ст. 343 КК України до числа кримінальних проступків?</p> <p style="text-align: right;">позитивно</p> <p style="text-align: right;">негативно</p>	68	74	-	-	-	-
		24	26	-	-	-	-
11.	<p>Якщо негативно, то чому?</p> <ul style="list-style-type: none"> - я проти запровадження кримінальних проступків в Україні; - я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має залишатись злочином. 	18	20	-	-	-	-
		6	7	-	-	-	-
12.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 1 ст. 343 КК?	58	63	34	37	-	-
13.	<p>Якщо «ні», причиною є:</p> <ul style="list-style-type: none"> відсутність чіткого розмежування між діянням та способом його вчинення; перевантаження тексту ознаками об’єктивної сторони; відсутність вказівки на форму вини; 	18	20	-	-	-	-
		21	23	-	-	-	-
		3	2	-	-	-	-
14.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 2 ст. 343 КК?	74	80	18	20	-	-
15.	<p>Якщо «ні», причиною є:</p> <ul style="list-style-type: none"> невизначеність того, що є запобіганням злочину; невизначеність того, що є затриманням особи; невизначеність того, хто є службовою особою 	16	17	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-
		2	2	-	-	-	-
16.	Чи доцільно об’єднати статті 343 та 345 КК України в одну з огляду на те, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу майже завжди супроводжується погрозами на його адресу або насильством?	79	86	10	11	3	3

17.	Санкція в ч. 1 ст. 343 є: надто жорсткою нормальною надто м'якою	- 4 88	- 4 96	92 - 4	10 0 - 4	- - -	- - -
18.	Чи вважаєте Ви, що санкцію в ч. 2 ст. 343 КК доцільно доповнити штрафом?	88	96	3	3	1	1
19.	Якщо «так», то у якості основного чи додаткового покарання? основного додаткового	74 14	80 20	- -	- -	- -	- -
20.	Якщо додаткового, то: обов'язкового факультативного	79 13	86 14	13 79	14 86	- -	- -

Додаток Г

Таблиця-узагальнення результатів анкетування з питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) *прокурорів (164 особи)*

П/ №	Зміст запитання	Відповіді на запитання					
		Так		Ні		Не знаю	
		Кіл ь-ть	%	Кіл ь-ть	%	Кі ль -ть	%
1.	Чи вважаєте Ви соціально зумовленим (доцільним) встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК)?	158	96	-	-	6	4
2.	Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?	162	99	-	-	2	1
3.	Якби Ви зазнали незаконного втручання у свою службову діяльність, за яких умов Ви б поставили питання про відкриття кримінального провадження?						
	- за умови силового (фізичного чи психічного) впливу на Вас;	164	100	-	-	-	-
	- за умови пропозиції, обіцянки чи надання Вам неправомірної вигоди;	164	100	-	-	-	-
	- за відсутності вище названих умов	104	63	52	32	8	5
4.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 1 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	6	4	-	-	-	-
5.	Якщо у Вашій практиці виникали труднощі в розумінні ч. 1 ст. 343 КК то через неясність якого поняття?						
	вплив	6	4	-	-	-	-
	втручання	4	2	-	-	-	-
	інше	-	-	-	-	-	-

6.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 2 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	26	16	-	-	-	-
7.	Якщо такі труднощі виникали, то через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?						
	запобігання злочину	23	12	-	-	-	-
	затримання злочинця	-	-	-	-	-	-
	службова особа	-	-	-	-	-	-
	інше	3	2	-	-	-	-
8.	Через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК такі труднощі можуть виникнути, якщо такі провадження з'являться у Вашій практиці)?						
	запобігання злочину;	72	44	-	-	-	-
	затримання злочинця;	12	7	-	-	-	-
	службова особа;	-	-	-	-	-	-
	інше	2	1	-	-	-	-
9.	Які, на Вашу думку, з наведених нижче обставин зумовлюють ускладнення досудового провадження за фактами вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК ?						
	- те, що він вчинюється в умовах неочевидності;	146	89	-	-	-	-
	- ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку;	14	9	-	-	-	-
	- інше (назвати)	3	2	-	-	1	0.6
10.	Як Ви оцінюєте перспективу переміщення злочину, передбаченого ст. 343 КК України до числа кримінальних проступків?						
	позитивно	96	59	62	38		-
	негативно	62	38	96	59	6	4
11.	Якщо негативно, то чому?						
	- я проти запровадження кримінальних проступків в Україні;	26	16	36	22	-	-

	- я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має залишатись злочином.	36	22	26	16	-	-
12.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 1 ст. 343 КК?	146	89	18	11	-	-
13.	Якщо «ні», причиною є: відсутність чіткого розмежування між діянням та способом його вчинення перевантаження тексту ознаками об'єктивної сторони відсутність вказівки на форму вини	12 16 2 6	7 10 1 4	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
14.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 2 ст. 343 КК?	158	96	6	4	-	-
15.	Якщо «ні», причиною є: невизначеність того, що є запобіганням злочину невизначеність того, що є затриманням особи невизначеність того, хто є службовою особою	6 - -	4 - -	- - -	- - -	- - -	- - -
16.	Чи доцільно об'єднати статті 343 та 345 КК України в одну з огляду на те, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу майже завжди супроводжується погрозами на його адресу або насильством?	149	91	14	9	1	0. 6
17.	Санкція в ч. 1 ст. 343 є: надто жорсткою нормальною надто м'якою	- 80 84	- 49 51	164 - -	100 - -	- - -	- - -
18.	Чи вважаєте Ви, що санкцію в ч. 2 ст. 343 КК доцільно доповнити штрафом?	100	60	-	-	-	-
19.	Якщо «так», то у якості основного чи додаткового покарання? основного додаткового	84 16	84 16	- -	- -	- -	- -
20.	Якщо додаткового, то: обов'язкового факультативного	6 1	6 1	- -	- -	- -	- -

Додаток Г

Таблиця-узагальнення результатів анкетування з питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) *суддів (78 осіб)*

П/ №	Зміст запитання	Відповіді на запитання					
		Так		Ні		Не знаю	
		Кіль-ть	%	Кіль-ть	%	Кіль-ть	%
1	Чи вважаєте Ви соціально зумовленим (доцільним) встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК)	72	92	6	7	2	3
2.	Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?	78	100	-	-	-	-
3.	Якби Ви зазнали незаконного втручання у свою службову діяльність, за яких умов Ви б поставили питання про відкриття кримінального провадження? - за умови силового (фізичного чи психічного) впливу на Вас; - за умови пропозиції, обіцянки чи надання Вам неправомірної вигоди; - за відсутності вище названих умов	78	100	-	-	-	-
		78	100	-	-	-	-
		67	86	-	-	-	-
4.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 1 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	6	8	-	-	-	-
5.	Якщо у Вашій практиці виникали труднощі в розумінні ч. 1 ст. 343 КК то через неясність якого поняття? вплив втручання інше	3	4	-	-	-	-
		2	3	-	-	-	-
		1	1	-	-	-	-
6.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 2 ст. 343 КК, у провадженнях,	4	5	-	-	-	-

	що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?						
7.	Якщо такі труднощі виникали, то через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК (якщо такі провадження були у Вашій практиці)? запобігання злочину затримання злочинця службова особа інше	3 - - 1	4 1	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
8.	Через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК такі труднощі можуть виникнути, якщо такі провадження з'являться у Вашій практиці)? запобігання злочину затримання злочинця; службова особа; інше.	17 3 2 3	22 4 3 4	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
9.	Які, на Вашу думку, з наведених нижче обставин зумовлюють ускладнення досудового провадження за фактами вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК ? - те, що він вчинюється в умовах неочевидності - ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку - інше (назвати)	9 4 1	12 5 1	- - -	- - -	- - -	- - -
10.	Як Ви оцінюєте перспективу переміщення злочину, передбаченого ст. 343 КК України до числа кримінальних проступків? позитивно негативно	49 26	63 33	26 49	33 63	3 3	4 4
11.	Якщо негативно, то чому? - я проти запровадження кримінальних проступків в Україні; - я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має	19 7	24 9	7 19	9 24	3 3	4 4

	залишатись злочином.						
12.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 1 ст. 343 КК?	72	92	6	7	-	-
13.	Якщо «ні», причиною є: відсутність чіткого розмежування між діянням та способом його вчинення перевантаження тексту ознаками об'єктивної сторони відсутність вказівки на форму вини	5 1 - 6	6 1 - 7	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
14.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 2 ст. 343 КК?	76	97	2	3	-	-
15.	Якщо «ні», причиною є: невизначеність того, що є запобіганням злочину невизначеність того, що є затриманням особи невизначеність того, хто є службовою особою	2	3	-	-	-	-
16.	Чи доцільно об'єднати статті 343 та 345 КК України в одну з огляду на те, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу майже завжди супроводжується погрозами на його адресу або насильством?	74	95	2	3	2	3
17.	Санкція в ч. 1 ст. 343 є: надто жорсткою нормальною надто м'якою	67 11	86 14	- 11 67	- 14 86	- - -	- - -
18.	Чи вважаєте Ви, що санкцію в ч. 2 ст. 343 КК доцільно доповнити штрафом?	74	95	4	5	-	-
19.	Якщо «так», то у якості основного чи додаткового покарання? основного додаткового	72 2	98 2	- -	- -	- -	- -
20.	Якщо додаткового, то: обов'язкового факультативного	- 2	- 100	- -	- -	- -	- -

Додаток Д

Таблиця-узагальнення результатів анкетування з питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) адвокатів (43 особи)

П/ №	Зміст запитання	Відповіді на запитання					
		Так		Ні		Не знаю	
		Кіл ь-ть	%	Кіл ь-ть	%	Кіл ь-ть	%
1.	Чи вважаєте Ви соціально зумовленим (доцільним) встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК)?	34	79	7	16	2	5
2.	Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?	41	95	-	-	-	-
3.	Якби Ви зазнали незаконного втручання у свою службову діяльність, за яких умов Ви б поставили питання про відкриття кримінального провадження?						
	- за умови силового (фізичного чи психічного) впливу на Вас;	43	100	-	-	-	-
	- за умови пропозиції, обіцянки чи надання Вам неправомірної вигоди;	41	95	-	-	2	5
	- за відсутності вище названих умов	34	79	5	11	-	-
4.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 1 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	3	7	-	-	-	-
5.	Якщо у Вашій практиці виникали труднощі в розумінні ч. 1 ст. 343 КК то через неясність якого поняття?						
	вплив	3	7	-	-	-	-
	втручання	-	-	-	-	-	-
	інше	-	-	-	-	-	-

6.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 2 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	1	2	-	-	-	-
7.	Якщо такі труднощі виникали, то через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	1	2	-	-	-	-
	запобігання злочину	-	-	-	-	-	-
	затримання злочинця	-	-	-	-	-	-
	службова особа	-	-	-	-	-	-
	інше	-	-	-	-	-	-
8.	Через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК такі труднощі можуть виникнути, якщо такі провадження з'являться у Вашій практиці)?	11	26	-	-	-	-
	запобігання злочину	-	-	-	-	-	-
	затримання злочинця	-	-	-	-	-	-
	службова особа	-	-	-	-	-	-
	інше	3	7	-	-	-	-
9.	Які, на Вашу думку, з наведених нижче обставин зумовлюють ускладнення досудового провадження за фактами вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК ?	-	-	-	-	-	-
	- те, що він вчинюється в умовах неочевидності;	-	-	-	-	-	-
	- ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку;	-	-	-	-	-	-
	- інше (назвати)	-	-	-	-	-	-
10.	Як Ви оцінюєте перспективу переміщення злочину, передбаченого ст. 343 КК України до числа кримінальних проступків?	41	95	-	-	2	5
	позитивно	-	-	41	95	2	5
	негативно	-	-	-	-	-	-
11.	Якщо негативно, то чому?	-	-	-	-	-	-
	- я проти запровадження кримінальних проступків в Україні;	-	-	-	-	-	-

Додаток Е

Таблиця-узагальнення результатів анкетування з питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) науковців-криміналістів (38 осіб)

П/ №	Зміст запитання	Відповіді на запитання						
		Так		Ні		Не знаю		
		Кіль- ть	%	Кіль- ть	%	Кіл- ь-ть	%	
1.	Чи вважаєте Ви соціально зумовленим (доцільним) встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК)?	28	74	10	26	-	-	
2.	Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?	37	97	-	-	1	3	
3.	Чи доцільно вважати злочином незаконне втручання в діяльність органів забезпечення правопорядку за відсутності силового або корупційного впливу на їх представника	34	89	4	11	-	-	
4.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 1 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину, передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?	14	37	24	63	-	-	
5.	Якщо у Вашій практиці виникали труднощі в розумінні ч. 1 ст. 343 КК то через неясність якого поняття?							
		вплив	14	37	-	-	-	-
		втручання	14	37	-	-	-	-
	інше							
6.	Чи виникали труднощі, пов'язані з текстом ч. 2 ст. 343 КК, у провадженнях, що здійснювались за фактом вчинення злочину,	3	8	-	-	-	-	

	передбаченого цією частиною статті (якщо такі провадження були у Вашій практиці)?						
7.	Якщо такі труднощі виникали, то через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК (якщо такі провадження були у Вашій практиці)? запобігання злочину; затримання злочинця; службова особа інше	3	8	-	-	-	-
8.	Через неясність якого поняття, що міститься в ч. 2 ст. 343 КК такі труднощі можуть виникнути, якщо такі провадження з'являться у Вашій практиці)? запобігання злочину затримання злочинця службова особа інше	3	8	-	-	-	-
9.	Які, на Вашу думку, з наведених нижче обставин зумовлюють ускладнення досудового провадження за фактами вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК ? - те, що він вчинюється в умовах неочевидності - ускладнена процедура одержання дозволу на зняття інформації з каналів зв'язку - інше (назвати)	8 3	21 8	- -	- -	- -	- -
10.	Як Ви оцінюєте перспективу переміщення злочину, передбаченого ст. 343 КК України до числа кримінальних проступків? позитивно негативно	34 4	89 11	4 34	11 89	- -	- -
11.	Якщо негативно, то чому? - я проти запровадження кримінальних проступків в Україні; - я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має залишатись злочином.	4 -	11 -	- -	- -	- -	- -

12.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 1 ст. 343 КК?	23	61	15	39	-	-
13.	Якщо «ні», причиною є: відсутність чіткого розмежування між діями та способом його вчинення перевантаження тексту ознаками об'єктивної сторони відсутність вказівки на форму вини	13 1 8	34 3 21	- - -	- - -	- - -	- - -
14.	Чи зрозуміло викладено в законі текст ч. 2 ст. 343 КК?	28	74	10	26	-	-
15.	Якщо «ні», причиною є: невизначеність того, що є запобіганням злочину невизначеність того, що є затриманням особи невизначеність того, хто є службовою особою	10 8	26 21	- -	- -	- -	- -
16.	Чи доцільно об'єднати статті 343 та 345 КК України в одну з огляду на те, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу майже завжди супроводжується погрозами на його адресу або насильством?	36	95	-	-	2	5
17.	Санкція в ч. 1 ст. 343 є: надто жорсткою нормальною надто м'якою	- 34 4	- 89 11	- - -	- - -	- - -	- - -
18.	Чи вважаєте Ви, що санкцію в ч. 2 ст. 343 КК доцільно доповнити штрафом?	28	74	10	26	-	-
19.	Якщо «так», то у якості основного чи додаткового покарання? основного додаткового	28 -	74 -	- -	- -	- -	- -
20.	Якщо додаткового, то: обов'язкового факультативного	-	-	-	-	-	-

Анкета для опитування з деяких аспектів кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) представників позафахового середовища.

А Н К Е Т А

Шановні учасники опитування! В Національній академії прокуратури України здійснюється дослідження на тему «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу». З метою забезпечення обґрунтованості його висновків просимо надати відповіді на наступні запитання, для чого поставити відмітку напроти, на Вашу думку, правильної з них:

1. Чи потрібно було встановлювати в Україні кримінальну відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу в 90-х роках ХХ століття?

Так.

Ні.

Не знаю.

2. Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в правомірну діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?

Так.

Ні.

Не знаю.

3. Чи вважаєте Ви правильним, що навіть за незаконне втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, вчинене за обтяжуючих обставин (ч. 2 ст. 343 КК) встановлено покарання не пов'язане з позбавленням волі?

Так.

Ні.

Не знаю.

4. Через невисоку суспільну небезпечність незаконного втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, існує вірогідність його переміщення з числа злочинів до числа кримінальних проступків. Як Ви оцінюєте таку перспективу?

Позитивно

Негативно.

5. Якщо негативно, то чому?

- я проти запровадження кримінальних проступків в Україні;

- я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має залишатись злочином.

Дякуємо за участь в опитуванні!

Додаток Ж

Таблиця-узагальнення результатів анкетування з питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) осіб з позафахового середовища з числа пенсіонерів (56 осіб)

П/ №	Зміст запитання	Відповіді на запитання					
		Так		Ні		Не знаю	
		Кі ль -ть	%	Кі ль -ть	%	Кі ль -ть	%
1.	Чи потрібно було встановлювати в Україні кримінальну відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу в 90-х роках ХХ століття?	53	95	-	-	3	5
2.	Чи відповідає сучасній тенденції гуманізації кримінального законодавства те, що за втручання в правомірну діяльність працівника правоохоронного органу не встановлено покарання у виді позбавлення волі?	53	95	-	-	3	5
3.	Чи вважаєте Ви правильним, що навіть за незаконне втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, вчинене за обтяжуючих обставин (ч. 2 ст. 343 КК) встановлено покарання не пов'язане з позбавленням волі?	22	39	29	52	5	9
4.	Через невисоку суспільну небезпечність незаконного втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, існує вірогідність його переміщення з числа злочинів до числа кримінальних проступків. Як Ви оцінюєте таку перспективу?						
	Позитивно	21	38	24	43	11	20
	Негативно.	24	43	21	38	11	20
5.	Якщо негативно, то чому?						
	- я проти запровадження кримінальних проступків в Україні;	21	38	-	-	-	-
	- я не проти запровадження кримінальних проступків в Україні, але діяння, передбачене ст. 343 КК має залишатись злочином.	3	5	-	-	-	-

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Ректор Національної академії
прокуратури України**

І.І. Присяжнюк

2017 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук
Цховребова А.О. в наукову діяльність**

Комісія у складі проректора - директора Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України Попова Г.В., заступника начальника відділу науково-методичного забезпечення участі прокурорів у кримінальному провадженні Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України Арушанян К.К. та головного наукового співробітника відділу організації науково-методичної роботи Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України Столяр Т.В. склала цього акта про те, що результати дисертаційного дослідження Цховребова А.О. на тему «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу», проведеного ним в період перебування здобувачем Академії, використовуються під час планових наукових досліджень вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти здійснення публічної влади в Україні відділом науково-методичного забезпечення участі прокурорів у кримінальному провадженні Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України.

Зокрема, використовуються наступні його публікації:

1. Щодо кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / А. Цховребов // Сучасне правотворення: питання теорії та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. – С. 81-83.

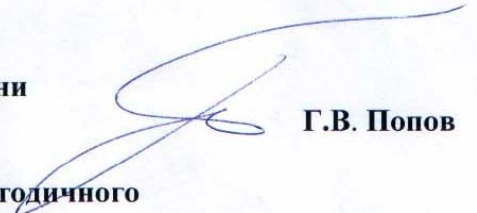
2. Щодо суб'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу/ А. Цховребов // Протидія злочинності: теорія і практика: матеріали У Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 18 жовтня 2013 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. – С. 318-321.

3. Об'єктивна сторона втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / А. Цховребов // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014, № 2 (35). – С. 55-59.

4. Кримінально-правова характеристика об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / А. Цховребов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2015.—Вип. 31. – Т. 3. – С. 75-78.

5. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / В Куц, А. Цховребов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2015. – Вип. 35, ч. 2. – Т. 3. – С. 88-91.

**Проректор - директор
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України
доктор юридичних наук**

Г.В. Попов

**Заступник начальника відділу науково-методичного
забезпечення участі прокурорів
у кримінальному провадженні
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України
кандидат юридичних наук**

К.К. Арушанян

**Головний науковий співробітник
відділу організації науково-методичної роботи
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України
кандидат юридичних наук**

Т.В. Столяр

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук
Цховребова А.О. в навчально-методичну діяльність

Комісія у складі проректора Академії Севрука Ю.Г., заступника начальника відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях Арманова М.Г. та викладача цього відділу Кожухаря В.С. склала цього акта про те, що результати дисертаційного дослідження Цховребова А.О. на тему «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу», здійсненого ним в період перебування здобувачем Академії, використовуються в навчально-методичній діяльності відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях: під час підготовки до занять та в процесі їх проведення за темами кримінально-правової кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень; при підготовці відповідного методичного забезпечення. Зокрема, використовуються наступні його публікації:

1. Щодо кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / А. Цховребов // Сучасне правотворення: питання теорії та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. – С. 81-83.

2. Щодо суб'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу/ А. Цховребов // Протидія злочинності: теорія і

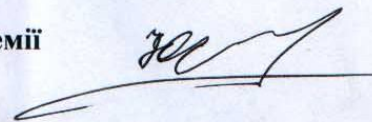
практика: матеріали У Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 18 жовтня 2013 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. – С. 318-321.

3. Об'єктивна сторона втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / А. Цховребов // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014, № 2 (35). – С. 55-59.

4. Кримінально-правова характеристика об'єкта й предмета втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / А. Цховребов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2015.— Вип. 31. – Т. 3. – С. 75-78.

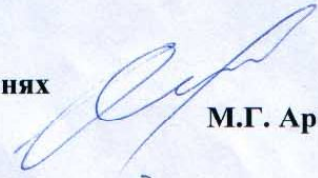
5. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу / В Куц, А. Цховребов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2015. – Вип. 35, ч. 2. – Т. 3. – С. 88-91.

**Проректор Національної академії
прокуратури України**

Ю.Г. Севрук

**Заступник начальника відділу
підготовки прокурорів з нагляду
за додержанням законів при виконанні
судових рішень у кримінальних провадженнях
кандидат юридичних наук, доцент**

М.Г. Арманов

**Викладач відділу
підготовки прокурорів з нагляду
за додержанням законів при виконанні
судових рішень у кримінальних провадженнях**

В.С. Кожухар